

Slovenj Gradec,
25. avgusta
1990
Leto VIII.

odsevanja

D 4616/2000

odsevanja

časopis za leposlovje in kulturna vprašanja — številka 19

Srečanja s Prešernom

Odkar so me pred dnevi povabili, naj vam nočoj tu spregovorim, morda sem se v sanjah, ali v fantaziji, trikrat srečal z dr. Francetom Prešernom. Živa pomenljiva srečanja, opišem vam jih.

Prvikrat sem ga našel samega, v molk vgreznjenega, nekam je bil zazrt, zamaknjen, še opazil me ni.

Vem, sem tiho rekel vase: videc si. Globoko v preteklost pronica tvoj genij, sam si utira pota skozi nepoznanosti. Kaj nisi v svojem Krstu ugle dal poganskega svetišča na Blejskem otoku, ko se arheološki in zgodovinski vedi še sanjalo ni o njem?

In daleč v prihodnost gleda tvoj genij; jasno in gotovo vidi, česar še ni. Kaj ni zapisal o svoji poeziji:

„Z nje svetloba bo gorela še takrat,
ko bova onstran Haronovega broda...”

In kaj nisi z vso svetlo videčnostjo oznanil, kakor blisk v temo:

„Vremena bojo Krajncem se zjasnile!”

Predvsem pa si videc globočin. Tvoj pogled sega do dna, v jedro skrivnosti človekove biti. Ko bi ničesar drugega ne napisal, kot to drobno:

„Kar je, beži.
Mar beg ni - Bog,
ki vodi venomer v ne-bo,
kar je, kar blo je in kar bo!”

Tako me je spreletelo, pa sem se tiho, spoštljivo umaknil. Še opazil me ni.

Drugikrat je bil pozoren, toda namrgoden.

Da bi ga kako odobrovoljil, sem mu jel drobiti, kako ga njegovi potomci dandanes slavimo in častimo. A sem slabo naletel. Nasršil se je še bolj in zabrusil, da je takole čaščenje, s katerim ga obkladamo vsako leto en dan, navadna goljufija, da hočemo s tem pompom le malce očediti svojo kosmato, nekulturno dušo, da svoje pevce še zmeraj tako malo spoštujemo, kot

v njegovih sušnih časih, in da še zmeraj, kar ni tuje, zaničujemo, kot tedaj.

Potuhnil sem se, dokler je trajala ta bridka ploha. Ko se je plegla, nisem prav vedel, kje naj se lotim pospravljanja vsega, kar je mojster v svoji silni - in kdo ve, če ne pravični - jezi razmetal.

Pripomnil sem, za začetek, da v resnici vsi današnji Slovenci nosimo svojega poeta, Prešerna, v srcu.

In kot da sem žadel natanko v najbolj razboleno točko njegove duše:

„V srcu, praviš? V srcu? Na steni, na odru, to da! Na plakatih, na oltarčkih, to da! V političnih referatih in v govoricah, to da! A v srcu? - Daj no!”

Benjamin Kumprej: Krajina - acryl - 1987

Tróben to ste naredili iz moje poezije, jaz pa sem jo za liro zlagal!

Polna usta so vas tega vašega Prešerna. Vsi se pridušate nanj in na njegove poezije. A kdo jih - bere?"

Zinil sem: že v šoli nas seznanijo z njimi, ...

„Saj!“ je hlastnil. „Že v šoli me ljudje zasovražijo, ker me dojeti ne morejo. In me s šolskimi torbami vred za vselej zadegajo v kot. Odtlej se le še na proslavah srečujejo iz leta v leto z vedno istimi verzi, vselej enako znanimi in tuji mi hkrati. Kdo mi zares poda roko? Kdo hodi k mojemu tolmunu pit? Kdo se z močjo moje poezije krepča?"

Premolknil je. Prav zares sem čutil: bridko mu je. Čez čas je utišano dodal: „Kako naj bom zares vaš poet, če ne uživate poezije, ki sem vam jo dal?"

Tudi jaz sem obmolknil. Iz daljnih šolskih let so se mi oglasili verzi njegove Elegije:

„Tiho, pesem! - bolečine
ne razglajaj naših ran!"

In kot da sem jo prepoznal v čisto novem pomenu.

V tretje je bil pa kar res prešerne volje, ta naš Prešeren. A zdaj ste me pa v ustavo vtaknili, sem svoj paragraf dobil v njej...

Vedel sem: za določbo o himni gre. In čutil sem: tole mu ni odveč, ne kot pesniku in ne kot jezičnemu dohtarju.

Razvnel sem se in zatrdil, da bi morala njegove verze

„Žive naj vsi narodi,..."

že zdavnaj Organizacija združenih narodov razglasiti za svojo himno...

„No, no ...,“ me je miril, „saj ste še vi Kranjci potrebovali skoraj pol stoletja, da ste se tega zares domislili. Meni je pa do tega več kot do onega.“

Povedal sem mu, da smo pripravljenci zakona v zadregi, ali naj za himno predlagamo prvo, drugo in sedmo kitico, ali le sedmo.

„Prijatli, odrodile..." je tako lepo osebna, „Bog našo nam deželo“ - narodna, „Žive naj

vsii narodi" - pa kozmopolit-ska...

Odkrehnul se je, za hip pomolčal, potem pa posegel nekam globoko vase in položil predme: Svoboda se začne v človeku, nadaljuje med ljudmi in sklene med narodi. Toda vse to je že v sedmi kitici: od rojaka preko mejakov do narodov. Vseh narodov. Si me slišal? Vseh!

Pa mu je spet zaigral v kotic-kih ust in oči nekakšen naga-jiv smehlaj. Kakšno poredno misel pa pestujete, mojster? „Zabava me, če pomislim, kako bo nekaterim sitno, ko

bodo v veselih družčinah prepevali mojo Zdravljico, spotoma bo treba pa malo vstati, ker bo himna. Saj menda ne misli zdaj kdo mojim Kranjcem prepovedati cele Zdravljice, strela nebeška, po smrti bi ga hodil strašiti!" se je razburil bolj v šali kot zares. V tako nevarnost ni verjel.

„In ne pozabite," je še pri-maknil, „Zdravljica ima tudi zadnjo kitico!"

Saj jo ima res! Takole se konča:

„Dokaj dni naj živi
Bog, kar nas dobrih je ljudi!

Jože Humer

Mlajši mladinski pevski zbor Slovenj Gradec
(zbiorovodja: Almira Čegovnik)

008 ZKO

Programsko-volilna konferenca ZKO Slovenj Gradec

Sredi meseca aprila je bila programsko-volilna konferenca Zveze kulturnih organizacij občine Slovenj Gradec. Kot se za take zbore spodobi, je tekla po ustaljenem dnevnem redu, a treba je poudariti, da je težišče vendarle veljalo programskim tezam, ki naj bi zamejile staro-nova vsebinska iskanja, ter seveda vprašanjem, kako bo mogoče program uresničiti. Kot gost se je te konference kulturnih delavcev občine Slovenj Gradec udeležil Vojko Stopar, delegat Zveze kulturnih organizacij Slovenije.

V poročilu o dosedanjem delu - posredoval ga je Matjaž Gostenčnik, predsednik ZKO Slovenj Gradec - so bile poudarjene nekatere prvine, ki so določale delo in vlogo ZKO v preteklih letih: aktivno povezovanje nalog in nartov društev in strokovna pomoč, sodelovanje z občinsko kulturno skupnostjo in ZKO sosednih občin, organizacija nekaterih republiških prireditvev (posebej je bilo poudarjeno, da je organizacijski odbor srečanja slovenskih lutkarjev odlično opravil zastavljeno delo) ter občinskih in medobčinskih revij, kar so vodili posamezni odbori pri

Zvezi, predvsem pa trajno in vedno aktualno vprašanje materialnih možnosti za to dejavnost. Plodno je bilo tudi sodelovanje z ZKO Slovenije.

Najprej so razpravljavci razčlenjevali materialni položaj ljubiteljske kulturne dejavnosti v občini. Poudarjali so, da sredstva, namenjena društvom in ZKO, niso zadoščala in ne zadoščajo in „da morajo upravni odbori več pozornosti posvečati denarnim zagatam kot programom“. Seveda je razumljivo, da nalog ni mogoče uresničevati in uresničiti brez ustrezne materialne osnove, jasno pa je tudi, da bodo - kakor kaže - prišli še bolj sušni časi, čeprav je v zadnjem obdobju opaziti (začasno?) rahlo spreminjanje na bolje: za kulturne akcije naj bi bilo nekaj več denarja. Tudi problemi vzdrževanja domov vse resneje trkajo na vrata: zato je bil predlog, naj bi evidentirali potrebe, jih ovrednotili, zatem pa določili vrstni red najnujnejših posegov, soglasno sprejet. Vendar so potrebe znatno večje in denarja iz skupnih fondov ne bo nikoli dovolj. Zato je pretehtalo mnenje, da bo kljub vsemu treba iskati še druge

možnosti ter tako - predvsem - ohraniti nivo investicijskega vzdrževanja, da ne bi kulturni domovi propadli.

Zato naloga, da bo treba iskati in oblikovati obojestranske interese, in to med ustvarjalci in poustvarjalci dobrin na eni ter „odjemalci“, se pravi, tistimi, ki dobrine iščejo ali „potrebujejo“, na drugi strani, zastavlja perspektivne možnosti. Najbrž kaže vlogo upravnih odborov usmeriti prav v tokove evidentiranja in oblikovanja interesov društva in soočanja le-teh s potrebami ljudi in posameznih delovnih kolektivov in v takih koordinatah izdelati letno finančno konstrukcijo ter zastaviti program. „Mislimi globalno, delati lokalno!“ je nekdo duhovito pripomnil. Prav bi bilo, da bi bili člani upravnih odborov ljudje, ki bi se z veseljem in uspehom ukvarjali z oblikovanjem denarne podlage programov in uveljavljali različne možnosti poravnave stroškov, dolžnost ustvarjalcev in poustvarjalcev pa je zagotovitev ustreznih in kvalitetnih programov. Vsekakor velja to za vse oblike delovanja. In gostovanje: če ima kdo odličan program, predstavo, koncert, naj ga ponu-

di, da ga bodo doživeli, videli, slišali občani v sosednjih in drugih krajih. Včasih je ta oblika izmenjave bila silno pestra in priljubljena. Pa tudi članstvo bo treba okrepiti: člani društev naj ne bodo samo tvorca in izvajalci programov, pač pa vsi, ki jim je življenje društva in ugled kraja pri srcu, ki so naklonjeni kulturi in ki so pripravljeni delati za uspeh, pomagati, organizirati, navezovati stike itd. Le, če bodo možnosti interesov „daj - dam“ tako življenjsko prepletene tudi v društvu, bo mogoče naloge vsako leto uspešno zaokrožiti. Delegati so sprejeli tudi pobudo, da novi odbor ZKO predlaga občinski skupščini, naj ustanovi sklad za kulturo (oz. razširi dosednji odbor) in poišče in opredeli možnosti, da bi ljubiteljske kulturne dejavnosti - in tudi poklicne! - bile oproščene nekaterih davščin, kajti le s skupnimi močmi in jasnimi cilji, kaj smo pripravljene storiti za razvoj te dejavnosti, bo mogoče premagati sedanjí krizni položaj.

Drugi tematski sklop je zadeval vsebino in cilje kulturnih dejavnosti ter hkrati tudi njih pojavnost in možnosti. Kultura je seveda zelo kompleksno pojmovanje človekovega zavestnega odnosa oz. oblikovanje le-tega do človeka, narave, družbe, preteklosti, ustvarjalnosti, življenjskih vrednot, dela itd. Tudi prihodnosti. Zato toliko različnih

interpretacij: kakorkoli, vedno pa pomeni aktiven odnos do ustvarjanja dobrin, vrednotenja le-teh, doživljanja, dojemanja in razumevanja, odločanja, in aktiven odnos do obdajajočega sveta. Pomeni občutiti lepoto in vrednote življenja, njegovo bogastvo, pomeni živeti polno in tvorno. Zato ima v sedanjem času, ki je razrvan, zmeden in od-tujen, pomembno možnost, da osvešča in ozavešča vračanje k sebi in vase, da išče humani-zem in dialog, da vrača zaupanje v človeka in njegovo integriteto, odpira pota k sožitju in razu-mevanju, iskanju etičnega, do-življenju lepega, duhovnih širin v sebi in zunaj sebe, da utira pota k omiki in spoštovanju, osebnosti odgovornosti in človeški strpnosti. Da odkriva srečo, vero v življen-je, lepoto bivanja. Občutenja in minevanja in vseh prvin, ki jih zdaj-in-tu prinaša s sabo. Zato bo poleg klasičnih oblik dela - dramske in literarne skupine, pevski zbori, folklorne in plesne skupine, klubsko delo - potrebno z večjo občutljivostjo obravna-vati druge skupine in oblike, ne zaradi obsežnejših poročil ali sta-tistik, pač pa zaradi strokovne in denarne pomoči, da bi poudar-jeno prispevali delež k celotni kulturni podobi. Nič hudega, če se jih bo rodilo veliko in jih tudi mnogo usahnilo: življenje je gi-banje, rast in umiranje. Kar bo zdravo, bo ostalo! Predvsem pa: vsakdo naj ima možnost uresni-čiti svoje želje in potrebe tako glede kulturnih ambicij kakor oblik in vsebin. Recimo: vse vr-ste zbirateljstva (zbiranje starin, kaset, filmov, plošč, fotografij, diapozitivov itd.), umetniškega iskanja in oblikovanja, dejaven odnos do prebivalnega, delovne-ga in še kakšnega okolja, obliko-vanje možnosti za afirmacijo ustvarjenih vrednot itd. Izmenja-ve, dogovori, pogovori, preučevanje virov, zamenjave in pred-stavljanje so lahko prijetne obli-ke kulturnega doživljanja in spo-znavanja, tako v neformalnih

krogih kot trdneje organiziranih skupinah. Množičnost, ki je do-kaj degradiran pojem v kulturi, lahko tako spremeni kvaliteto in vsebino: širi območje na posa-meznost. Vsakdo naj za bogatej-še življenje najde tudi kakšno kulturno možnost! Seveda so in bodo težave: najprej, da nima-mo v ljubiteljskih dejavnostih dovolj ustrezno izobraženih kadrov, ki bi lahko zastavljali za-htevnejše in občutljivejše kultur-ne cilje. In prav ZKO naj bi v prihodnje več storila za izobra-ževanje teh in takih kadrov, da bi bila kos vsem nalogam, ki jih bo terjala razvoj. Kot smo že nekoč ugotovili, velja še zdaj: naloga kulturnih organizacij naj bo obli-kovati kulturne interese in po-nudbo, občani pa bodo po svojih nagnjenjih in potrebah izbirali in sodelovali. Interese seveda obli-kujejo še drugi: dom, šola, po-klicne kulturne in druge ustano-ve, delovno okolje, celo politične stranke itd. In zdi se, da doslej še zdaleč nismo vsega opravili. Tu-di kar zadeva povezovanje lju-biteljskih programov in delovanja poklicnih kulturnih ustanov. Njih programsko komplemen-tarnost! Pa radio in TV: oba medija vplivno posegata v živ-ljenje, toda oblikovanje kulturno občutljivejšega dojemanja je kar nekako zanemarjeno. Pa ponov-no zelo resno opozorilo: sredstva javnega obveščanja premalo storijo - lokalna in slovenska - za obveščenost in analizo kulturnih potreb in dogodkov ter afirmaci-jo tistih, ki se s tem ukvarjajo. Tudi tako je mogoče spodbujati kulturne interese ter zavest o bo-gastvu oblik, vsebin in možnosti! Je primerjava s športom naključ-na?! Mnogi ljubitelji, predvsem mentorji, vložijo veliko časa in naporov, da pripravijo nastop, prireditev, pa največkrat niso vredni pozornosti tedaj, ko opravi-jo delo, pa tudi ob drugih slo-vesnih priložnostih ne: tisk in TV skoraj redno to ignorirata. Zakaj tako? Predlog, naj društva in klubi storijo vse, da prodrejo v

sredstva informiranja, je bil z odobravanjem sprejet! Včasih je bilo tovrstnega poročanja več ta-ko na radiu kot TV.

Razprava, ki je tako razčlenila in zastavila prihodnje naloge, upo-števajoč torej finančne, organi-zacijske in vsebinske kriterije, je pomenila tudi prvi korak k ures-ničevanju Dogovora o skupnih izhodiščih za organiziranje in de-lovanje ljubiteljskih kulturnih organizacij, akt občinskih in mestnih ZKO, ZKOS, republi-kih združenj, italijanske in mad-žarske narodnostne skupnosti in zvez slovenskih društev v zamej-stvu, kakor je ta dokument uvo-doma poimenovan in utemeljen. Ta akt je podpisala tudi ZKO Slovenj Gradec. Kot je znano, Dogovor zastavlja znatno širše naloge glede organizacijskih oblik, vsebin in prvin, ki jih vklju-čuje v ljubiteljska kulturna priza-devanja. Našejeimo vsaj nekatere: organiziranje in načrtovanje kulturnega življenja, prenova ljubiteljskih kulturnih organiza-cij, spodbujanje novih dejavno-sti, upoštevanje fleksibilnejših or-ganizacijskih oblik, da bi lahko vsakdo, ki želi sodelovati, to tudi storil. Tudi organizacijske oblike so prožnejše: ZKO se lahko zdru-žuje organizacijsko ali po pro-gramih, močno je poudarjeno delo strokovnih odborov, ki naj bi usmerjali delo in bili kar naj-bolj neodvisni, sodelovala pa naj bi različna strokovna združenja. Posebna naloga naj bi bila usta-novitev strokovnih centrov, ki bi skrbeli za strokovno izobraže-vanje kadrov v kulturi, pomoč KUD itd. V koroških občinah bi morda tako zamisel lahko ures-ničili skupaj. Dogovor nadalje poudarja tudi redno ali občasno sodelovanje s poklicnimi kultur-nimi ustanovami in izobraževal-nimi organizacijami, govori o raziskovanju kulturnih interesov in potreb, vprašanju informacijskih sistemov, zastavlja skrb za življenje predšolcev, za kulturno delovanje zamejskih Slovencev in vseh, ki živijo drugod po sve-

tu, ter sodelovanje z drugimi or-ganizacijami, ki se ukvarjajo s kulturo, za kulturno življenje pripadnikov drugih narodnosti ter za kulturno delo v okviru cerkvenih ustanov, podjetij, teri-torialne obrambe in JLA, poli-tičnih organizacij, strank, gibanj, skupin. Dogovor opredeljuje tu-di izhodišča, kako skrbeti za pro-store, ki so namenjeni kulturnim dejavnostim, opozarja na sode-lovanje z javnimi občili ter pred-laga zasnovo oblik priznanj in nagrad.

Mandati ZKO naj bi trajali do pet let, lahko so tudi krajši. Po-sebej je poudarjena odgovornost funkcionarjev za izvedbo in ures-ničitev programov. Iz vsega na-vedenega izhaja, da je delovanje društev in ZKO zastavljeno zelo demokratično in v duhu strpno-sti in spoštovanja prizadevanj in dosežkov vsakogar in kaže pota do novih oblik in vsebin: zatega-delj je tudi razumljivo, da more in mora taka organiziranost de-lovati nadstrankarsko.

Konferenca je razrešila stari od-bor - delovni predsednik mag. Rudi Zanoškar se je prisrčno za-hvalil dosedanemu predsedniku in članom, ki so vztrajali in opravi-li dragoceno delo za razvoj tega kulturnega dela v občini - ter izvolila novega, ki mu predsedu-je Karel Pruš iz Slovenj Gradca. Ta je ob prevzemu dolžnosti po-udaril, da se živo zaveda, kako težki časi prihajajo za to dejav-nost, upa pa tudi, da bo ob iznaj-dljivosti in pripravljenosti vseh, z različnimi oblikami kulturnega inženiringa ter enaki zavzetosti, kot je bila do sedaj, mogoče obli-kovati stvaren in uresničljiv pro-gram, kajti s povezovanjem vseh ki ustvarjalno delujejo in bodo še delovali in sodelovali, bo tudi v prihodnje mogoče dosegati spod-budne in opazne uspehe. Mandat izvršnega odbora traja štiri leta.

Tone Turičnik

002

Pregled ljubiteljskih kulturnih dosežkov

Prav je, da ohranimo podatke o najpomembnejših ljubiteljskih kulturnih dogodkih oz. dosežkih od izida prejšnje številke Odse-vanj do zdajšnje, saj tako ostaja znanecem dokaj nepretrgan pre-gled dogajanj, njih pestrost, us-pešnost in vpetost v čas in pro-stor ter volja kulturnih organiza-cij in posameznikov, da bi dose-gli višjo kvaliteto raven. Pred-vsem velja to za dosežke na glas-benem področju, ki je še vedno v vrhu kulturnih prizadevanj v naši občini. Zato najprej o tem! V začetku junija 1989 so pripra-vili zaključne koncerte moški pevski zbor Kope, mešani pevski zbor Slovenj Gradec ter oktet

Lesna. Meseca novembra je pevski zbor KUD Šmartno organiziral celo-večerni koncert v Turiški vasi, kvintet Ajda pa koncert božičnih pesmi v bolnišnici Slovenj Gra-dec. Letos spomladi so se zvr-stili naslednji pomembni pevski dogodki:

- izid kasete okteta Lesna Mi smo mi in promocijski kon-cert na Bellevueju,
- gostovanje okteta Lesna in lovskega okteta Podgorje v Švici in ZR Nemčiji,
- srečanje odraslih pevskih zborov občine v avli srednje šole E. Kardelja: nastopili so vsi zbori iz naše občine,

— udeležba naših zborov na koncertih Koroška poje, še posebej na sklepnem srečanju v Radljah ob Dravi, kjer so sodelovali trije zbori iz naše občine, in to: mešani pevski zbor Slovenj Gradec (dirigent Almira Čegovnik), dekliški pevski zbor iz Šmartna (dir. Janez Kolarič) in moški pev-ski zbor Kope z Legna (vodja Janja Linasi). Maja je bilo več srečanj otroških in mla-dinskih pevskih zborov v ok-viru prireditev Koroška poje.

Sklepne srečanja v Dravo-gradu sta se iz naše občine udeležila otroški pevski zbor

iz Šmartna (vodja Neva Kozelj) in mladinski pevski zbor osnovne šole Slovenj Gradec (vodja Anica Ilijaš).

Sredi meseca maja sta pri nas gostovala ženski pevski zbor in pihalni orkester iz češkega kraja Bistrica nad Pernštaj-nom (v Šmartnu, Mislinji in Slovenj Gradcu).

V začetku junija je bilo sre-čanje oktetov in malih vokal-nih skupin iz koroških občin: tokrat je ta prireditev spet bila v Slovenj Gradcu.

Našteli smo le najpomembnejše organizacijske oblike in nastope. Najbrž kaže poudariti, da kljub denarnim težavam pevska dejavnost ne samo vztraja, pač pa kvalitetno raste in postaja vse bolj ponovno opazna v koroškem in slovenskem prostoru.

Nesporno je, da prispevajo velik delež k tej dinamičnosti pevci, ki jim je prepevanje poustvarjalno ljubiteljstvo, pa tudi veselje, razvedrilo, osebna potrditev ob nastopih, predvsem pa neumorno delovni pevovodje, ki z odgovornim, strokovnim in vztrajnim delom gradijo tradicijo in občutljivim poustvarjalnim iskanjem klešejo obraze svojih zborov in jih vodijo k umetniškimi dosežkom. In poslušalci znajo to opaziti in vrednotiti!

Drugo področje ljubiteljskega kulturnega delovanja je plesna oz. folklorna dejavnost. Poudariti moramo, da se v teh sekcijah in skupinah zbirajo mladi kulturni navdušenci, kar je za kontinuiteto nadvse pomembno. Med najpomembnejše prireditve v pretekli sezoni sodijo:

- lansko majsko srečanje plesnih skupin iz koroških občin v kulturnem domu v Slovenj Gradcu,
- letošnje medobčinsko srečanje na Ravnah - bilo je 24. aprila,
- srečanje plesnih skupin iz severovzhodne Slovenije v Slovenj Gradcu (sredi maja) in
- številni nastopi ob slovesnih ali proslavitvenih priložnostih.

Meseca junija je bilo srečanje folklornih skupin iz koroških občin v Slovenj Gradcu.

V občini je pet plesnih in tri folklorne skupine (Podgorje, Šmartno in Stari trg). S kvalitetnimi nastopi se prav te skupine uvrščajo visoko na lestvici odličnih slovenskih tovrstnih skupin; za sluge za to imata Anica Meh iz Podgorja in Marica Gostenčnik iz Šmartna, ki sta domala vse svoje zunajšolsko delovanje posvetili negovanju in razvijanju te kulturne zvrsti.

V prvih mesecih letošnjega leta se je ustanovila folklorna skupina na Selah; kot poudarjajo, uspešno premagujejo začetne težave.

Če igralske skupine KUD nekako pešajo, pa so mladi vse bolj delavni: to je odraz ponovnih vsestranskih prizadevanj učiteljev oz. mentorjev. Vrhunec letošnjega tovrstnega kulturnega dogajanja predstavlja občinsko srečanje mladinskih gledaliških in lutkovnih skupin konec aprila 1990 v kulturnem domu v Slovenj Gradcu, Podgorju in Mislinji. Nastopili so člani pionirskih KUD Osnovne šole Slovenj Gradec z igrico Najlepše besede (vodja Maruša Vošner), Osnovne šole Podgorje z igrico Mala čarovnica, ki ni mogla biti zlobna (vodja Marica Umek), KUD OŠ Mislinja s Pomladno pravljico (vodja Peter Tovšak) ter igralska skupina Srednje šole E. Kardelja

z lepljenko Otroci so najboljšje igrače (mentorica Karla Zajc). Ob reviji je bilo še srečanje mentorjev in ustvarjalcev: to je bila priložnost za neformalno izmenjavo spoznanj in izkušenj ter opredelitev novih ciljev in nalog. Sredi aprila je KUD Splošne bolnišnice Slovenj Gradec predstavilo komedijo Pavla Kohouta Vojna v tretjem nadstropju (rež. Mičo Mičović ter Rusimir Agačević). To je sodobno gledališko delo, ki razčlenjuje ujetost človeka v lastne in družbene napake. Občinstvo je predstavo toplo sprejelo. Preglednico zaokrožajo še naslednji pomembni dogodki:

- koncert profesorja in glasbenega pedagoga Ota Vrhovnika v predverju dvorca Rotenturn,
- koncert ansambla Četrta dimenzija ob prihodu dedka Mraza,
- koncertne in druge prireditve v počastitev 130-letnice rojstva skladatelja Huga Wolfa,
- nastop pihalnega orkestra ob različnih priložnostih, posebej pa na tekmovanju v Krškem, kjer je dosegel 1. mesto v III. kategoriji, kar je doslej najboljša uvrstitev našega orkestra sploh. Vodi ga Peter Valtl.

Pomemben delež za dvig strokovnosti kulturnih prizadevanj pomeni redno strokovno izpopolnjevanje mentorjev: organizirata ga ZKO Slovenj Gradec in ZKO Slovenije. Recimo: seminar za vodje in dirigente odraslih in mladinskih pevskih zborov v Slovenj Gradcu za območje koroških ZKO; udeležilo se ga je 22 dirigentov. Ali: podoben seminar za vodje plesnih in folklornih skupin. Ali: republiški seminar za zborovodje v glasbeni šoli v Slovenj Gradcu: bil je v pretežni meri namenjen spoznavanju skladatelja Huga Wolfa. Itd. Sploh velja posebej poudariti, da je kljub težavam, denarnim in dostikrat kadrovskim, to izobraževanje dokaj kontinuirano in tako se širi zbor mentorjev, ki bodo v prihodnje uspešno vodili strokovno rast KUD v naši občini.

Posebej zanimiva je bila abonmajska gledališka sezona 1989 - 90, čeprav so bile z organizacijo nemajhne težave. Kulturni dom je pod vodstvom Alojza Pikala več kot zadovoljivo opravil začrtane naloge, saj je sestavil dovolj pester izbor predstav, ki so vzbudile živahno odmevnost. Najprej je Teater v gosteh iz Zagreba predstavil duhovito komedijo Milana Grgića Juhica, sledile pa so predstave: Miguel de Cervantes: Medigre (SNG Maribor), Evripid: Bakhantke (Mladinsko gledališče iz Ljubljane), Ervin Fritz: Kralj Malhus (KUD Zarja Trnovlje-Celje). Zadnjo predstav so si abonenti ogledali v celjskem gledališču, in sicer Andreja Hienga dramo Osvajalec. KUD Splošne bolnišnice Slovenj Gradec je organiziralo še gostovanje Ljube Tadića s Platonovo

Oktet Mislinja (zborovodja: Marija Gornjak)

Občinska revija otroških in mladinskih pevskih zborov 15. 5. 1990: Mladinski pevski zbor (zborovodja: Neva Kozelj)

Srečanje plesnih skupin SV Slovenije 11. 5. 1990 v kulturnem domu Slovenj Gradec

monodramo Obramba Sokrata. Nastop je bil prijetna osvežitev programa gledaliških predstav. Ob 40-letnici knjižnice Ksaverja Meška je bila priložnostna slovesna prireditev. O zgodovini te kulturne ustanove je spregovorila ravnateljica Marjana Vončina, drugi del kulturnega programa je zaokrožil Niko Grafenauer, pesnik in esejist, s prebiranjem pesmi iz svojih zbirk, predvsem zadnje - Izbrisi. Knjižnica je ob 100. obletnici smrti Davorina Trstenjaka, pistolja in zgodovinarja, v svojih prostorih pripravila spominski pregled njegovega dela. Prikaz so si ogledale tudi šole oz. učenci osnovnih in srednjih šol. Ob izidu knjižice Mire Cajnko Frč v Frčiloniji (ter Emila Fre-

liha Miško gre na Triglav in Petra Amalietija Izbor ugank za najmlajše) je bila decembra (1989) v glasbeni šoli promocijska prireditev: avtorji so pripovedovali o svojih izkušnjah in pisanju za mladino, zgodbe domačinke Mire Cajnko pa je bral Jurij Souček, gledališki igralec iz Ljubljane.

V Mladinski knjigi so v juniju (1989) razstavili likovna dela Zorana Ogrinca iz Radelj, v oktobru pa likovna dela akademskega slikarja Štefana Marflaka, doma iz Črne na Koroškem, sicer živečega v Ljubljani. Življenje in delo Zorana Ogrinca je predstavil Marko Košan, Štefana Marflaka pa Milena Zlatar. Precej zani-

Mešani pevski zbor Slovenj Gradec (zbiorovodja: Almira Čegovnik)

manja sta vzbudila prikaz sodobne družboslovne literature ter pregled dostopne šahovske literature (slednje ob tekmovanju 1. slovenske šahovske lige v Slovenj Gradcu). V avli bolnišnice - razstavišče dr. S. Strnada - pa so razstavljali: dr. Alojz Pogorevc (kiparska in slikarska dela), Breda in dr. Bogdan Celcer (grafična dela in akvarele) ter Milan Unkovič (likovna dela v različnih tehnikah). V avli srednje šole je predstavil svoje likovne prvence Rok Poles, dijak gimnazije iz Velenja.

Posebno doživetje je bila letošnja Prešernova proslava. Ob podelitvi Bernekerjeve nagrade in plaket je spregovoril Jože Hummer, svetovalec v Republiškem komiteju za kulturo, zatem pa je recitiral besedila oz. pesmi Ivana Cankarja, Franceta Prešerna, Dragotina Ketteja, Mateja Bora in Otona Župančiča gledališki igralec Ivo Ban. Na električno harmoniko ga je spremljal Silvester Mihelčič.

Še literarna dejavnost: najpomembnejši uspeh je vsekakor izid 18. številke Odsevanj, časopisa za literaturo in kulturna vprašanja.

Strokovno aktualen in za izmenjavo mnenj spodbuden je bil obisk predstavnikov ZKOS pri ZKO Slovenj Gradec in na srednji šoli: pogovor je v prvi vrsti zadeval odnos mladih do kulturnih vprašanj ter njihovega aktivnega sodelovanja v društvenih in kulturnih sekcijah in možnostih šole, da bi kulturna vzgoja v šolskem programu pridobila več prostora oz. časa.

Ta bežen pregled seveda ne more biti popoln, omenjali nismo posamičnih nastopov in prireditev, ne prireditev Odprtih vrat ali kulturno-turističnega tedna v Misljini itd., vendar vseeno lahko sklenemo, da je bera lepa in bogata; in prepričani smo, da bo tudi letos tako!

T. T.

razvilo vse zvrsti ljubiteljskega kulturnega dela, ki zanj obstaja ta interes in delovna pripravljenost. Največkrat je to petje; tako delujejo v številnih podjetjih različni pevski zbori. Pevski zbor je razmeroma lahko organizirati, pa tudi pevstvo so pripravljeni sodelovati. Težje je pridobiti ljudi za gledališko dejavnost, saj terja ta več naporov, predvsem, ko je treba stopiti na oder pred publiko. Tretja zvrst so likovne skupine oz. sekcije, ki jih ponavadi vodijo ljudje, ki ljubiteljsko slikajo ali kiparijo. Največkrat organizirajo tudi razstavno dejavnost. Včasih še kolektivne ogleda razstav ali obiske galerij pod strokovnim vodstvom in podobno. In rekli bi lahko, da je s tem že nekako zaokrožena dejavnost kulturnih društev v delovnih organizacijah.

V naši bolnišnici v Slovenj Gradcu že več let uspešno deluje kulturno društvo, ki razvija dejavnost v prej navedenih razsežnostih. Društvo ima tri sekcije - pevsko, likovno in gledališko; redno pa tudi organizira javne kulturne tribune. Pevski zbor vodi Kazimira Lužnik. Zbor je v preteklih letih imel več nastopov. Petju smo radi prisluhnili v bolnišnici, velikokrat pa tudi zunaj nje. V zadnjem času je nekoliko „zaspal“ in bo njegovo delo vsekakor potrebno poživiti. Poseben problem predstavljajo moški glasovi, a mislim, da to ne bi smela biti nepremostljiva ovira.

Likovno sekcijo je v preteklih letih vodil dr. Bogomir Celcer, zadnje leto pa ji načeluje dr. Lojze Pogorevc.

Sekcija je organizirala več razstav v galeriji, ki smo jo poimenovali po dr. Stanetu Strnadu. Prostori so bili najprej na otroškem oddelku. Otvoritev razstave se je udeleževalo vse manj ljudi zaradi oddaljenosti. Zato smo se odločili, da uredimo avlo pri glavnem vhodu kot stalni razstaveni prostor. To nam je tudi uspelo: pomagale so nekatere delovne organizacije, veliko delovnih ur pa so žrtvovali tudi posamezniki (L. Pogorevc, Š. Merčnik in drugi). Tako so sedaj razstave na ogled večjemu številu bolnikov in obiskovalcev. Sekcija organizira štiri do šest razstav letno, na eni izmed teh se predstavijo skupaj vsi člani sekcije: Breda Celcer, Bogomir Celcer in Alojz Pogorevc.

Gledališka sekcija, ki jo vodi Mičo Mičovič, je pripravila več gledaliških predstav, ki so v glavnem bile dobro obiskane, in to doma in na gostovanjih. Gostovali so celo v Travniku v Bosni, kjer jih je gostila podobna gledališka skupina. Ta jim je tudi vrnila obisk. Režiser Rusmir Agačević - Rus iz Travnika redno sodeluje z našo skupino. Tako je tudi pomagal režirati predstavo češkega pisatelja Pavla Kohouta *Vojna* v tretjem nadstropju. Skupina ponavadi izbira krajše komične tekste, ki ne terjajo veliko igralcev, odziv pa je dober.

Približno leto dni deluje v okviru društva - javna kulturna tribuna in doslej so nastopili številni znani pisatelji, javni delavci, igralci in politiki. Namen tribune je omogočiti neposreden pogovor z znanimi kulturniki in javnimi delavci, slišati živo besedo in misel, ki je v njihovih tekstih ni zaslediti. Pesem, ki jo recitira pesnik sam, ima nedvomno poseben zven. Dotlej so nastopili: Tone Partljič, Ciril Zlobec, Jože Smole, Ljubo Tadič, Jevrem Brković, Milorad Popović, Milan Kučan, Ibrahim Rugova in Alojz Suštar. Odziv in obisk ljudi je bil presenetljiv, nastopi brez izjeme nadvse zanimivi. Običajno se je razvila stvarna in široka razprava, vedno je manjkalo časa za odgovore na vsa vprašanja. Tribuna tako postaja pomemben dejavnik v strukturi kulturnih prizadevanj in ima širši pomen. Na predstavi Ljube Tadiča *Obrazba Sokrata* je bila dvorana kulturnega doma polna. To je bil izjemen umetniški večer. Besede starega misleca in filozofa so dobesedno ujele in omrežile gledalce s svežino in aktualnostjo. Vrhunska interpretacija je ta vtis samo še povečala.

Redkokdaj je mogoče doživeti tako vzdušje in razpoloženje med igralci in publiko, kot smo ga doživeli tega nepozabnega večera. Veliko priznanje je požel nastop Toneta Partljiča; poslušalci so z zanimanjem in zbrano poslušali interpretacijo ljubezenske lirike Cirila Zlobca, enako tudi recital pesmi Jevrema Brkovića in Milorada Popovića. Zanimanje za srečanje z Milanom Kučanom je bilo veliko: pogovor je bil nadvse aktualen, saj je predsedniški kandidat neposredno in poglobljeno pojasnjeval ozadja političnih dogodkov in sporov v Jugoslaviji in odgovarjal na številna vprašanja v zvezi s suverenostjo in nadaljnjim razvojem Slovenije. Prav tako je doživel izreden odmev večer s kosovskim pisateljem Ibrahimom Rugovo, ki je odgrinjal tančice s kosovske zgodovinske in politične stvarnosti. Dr. Alojz Suštar, ljubljanski nadškof, pa je govoril o spravi in odgovarjal še na nekatera druga vprašanja. Tako je namen javne kulturne tribune povsem dosežen.

In za konec še nekaj besed o financiranju.

Tudi naše kulturno društvo - kot sicer vsa druga - ima probleme s financiranjem. Sredstva, ki jih ima na voljo, so dokaj skromna: zagotavljata jih bolnišnica in Zveza kulturnih organizacij občine Slovenj Gradec. Poudariti moram, da so doslej pomagale tudi delovne organizacije, predvsem so sofinancirale javne tribune ter opremo za galerijo dr. S. Strnada. Skromna sredstva nam omejujejo izvedbo naših obširnejših načrtov: prepričani smo, da bodo le prišli kdaj tudi boljše časi!

Nado Vodopija

06

KUD Splošne bolnišnice

O delu kulturnega društva bi bilo potrebno spregovoriti obširneje, kot bom to storil s pričujočim poročilom o nekaterih naših prireditvah oz. delu. Nakako se ob tem samo po sebi vsiljuje vsaj dvojje vprašanje:

- Kakšen pomen imajo kulturna društva v delovnih organizacijah?
- Katere kulturne dejavnosti naj razvijajo?

Kulturna društva v delovnih organizacijah imajo nedvomno velik pomen. Predvsem povezujejo

ljudi, ki se ljubiteljsko ukvarjajo s kulturno dejavnostjo. Včasih so ta prizadevanja na dokaj visoki ravni, na primer, zborovsko petje, drugič manj, čeprav je v vseh primerih zaslediti velik napor in izpovedno potrebo. Zaradi tega so kljub vsem pomankljivostim blizu širokemu krogu ljudi: recimo, ko gre za gledališko poustvarjanje. Vsekakor ljubiteljska kulturna dejavnost zapolnjuje veliko praznino, še posebej tam, kjer profesionalni dosežki niso dostopni večjemu številu ljudi. Zato naj bi društvo

Bernekerjeva priznanja v letu 1990

Odbor za priznanja in nagrade pri Kulturni skupnosti Slovenj Gradec je na seji 23. januarja 1990 sklenil, da letošnja Bernekerjeva odličja dobijo naslednji kulturni delavci iz občine Slovenj Gradec:

- Bernekerjevo nagrado - Jože Leskovar iz Slovenj Gradca;
- Bernekerjeve plakete:
- Anica Stojanovič iz Slovenj Gradca,
- Marija Umek iz Podgorja in
- Viktor Breznik iz Pameč;
- Izredno Bernekerjevo plaketo pa Ivan Lekše iz Mislinje.

329

JOŽE LESKOVAR, glasbeni pedagog in ravnatelj Glasbene šole Slovenj Gradec, se je takoj po končanem učiteljskem zaposlilu na osnovni šoli Slovenj Gradec in ob šolskem delu prevzel tudi vodstvo mladinskega pevskega zbora (1953) in ta se je kmalu uvrstil med najboljše koroške, zatem pa slovenske mladinske pevske zборе. Ko so ustanovili glasbeno šolo, je Jože Leskovar postal prvi učitelj klavirja.

Toda neugnana volja in široko pevsko znanje sta mu omogočila, da je v naslednjih 20-ih letih vodil tudi druge zборе, od mešanega pevskega zbora v Slovenj Gradcu do Koroškega okteta na Ravnah, Slovenjegraškega okteta, dekliškega pevskega zbora na OŠ in Srednji šoli E. Kardelja in okteta Lesne. Vsi so dosegli visoko kvaliteto in ugled ter umetniško izrazitost in so bili redno gostje radijskih in TV oddaj. Tako uspehi so bili tudi spodbuda, da se je pevska kultura v občini in tudi krajini zelo hitro razmahnila. In logični nasledek: rodila se je ideja o revijah otroških, mladinskih in odraslih pevskih zborov v občini in-nenazadnje-medobčinskih srečanjih. Tako je Jože Leskovar položil temelje sodobnemu zborovskemu petju v naši občini.

Toda zbori, ki jih je vodil tovariš Leskovar, niso prepevali le v domačem kraju in ob različnih slovenskih in drugih priložnostih, nasprotno, z velikim uspehom se je lotil gostovanj in izmenjav koncertov tako doma (Slovenija, Hrvaška, Srbija) kot tujini (Italija, Avstrija, Češka in Slovaška). In povsod so ubrano in umetniško izpiljeno slovensko ljudsko in

umetno pesem toplo in s spoštovanjem sprejeli.

Kmalu po učiteljski se je Jože Leskovar včlanil v Učiteljski pevski zbor Emil Adamič in prevzel dolžnost korepetitorja. Ob tem si je nabral veliko izkušenj, ki jih je prenašal na domače zборе in jim tako pomagal k strokovni rasti. Zato njegovo mentorsko in strokovno, tudi svetovalno delo pomenijo velik prispevek h glasbeni kulturi pri nas in med zamejskimi Slovenci.

Prav iz teh razlogov je priredil vrsto ljudskih pesmi za različne pevske sestave in jih zbral v dveh knjižicah: Ko so fantje proti vasi šli in Lastovkam. Mnoge druge priredbe so raztresene po različnih revijah. Nekatere pesmi so v teh publikacijah sploh prvič zapisane. Tudi skladateljska prizadevanja so del njegove ljubezni do glasbe: uglasbil je več pesmi, med najznačilnejše sodijo Zdravica, Kurirček, predvsem pa pesem Kurirka Lenka.

Kot ravnatelj Glasbene šole je storil vse, da je ta hiša -Wolfova rojstna hiša- postala kulturni spomenik in da je zgradba obnovljena. Hkrati pa je z osebnim zavzetostjo začel zbirati gradivo o skladatelju Hugu Wolfu.

Raziskovanja so ga pripeljala do potrditve, da so starši tega velikega glasbenika bili Slovenci, tako mati kot oče, in da je o tem potrebno obvestiti strokovno javnost. In še posebej v letošnjem letu Jože Leskovar skupaj z organizacijskim odborom vlaga veliko naporov, da bi dostojno izvedli počastitev skladateljeve 130-letnice rojstva: glasbene in strokovne prireditve bodo obogatile kulturno dogajanje pri nas, hkrati pa tudi ponovno ponesle ime skladateljevega rojstnega kraja v širni svet.

Jože Leskovar je deloval in še deluje v različnih odborih in komisijah, kulturnem društvu in Zvezi kulturnih organizacij Slovenj Gradec, največ v glasbenih svetih, član pa je tudi različnih republiških glasbenih ustanov, med njimi predsedstva Slovenske pevske zveze.

Tako Jože Leskovar uspešno in zavzeto dela na glasbenem področju že več kot 35 let, z veliko ljubeznijo, znanjem in vztrajnostjo za rast in ugled pevske

kulture. Res je dobil za uspehe in dosežke že vrsto priznanj; toda Bernekerjeva nagrada, najvišje občinsko kulturno priznanje, naj zaokroži šopek odličij s poudarkom, da se tudi domače okolje zaveda vrednot in trajnega pomena tako zavzeto, ustvarjalno in poudarjalno opravljenega dela za ugled slovenske pevske kulture in domačega kraja.

ANICA STOJANOVIČ, 929 rojena leta 1944 na Ravnah, predmetna učiteljica slovenskega in angleškega jezika, je začela svojo življenjsko pot na osnovni šoli v Vučeni. Pridružila se je kulturnemu društvu Svoboda, organizirala proslave, vodila društveno knjižnico. Ko se je preselila v Slovenj Gradec, je uspešno zastavila delo v organih kulturnega društva in Zveze kulturnih organizacij Slovenj Gradec. Največ ustvarjalnih sil in ljubezni, naporov in prostega časa pa je bilo namenjeno in je še delu in življenju recitatorskega krožka na šoli. V krožku se zbirajo tisti učenci, ki imajo radi lepo besedo in veselje do nastopanja. Recitirajo ljudske in umetne pesmi, pa tudi prozo in odlomke gledaliških del: največkrat nastopajo s pevskim zborom in ritmično skupino in tako pripravljajo svojevrstne sodobne gledališko-koncertne predstave za sošolce in starše, pa tudi za krajanje in delavce v tovarnah.

Anica Stojanovič z velikim poslušom in občutljivostjo razvija razumevanje in spoštovanje do umetniške besede pri mladih in to prizadevanje prerašča v zgled in spodbudo in potrditev pedagoško-kulturne naravnosti tega delovanja.

MARICA UMEK, 929 roj. leta 1945 v Kalubju pri Celju, je kot učiteljica nastopila prvo delovno mesto v Razborju. Že tu se je izkazala njena volja in želja delovati na kulturnem področju: organizirala je in vodila dramsko skupino ter z dobro pripravljenimi predstavami gostovala tudi v sosednjih krajih. Po petih letih učiteljevanja na Razborju se je preselila v Podgorje, kjer je v krajevni skupnosti in kulturnem društvu kulturno delovanje še razširila in poglobila: prevzela je podgorsko dramsko skupino, hkrati pa organizirala šolsko dramsko skupino. Obe sta redno nastopali doma in na gostovanjih. Veliko število drugih kulturnih prireditev je steklo ob njeni organizacijski dejavnosti in režiji. Dovolj opazni pa so nastopi podgorske dramske skupine zadnji dve leti, in to na območjih oz. regijskih tekmovanjih dramskih skupin. To je vsekakor še posebej pomembno, ker zad-

nje čase ta dejavnost izgublja ustvarjalni zalet. Bernekerjeva plaketa, ki jo podeljujemo Marici Umek, naj pomeni potrditev tega vztrajnega in zavzetega delovanja v manjšem kraju ter spodbudo za nova poudarjalna iskanja.

VIKTOR BREZNIK

iz Pameč, vodja družinske pevske skupine-Kvinteta Breznik (člani so še: Marija, Vikica, Dani in Andrej Breznik), ki poje skupaj že štirinajst let in se je uveljavil kot skupina, ki obnavlja družinsko petje starih, domala že pozabljenih pesmi in jih izvaja v izvorni ljudski pevnosti. Kvintet nastopa v domačem kraju ob različnih priložnostih in na različnih prireditvah, veliko pa tudi gostuje in sodeluje na revijah -od revije Peli so jih mati moja v Andražu do Koroška poje in Odprta vrata Slovenj Gradca, nastopal pa je tudi v Mariboru, Moravčah, na Prevaljah, v Dravogradu, na Muti, v Vačah pri Litiji, Mislinji itd. -da omenimo samo nekaj najpomembnejših nastopov v zadnjem času. Kvintet je sodeloval na javnih radijskih oddajah: Kar znaš, to veljaš, Srečanje malih vokalnih skupin Slovenije, Koncert iz naših krajev, Naše srečanje na RTV itd.

V strukturi kulturnih prizadevanj je ta prispevek h glasbeni kulturi našega kraja dragocen in nenadomestljiv, ko gre za ohranjanje naše tovrstne kulturne dediščine.

IVAN LEKŠE, 929

direktor Gozdarskega obrata v Mislinji in družbenopolitični delavec, je eden izmed osrednjih nosilcev gospodarskega, družbenega in kulturnega življenja mislinjskega območja, kajti z veliko voljo in pretanjenim občutkom je povezoval in še povezuje vsa ta delovna področja, jih prepleta in medsebojno pogojuje in spodbuja njihov razvoj. Kultura plemeniti človeka in bogati okolje, je njegovo življenjsko vodilo, ki je opredelilo marsikatero odločitev v kraju-tako za organizacijo kulturnih prireditev kot sredstvih za izvedbo. Z lastnim ravnanjem je Ivan Lekše zgled, kajti z naklonjenostjo in preudarno besedo, še več, zavzetostjo je v samoupravnih telesih znal in zna s prepričljivo in analitično mislijo argumentirati pomen kulturnih akcij in vrednot, se pravi, kulturnih prireditev v kraju. Tako trajno povezuje gospodarske, družbene in kulturne potrebe in dosežke v Mislinji in občini.

Izredna Bernekerjeva plaketa naj pomeni naklonjeno priznanje za tako široko in plemenito zastavljeno uspešno delo.

Prireditve v počastitev 130-letnice rojstva skladatelja Huga Wolfa

Na pobudo Slovenjgradčanov je bil pri RK SZDL 19. decembra 1988 imenovan republiški odbor za pripravo praznovanja 130-letnice rojstva znamenitega in svetovno znanega skladatelja Huga Wolfa.

Člani odbora, ki ga sestavljajo predstavniki vseh slovenskih glasbenih ustanov, glasbenih umetnikov, kulturnih in družbenopolitičnih organizacij in društev, ki se ukvarjajo z glasbeno dejavnostjo, so se dogovorili, da naj bi imel osrednje mesto proslavljanja Slovenj Gradec kot rojstno mesto skladatelja. Slovesnosti pa naj imajo vse-slovensko obeležje. Vključiti se je potrebno tudi v mednarodni kulturni program. Manifestacije naj odpirajo perspektivo za globlje vključevanje Slovenije in njene glasbene kulture v skupni evropski kulturni prostor.

Dejstvo, da je bil rojen na naših tleh in da so bili njegovi predniki po očetu in materi Slovenci, opravičuje in nas zadržuje, da dosti bolj kot poprej spoštujemo in gojimo spomin kot dragoceno sestavino svoje kulturne dediščine.

Odbor je pod vodstvom profesorja Marjana Lipovška pripravil bogat spored prireditev proslavljanja obletnice:

1. 14. februar - Celovec: Koncert Wolfovih samospevov v izvedbi Eve Novšak-Houške in Milene Josifovič ter Janeza Kampuša, Gabrijela Lipusa in Horsta Knaudra.
2. 20. februar 1990 - Ljubljana: Koncert Wolfovih samospevov v izvedbi Dunje Spruk, Marcusa Bajuka in Andreja Jarca.
3. 26. februar 1990 - Založba Drava: izid slovenskega prevoda knjige o Hugu Wolfu avtorja Andreasa Dorschla.
4. 2. marec 1990 - Maribor: Premiera Wolfove opere. Corregidor.
5. 12. marec 1990 - Maribor: Koncert Wolfovih samospevov v izvedbi Jutte Seifert in Nevena Belamariča ter Herberta Kalige in Andreja Jarca.
6. 13. marec 1990 - Slovenj Gradec: Osrednja slovesnost:
 - Simfonični orkester RTV Ljubljana (dirigent Anton Nanut),
 - komorni zbor RTV Ljubljana (zborrowodja Dr. Mirko Cuderman),
 - pevci solisti: Eva Novšak-Houška, Sonja Milenković, N. Belamarič,
 - Novi ljubljanski godalni kvartet,
 - odkritje bronastega doprsnega kipa na pročelju rojstne hiše (avtor Mirsad Begić),
 - otvoritev mednarodne razstave o Hugu Wolfu v Galeriji likovnih umetnosti,
 - neposredni TV prenos RTV Ljubljana.
7. 1., 2. in 3. junij 1990 - Slovenj Gradec: XXII. republiški zborovodski seminar ZKOS na temo Zborovska dela Huga Wolfa. Predavatelj: mag. Leopold Spitzer, Dunaj.
8. 20. marec 1990 - Ljubljana: Koncert Wolfove glasbe z Evo Noušak-Houško in Mileno Josifovič ter Novim ljublj. godalnim kvartetom.
9. 3. do 6. april 1990 - Ljubljana: Slovenski glasbeni dnevi na temo Glasba in poezija. Wolfu je bil posvečen dan tega srečanja ob mednarodni udeležbi muzikologov.
6. aprila 1990 - Ljubljana: Koncert samospevov Huga Wolfa v izvedbi basista Ivana Urbasa in Thomasa Hansa.
6. aprila 1990 - Maribor: Oglede opere Corregidor.
10. 6. april 1990 - Trst: Koncert samospevov Huga Wolfa v izvedbi sopranistke Ane Pesar-Jerič in Andreja Jarca.
11. 17. april 1990 - Ljubljana: Koncert samospevov Huga Wolfa v izvedbi sopranistke Ane Pesar-Jerič in Andreja Jarca.
12. 19. april 1990 - Slovenj Gradec: Koncert samospevov Huga Wolfa v izvedbi sopranistke Ane Pesar-Jerič in Andreja Jarca.
13. 27. in 28. april 1990 - Maribor: XI. tekmovanje slovenskih zborov Naša pesem 1990. Mešani in moški zbori izvajajo v obveznem programu dela Huga Wolfa.
14. 19. septembra 1990 - Ljubljana: Koncert samospevov Huga Wolfa v izvedbi mezzosopranistke Marjane Lipovšek in pianista Gérarda Wyssa. Neposredni TV prenos RTV Ljubljana in ORF.
15. 5. oktober 1990 - Ljubljana: Koncert simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije. V program bo uvrščena Wolfova simfonična pesnitev Penthesilea.
16. TV Ljubljana bo izdelala dokumentarno oddajo o razstavi „Hugo Wolf in njegov čas“ v Slovenj Gradcu.
17. Radio Ljubljana namerava arhivsko posneti kar največ Wolfove glasbe, posnetke pa vključiti v svoje redne in tudi posebne oddaje o Wolfu.
18. Založba kaset in plošč RTV Ljubljana bo pripravila CD ploščo s posnetki Wolfove glasbe, vzporedno pa tudi ploščo in kaseto.

Koncert samospevov Huga Wolfa v rojstni hiši v izvedbi basista Ivana Urbasa in Thomasa Hansa

19. Slovenski skladatelji so v čast obletnice skomponirali solistične in komorne skladbe, ki bodo izvedene v letu 1990 (Primož Ramovš, Maks Strmčnik, Marjan Lipovšek, Pavel Šivic, Tomaž Svete, Brina Jež-Brezavšček, Jakob Jež, Aldo Kumar...)
20. Zavod SR Slovenije za šolstvo bo pripravil informacijo o življenju in delu Huga Wolfa in jo poslal na vse slovenske šole.
21. GML bo z oddelkom AG za solopetje pripravila glasbeno-mladinski dogodek in ga izvajala med srednješolsko in študentsko mladino.
22. Skupščina občine Slovenj Gradec bo povabila na prijateljsko srečanje delegacije iz krajev, ki so bile pomembne postaje v življenju Huga Wolfa (Maribor, Št. Pavel, Graz, Dunaj, Perchtoldsdorf, Ebensee, Murau, Döbling, Unterach, Matzen pri Brixleggu).

Hugo Wolf naj postane most, ki nas bo povezoval in družil v naši skupni nalogi pri popularizaciji njegove glasbe in ohranjanju njegovega spomina.

Jože Leskovar

Marjana Lipovšek s Hugom Wolfom

Zaključni koncert v počastitev 130-letnice Huga Wolfa bo 19. septembra v CD

Sklepni koncert proslavljanja 130-letnice rojstva skladatelja Huga Wolfa bo v Gallusovi dvorani v Cankarjevem domu v Ljubljani 19. septembra. Nastopila bosta naša svetovno znana mezzosopranistka Marjana Lipovšek in pianist Gérard Wyss iz Basla z izborom Wolfovih samospevov. To pa bo hkrati otvoritveni koncert nove sezone 1990/91.

Koncert bo imel vseslovenski in slavnostni značaj, k čemur naj bi prispevala udeležba koncertnega občinstva iz vse Slovenije, pa tudi iz zamejstva in drugih kulturnih središč (Gradec, Zagreb, Dunaj). Ljubljanska televizija napoveduje neposredni prenos koncerta in posnetek za potrebe Evrovizije in Intervizije (z možnostjo krajšega posnetka Ljubljane kot prizorišča koncerta).

Za obiskovalce iz Slovenj Gradca bo organiziran poseben avtobusni prevoz.

Tone Turičnik

Semena tehniške kulture v naši dolini

Kramljanje z Ivanom Mihevom, radioamaterjem, pilotom in upokojencem

Da bi stopil na klepet v Turiško vas, tako, pred njegovo 80-letnico, me je spodbudilo v Koroškem pokrajinskem muzeju revolucije, ko mi je med številnimi muzejskimi eksponati vzbudil pozornost enostaven in okorno izdelan radijski sprejemnik, enocevnik, ki ga je za partizansko tehniko usposobil Ivan Mihev, radiotehnik, doma iz Turiške vasi. Kdaj in kje se je mož srečal s tehniko? Kaj ga je navdušilo, da je vztrajal? Kako se je izobraževal, premagoval ovire in težave? Predvsem pa: kakšna in katera so bila tista semena, ki so vzkli in poglala rast do dosežkov, ki so in še oblikujejo del podobe naše doline oz. občine, pomembni pa so tudi za širše območje: gre za razvoj tehniške kulture, natančneje, radijske dejavnosti in letalstva. Oboje je še posebej povezano z ljubeznijo Ivana Miheva in njegovim ljubiteljskim delovanjem, ki je pomagalo utirati pot k nezadržnemu razvoju obeh dejavnosti v naši občini. Pozneje se je ukvarjal še s fotoamaterstvom, ljubiteljskim filmarstvom in kinooperaterstvom. Obiskal sem ga na praznični dan popoldan (dan republike 1989): sprejel me je - kje drugje! - v veliki podstrešni sobi svoje hiše, v studiu radioamaterske postaje YU3FS. „Ne, nič ne bom pripovedoval, sem že vse povedal! Kaj pa koga zanima, kaj delam, kako živim. Tisti, ki vedo, pa tako vedo!“ Nenaklonjenost?

Res ne bo nič?

Če ga ne bi poznal, bi sodil, da je srečanje končano in da je bila pot zama.

Pa dobra beseda, zanimiv spomin in občuten, iskra misel, potem se okorno vzdušje spremeni, še posebej, ko postavi na mizo domačo pijačo.

„Dober je! Črnivski! Na zdravje!“

Beseda o tem, beseda o onem: dnevne tegobe, zdravje njegovo in družine, inflacija, draginja, korak za korakom proti jedru - kje so začetki? Kaj pomeni ta, kaj oni podatek? Včasih takoj odgovori, včasih je potrebno vprašanje ponoviti, pač težave starosti! Potem počaka, razbrzdani obraz postane še resnejši, poudarja ga teme brez las, oči zapiči v omaro in zdi se, kot da se hoče česa domisliti. Zatem pobska po omari - spretno izrabljen naklonski strešni prostor - za dokumenti in pismi in slikami. Pokaže pisanje, ki ga je dobil iz Toronta, lepo napisano slovensko pismo: pisec poudarja, da je naslovnik - Ivan Mihev - če že ne najstarejši - pa vsaj eden izmed najstarejših slovenskih radioamaterjev. Prijazen smehlja mu spreleti obraz, ko prebere dobesedno navedeno misel piščevega nečaka: „Stric, tale je pa korenjak!“

Potem pokaže QSL kartice, izbrska jih iz druge omare, DX kartice (radijske zveze nad 2000 km) in pripomni, češ menda jih je kakšnih 25.000 ali več in so večinoma iz prekomorskih dežel.

Koliko pogovorov je sploh imel, ne ve zanesljivo: več sto tisoč! A kdaj je vzpostavil prvo zvezo?

Močno namršči košate obrvi, oči se nemirno zablistajo:

„Star sem bil 18, 19 let. Tudi oddajnik sem si sam izdelal! In kdaj me je pritegnila tehnika?“

Mlad človek je radoveden in hitro se navduši za novotarje. Rad sem se družil s Kumerjevimi otroki, sošolci so bili, oče pa je bil postajni načelnik v Turiški vasi. Marsikatero neumnost smo ušpičili: nekoč smo skoraj povzročili nesrečo, in to z železniškim štiriciklom. Smeli smo tudi v pisarno. Morda mi je bilo 14 let: zvedavo sem se razgledoval po dolgočasnem prostoru, radovednost mi je vzbudila nenavada na naprava-telegraf-škrtnilo je, pa še enkrat, potem pa zadržalo.

Nikogar ni bilo zraven. Od daleč sem gledal to čudo, beli trak z drobnimi pikicami in črtami se je daljšal in se zvijal po mizi. Potem se je škrtanje umirilo, trak se je ustavil. In prišel je oče Kumer, pregledal trak, nekaj momljal, nato pa rekel: „Vlak ima zamudo!“ Kakšna skrivnost! To samodejno pisanje in ta učenost branja! Vzvalovilo mi je domišljijo, vse te nenavadnosti, ponoči nisem mogel spati in kar naprej sem sanjal, kako bi bilo imenitno, če bi to znal. Pa mi je oče Kumer napisal znake in sem se jih učil-na pamet! Tako se je začelo! Različne listke sem imel kar v žepih, se učil na paši ali pa se skril med njive, da sem bil

sam, največkrat sem kar glasno recitiral Morsejeve znake. Ljudje so me imeli za čudaka in so materi namigovali - oče je padel v vojni - naj me, za božjo voljo, spravi k zdravniku! Toda mati je vedela za veliko mojo ljubezen.“

Učil se je iz knjig, kako se izdelava preprost, pa tudi bolj zapleten sprejemnik oz. oddajnik: Der Bau einer Funkentelegraphenstation mit Abstimmung ter Der praktische Radio-amateur (1922, 1924). Kmalu sta izšla tudi slovenski knjigi avtorjev prof. Leopolda Andréjeja in ing. Zmaga Pipana.

„Pa sem se zakopal v preučevanje številnih podatkov, računov in skic. Nekaj osnovnih pojmov sem spoznal v tehniški šoli v Ljubljani, a šolanja nisem dokončal, ker ni bilo denarja. Potem sem se izučil za električarja. Toda srečanje z Ljubljano je ostalo pomembno križišče za vse nadaljnje moje življenje in delo: tu sem spoznal nekatere prijatelje, poznejše elektroinženirje in radijske delavce, ki so mi tovariško strokovno svetovali in mi pomagali, me opozarjali, kaj delam narobe in kako naj popravim to ali ono tehnično reč. Zelo sem jim hvaležen. In tako sem začel v radioamaterstvo in skrivnosti radijske tehnike.“

Čas bivanja v Ljubljani je bil torej odločujoč za nemirnega in vedoželjnega ter v tehniko usmerjenega mladeniča iz Mislinjske doline, kajti dokončno ga je omrežil mik radijskih valov in moč naprav, ki lahko pošljejo človeško govorico v neslutene daljave. Človek more komaj verjeti! Kot ob drugem čudu, ki je imelo prav tako magnetično moč: leteti! Leteti v sinje modrine! Leteti z letalom, ki ga vodiš in ki se ravna po tvojih ukazih! Visoko in daleč!

„Prenekateri poletni popoldan sem prebil na letališču v Ljubljani, največkrat ob sobotah in nedeljah! Navduševal sem se, ko so fantje poleteli, in jih občudoval, kako so krožili nad letališčem, se elegantno spuščali in pristajali na zemlji. Učili so me zakonov aerodinamike in meteorologije, videl sem, kako gradijo motorno in jadralna letala in kako prekipavajo od sreče ob vsakem dosežku, predvsem, kadar se vračajo z nebeških višin. Prvič me je popeljal v zrak z motornim letalom dr. Rape. Star sem bil 24 ali 25 let. V Ljubljani. Pa se je zaiskrilo: tudi jaz hočem leteti. In je iz iskre zagorelo v ogenj! Potem sem sanjaril o letalstvu in pilotiranju. In sem se oglasil v mariborskem aeroklubu: dogovorili smo se, da bomo poiskali še kakšne navdušence. V Slovenj

Gradcu in sploh v Mislinjski dolini! Tako se je začelo. S prijatelji smo razmišljali in kovali načrte, sanjarili o daljavah in višinah in to nas je do kraja obsedlo. A seme je bilo zasejano!“

Zaradi šibkega zdravja je Ivan Mihev vojaščino služil razmeroma pozno. Predstojniki v Prizrenu so rekli: „Mihev, ti pravi vojak ne boš nikoli!“ In res nisem bil, poudarja! „Naložili so mi tehnične naloge vzdrževalca radijskih in telefonskih naprav in tako sem bil sam svoj gospod. Na posebno prošnjo prijateljev je poslanec Anton Novačan uredil, da so me premestili v Vršac, kjer sem se spet srečal z radijsko tehniko in letalstvom. Tako mi je vse to določilo dokončno življenjsko mojo pot.“

Ko sem prišel domov, sem se zaposlil in delal v svojem poklicu: v prostem času pa sem popravljaval radijske sprejemnike. Opravil sem instruktorski izpit, potem sem učil šofirati nekatere Slovenjgradčane. Veliko sem se izobraževal, hodil na tečaje, predavanja, seminarje, opravljal izpite: za poklic in konjičke. Med vojno sem bil nekaj časa v ujetništvu, potem so me spustili. Po vojni sem prevzel radio in elektro delavnico v Slovenj Gradcu; ko se je sem preselil okraj, so me zaposlili kot vzdrževalca tehničnih naprav; to delo sem potem opravljal še na občini vse do invalidske upokojitve.

Toda naj nadaljujem o letalstvu, ki je za nekaj časa postalo moje največje veselje. Najprej smo sodili pod Maribor, potem smo ustanovili klub v Slovenj Gradcu. Zaupali so mi vodenje.

Organizirali smo šolanje pilotov, izdelovali in izdelali jadralno letalo, nas ni bilo veliko - 15 ali 16 - in nazadnje uspeli.“ Skrbno hrani poročilo, ki ga je 24. aprila 1938 posredoval v imenu slovenjgraške jadralno-letalske skupine na konferenci jadralno-letalskih skupin oblastnega upravnega odbora v Mariboru. V poročilu je zapisano, da sestavljajo jadralno letalo in da predlagajo graditev letališča; že tedaj so določili prostor, kjer je letališče danes.

„Samo nekaj stvari še imam, veliko gradiva sem odstopil Koroškemu aeroklubu. Prebrati sem moral to poročilo. Zelo mi je bilo nerodno, ko sem moral na govorniški oder, najbrž sem bil silno okoren, še posebej, ker je tam bilo veliko visokih živin, in to vojaških in oblastnih. Podprli so naše zamisli in celo obljubili pomoč, čeprav te ni bilo pozneje od nikoder. Nekateri Slovenjgradčani so mislili, da je najprimernejši prostor za letališče na

Štibuhu. Drugi smo trdili to za Dobravo: le pogledjte z vrhov, pa boste videli, da je to najprimernejši prostor! Ko sem prvič poletel s Pohorja proti dolini, je to bilo še jasneje videti! Potem so pritrdili tudi drugi. A do uresničitve je moralo preteči še veliko vode po Mislinji, tudi vojna je bila, kar 20 let je skoraj trajalo."

Nedvomno je bil prvi polet domačina nad domačim krajem - na dan pred malo gospojnico (7. 9. 1939) - in varen pristanek na Štibuhu v smeri proti mestu (na Gollovem travniku: mati Gollova je bila celo ponosna, da je bil ta zgodovinski dogodek povezan z njeno posestjo!) odločilen za nadaljnje načrte in dokaz, da so se tudi naši ljudje kosali s svetom in da je - čeprav v odmaknjem prostoru - šel čas s časom naprej! Ljubezen, znanje, pogum, vztrajnost, vnema - združeni z odločnostjo, nekaj trme in merica pustolovščine v skupini in ob človeku, ki gori za uspeh in tvega, morajo roditi sadove! In zgled je sila, ki vlija tekmovalnega duha! Vojna je sicer pretrgala delo, načrte in razvoj, toda mladi ljudje so po vojni znali prisluhniti in odločiti. Tu sta zdaj klub in letališče (otvoritev: 8. 9. 1957 popoldne), temelj, na katerem je mogoče graditi naprej. Če le mora, še vedno rad pohiti tja in v družini poleti v višave nad našo dolino, ki mu je tako prirasla k srcu!

„Ta mala sobica je še zdaj moj veliki svet! Od tu se pogovarjam s prijatelji na vseh kontinentih, čeprav imam s tipkanjem in zapisovanjem težave, prsti ne ubogajo več tako. Ah, starost pa boleznii!"

Res je, začutiš, kako je majhen ta naš svet: iz skromne podstrešne sobice lahko sežeš na katerokoli točko na Zemlji, najdeš sogovornika, z njim pokramljaš! „Kar spoznam, kakšen je kdo: po glasu, po načinu tipkanja, radovednosti. Nobena malenkost mi ne uide! In če je treba si pomagamo!"

Tu, v tej sobi, so oddajniki in sprejemniki, mikrofoni in tasterji za telegrafijo, tudi tisti prvi, ki ga je sam napravil v davnem letu 1925 ali 1926, pa miza za tehnična dela, črno-beli televizijski sprejemnik, polmetrska elektronika starega radijskega oddajnika Radia Ljubljana (iz Domžal) -ta te sploh prva pozdravi pri vratih, kot nekakšna lovka trofeja -pa velik zemljevid na drugi strani, The Radio Amateur's World Map z oznakami držav in radioamaterskih simbolov, številna priznanja in plakete, domače in tuje, od radioamaterskih do letalskih, cel kup priznanj pa hrani še v omari. Ta soba je muzej, studio, govorniški oder, je intimen prostor in vsak predmet je živa zgodovina. Priznanje The King of DX ima posebno mesto. Pa plaketa RTV Ljubljana za zasluge pri razvoju TV v Sloveniji. Pa priznanje B. Kidriča za posebne zasluge pri širjenju teh-

nične kulture. Pa zlata plaketa Zveze letalskih organizacij Slovenije. Pa povečana slika jadranskega letala iz 1938. leta na Blokah. Pa koledar s starimi letali. Pa koledar s Prešernovimi podobami. Itd. Posebno mesto ima prvi magnetofon, ki ga je imel - RFT. Najljubše stvari iz preteklosti ga tako vsak dan obkrožajo. In če se oko ustavi na priznanju ali ljudeh na sliki, ki so mu bili prijatelji ali tovariši - mnogih že ni več - ali napravi, katerikoli, pozdravni ali QSL kartici, se utrne spomin in Mihev razvije spoštljivo zgodbo ali dolg življenjepis. Kljub starosti se živo spominja davnih časov, letnice mu včasih delajo težave, toda doživetja ostajajo pristna in nepozabna. Ko se spomni - npr. - vojnih časov, se mu utrnejo napete zgodbe o tem, kako je skrival radijske naprave, celo v koruznici ali postelji, da jih Nemci niso odkrili, kako so ga po vojni dolžili (in tudi nanzanjali), da je vohun in je moral kar naprej pred oblastmi dokazovati, da je radioamater in nič več in da opravlja tudi strokovne naloge za RTV Ljubljana. Ko so se prepričali, je imel mir! V drugi polovici 50-ih let je v času, ko Radio Ljubljana ni oddajal, na njegovih valovih posredoval glasbo, voščila, obvestila. Tako je nazadnje vzniknila ideja o ustanovitvi radijske postaje Slovenj Gradec. In spet so se znašli ljudje, ki so združili v srečnih okoliščinah voljo, napor in delo in organizirali postajo: današnji Koroški radio je dedič teh prizadevanj. In Ivan Mihev je bil tehnični steber tega projekta. Pa upravnik, ki je odgovarjal za delovanje. Pozneje so prevzeli te zapletene naloge mlajši ljudje. Toda Mihev ne more drugače: Kadar je v mestu, pohiti na Koroški radio in sprašuje, kaj je novega in kako naprave delujejo. Ponosen je in srečen: „Človeka veseli, da so tiste davne zamisli postale resničnost. In še več: da razvoj gre s časom naprej! Glejte, na letališču lahko pristajajo reaktivna letala, Radio pa si je kupil stereofonsko tehniko!"

Semena in rast!

O vseh, s katerimi je sodeloval, ima prijazno misel in izreka spoštovanje, tistih, ki ga niso marali se je izogibal. Na fotografijah so prijatelji in dobrotniki: vse njihove življenjepise pozna in umrlih se z blagostjo spominja. In tistih, ki so ga kdajkoli obiskali doma - tehniki inženjerji politiki, prijatelji in znanci. Zdjaj ne more več veliko hoditi, redkoma gre na sprehod, zato ostaja v svojem svetu, ki si ga je ustvaril, in domu, ki mu ga je pomagala zgraditi in v njem razviti domačnost žena Terezija, ter sredi spominov, ki ga vežejo na plodno in bogato delo, nemir, na uspehe in poraze, in ljudi, ki so največkrat v dobrem posegli v njegov čas, v njegovo življenje. Ostaja skromen: a za tem živi vest in zavest, da je vendarle do možne meje uresničil mladostne življenjske

Benjamin Kumprej: Tihožitje - gvaš - 1989

sanje. In oral ledino! Otroci so pri kruhu, ob skromni penziji z ženo živita odmaknjeno in mirno.

„Še berem, čeprav imam težave, še spoznavam, kar je novo - oh, kako je tehnika napredovala in kako gre naprej! - včasih sem delal tudi po 18 ur, zdaj ne zdržim več! Glejte, tu je Radiotehnik iz leta 1934, pa časopisi Tesla (1935), Radio (1945), Jugoslovanska krila - vse to sem shranjeval, zame ima veliko vrednost: iz teh revij sem se učil in študiral načrte in novosti. V Adresarju radioamaterskih postaj Jugoslavije je predstavljena moja naprava kot najstarejša, podobno je bilo na razstavi v Pulju 1974. Škoda, da se je izgubila številka revije Krila, v kateri je mati osupla prebrala - mati je zelo rada brala knjige, revije in časopise - da sem postal pilot, in me je rotala na vse svetnike, naj ne letam, ker lahko dol padem. Pa sem še živ! Do zdaj so me redno vabili na dneve vezistov; kadar

grem v Ljubljano, se oglasim še na RTV: vsakič pokažejo kaj novega. Res, gremo z razvitim svetom naprej!"

Čeprav živi daleč od živčava in hrupa, vendar sledi vsemu, kar se dogaja, spremlja vse: neumnosti, napredek in dosežke. Na Koroški radio, letališče, radijski in TV oddajnik na Uršlji gori je čustveno navezan: kako ne bi - tam so mladostne sanje in tam je delo resnih let!

Tisnikar in Mihev imata nekaj skupnega: zrasla sta iz skromnega okolja, našla mentorje in dobrotnike in oba sta brez rednega šolanja, a zato ob trdem in vztrajnem samorastniškem delu rasla v svet ter opozorila, da je nekje kraj, ki se imenuje Slovenj Gradec, in da ta kraj stopa v korak s časom in se človeško nanj občutljivo odziva. Le ljubezen lahko rodi moč in voljo, ki je daljša od 60 in več delovnih let!

In Miheva je že del zgodovine!

Jože Potočnik

Partizanska gospodarska dejavnost v Mislinjski dolini od leta 1941 do 1945

(Nadaljevanje in konec)

2. Zbiranje sanitetnega in tehničnega materiala

Arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije v Slovenj Gradcu (arhiv KPMR) ima zelo dragocene podatke o partizanskem zdravstvu in tehnikah (tiskarnah) v Mislinjski dolini.

Tudi v razstavnih prostorih se obiskovalec sreča z bogatim gradivom, ki potrjuje izjemno skrb in humanost ne le zdravniškega osebja, temveč tudi ekonomov, terenskih delavcev in drugih ljudi, ki so skrbeli za zdravje in nego ranjenec.

Tiskana beseda je imela veliko moč in je vplivala na ravnanje naših ljudi.

Zdravljene ranjencev in obveščanje ljudi je bilo uspešno, ker je bila uspešna tudi preskrba sanitetnega in tehničnega materiala; kljub sovražnikovim hajkam, patrolam in zasledovanju so preskrbo zagotavljali aktivisti in drugi ljudje, ki so premagovali velike napore, bili požrtvovalni, pogumni in zanesljivi.

Navajamo le nekaj dokumentov, ki potrjujejo načine zbiranja sanitetnega in tehničnega materiala.

Pavčkovce bolnice (šest objektov na zahodni strani Pohorja) so delovale v specifičnih razmerah; v podobnih konspirativnih razmerah so delovale tudi številne tehnike na obrobju Mislinjske doline.

Okrožni odbor in okrajni odbori

OF so s svojimi gospodarskimi odseki oskrbovali bolnišnice in tehnike ne le s hrano, temveč tudi s sanitetnim in tehničnim materialom.

Iz Brankove (tudi Lipe, Slavko Gams) beležnice razberemo, da so terenski delavci zbirali poleg hrane, obleke, perila, odev, čevljev, brisač tudi povoje, vato, injekcije, tablete, ciklostilni papir, šapirografe, matrice, kopirni papir, črnilo, barve, nahrbtnike, baterije, šotorska krila in drugi material.

Apotekarski referent bolniške postojanke je 23. januarja 1945 izdal potrdilo za: „20 gr vate, 1 povoj, 8 ampul bencina, 8 aspirin praškov, 2 škatli kreme za kožo, 5 gr hipermangana, 1 prt za posteljo.”

Veliko zdravil in sanitetnega materiala so dobile partizanske bolnišnice iz slovenjegraške bolnišnice in mestne lekarne, kjer sta delala Branka Šisernik in mag. Krešo Karaman, ki je bil zaradi tega aretiran in je umrl v taborišču Dachau.

Jože Hribnik - Silvester se spominja, da so zbirali zdravila in sanitetni material na najrazličnejše načine. Aktivisti OF so bili izredno pogumni in iznajdljivi. Raznovrstni sanitetni material so kupovali celo na Dunaju, v Slovenj Gradec pa je prispel po pošti na naslov zavednih trgovcev. Iz mesta so ga po skrivnih poteh prinašali do partizanskih bolnišnic na Pohorju.

Tudi tehnični material za parti-
zanske tiskarne so pošiljali iz raz-
ličnih krajev, kar potrjujejo na-
slednji dokumentirani podatki:

- Okrajni odbor OF Slovenj Gradec je 8. novembra 1944 potrdil, da je prejel „4000 listov pisalnega papirja, 18 blokov po 50 listov, 15 pisalnih trakov, 2 spenjalnika, 800 kuvert, 8 knjižic s trdo lepenko, 4 steklenice lepila, 50 tablet za črnilo in 2 mapi za akte“.

Jože Tretjak - Jošt, ekonom cone
ske vojaške tehnike Sever, pripo-
veduje, da so imeli organizirano
široko mrežo poti, po katerih je
prihajal tehnični material; te niti
so bile razpredene preko Mari-
bora, Gradca do Dunaja, pa od
Dravograda do Celovca in od
Slovenj Gradca do Celja. Tudi
tehnični material za partizanske
tehnike je prihajal po pošti ali
železnici na naslov nekaterih me-
ščanov v Slovenj Gradcu.

Ohranjeni pisni in ustni viri potrjujejo, da so bili terenski delavci in drugi ljudje vseh organizacij izredno aktivni, samoiniciativni in iznajdljivi pri oskrbovanju sanitetnega in tehničnega materiala.

3. Socialne podpore

Denarne podpore so prejeli svojci, katerih rednik je padel ali pa je bil v partizanih, in socialno ogrožene družine.

Saleško - mislinjsko okrožje je 12. julija 1944. leta seznanilo vse okrajne odbore OF, naj pripravi po seznane družin in posameznikov, ki so potrebni podpore. „Na podlagi tega seznama bo okrožni odbor dajal enotne podpore po številu članov za vse območje.” Tudi okrožni odbor OF Dravograd je od septembra 1944 skrbel za socialne podpore OO OF Dravograd je 25. novembra 1944. leta sporočil pokrajinskemu odboru OF za Štajersko, da so od oddelka za finance prejeli „znesek 7 000 RM”.

Denarne podpore je delil okrajni odbor OF Slovenj Gradec oz. njegovi gospodarski odseki (raioni).

9. oktobra 1944 je Mislinjsko - vitanjski okrajni odbor OF dal dvema družinam v Mislinji podporo po 160 RM. Sektor 2 (Slovenj Gradec) je 29. oktobra 1944 dal 465 RM socialne podpore 10 družinam, ki so imele 31 članov, kar pomeni, da je dobil vsak član po 15 RM.

Rudi - Jože Kotnik, finančni referent sektorja Slovenj Gradec, je 3. novembra 1944 poslal okrajnemu finančnemu referentu seznam oseb, ki prejemale soci-

alno podporo „v njegovem rajonu”. Finančni referent okrajnega odbora OF Slovenj Gradec je zatem 21. novembra 1944 poročal v „2. rajon” o prostovoljnem prispevku in poslal seznam članov za socialne podpore.

Januarja 1945 je krajevni odbor OF Slovenj Gradec dal podporo 100 RM ženi, katere mož je bil v partizanih od marca 1944. leta in še ni prejela nobene podpore. Okrajni odbor OF Slovenj Gradec je 1. februarja 1945 poročal okrožnemu odboru OF Dravograd, da so „pretekli mesec dali 2 000 RM za socialno varstvo”, kar pomeni, da je januarja 1945. leta dobilo socialno podporo 133 ljudi po 15 RM.

Okrajni odbor OF oz. posamezni gospodarski sektorji so imeli pomenski seznam ljudi, ki so prejeli socialno podporo, in prizadevali so si, da so denar redno razdelili.

4. Partizanska trgovina

Povedali smo že, da so terenski delavci kupovali sanitetni in tehnični material celo na Dunaju, v Gradcu, Celju in Mariboru; živino za zakol pa zunaj Mislinjske doline - na avstrijski strani, recimo, v Labotski dolini. Naslednji primeri dokazujejo, da je kljub nevarnosti in okupatorjevi kontroli uspešno delovala partizanska trgovina.

5. septembra 1944 so v okraju 1. (Št. Jedert) pri kmetu v Bukovski vasi kupili „2 kg masti, 30 kg fižola, 50 kg ržene moke - v vrednosti 127,50 RM”.

25. novembra 1944 je sektor 1 (Pameče) „nabavil“ za Pavčkov četo

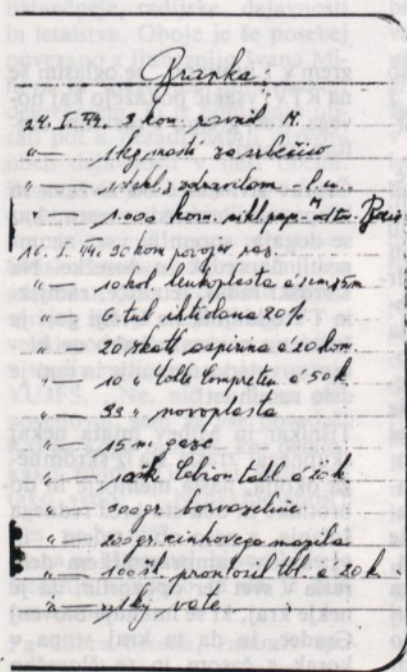
5 telet	285 RM
1 kravo	600 RM
75 kg pš. moke	32 RM
sukanec	8 RM
skupaj	925 RM

27. novembra 1944 je sektor 2 (Slovenj Gradec) kupil živino za 1 800 RM, gospodarski referent je potreboval za nakup živine še 575 RM.

1. decembra 1944 je sektor A kupil „kravo za 400 RM, vola in telico za 850 RM”.

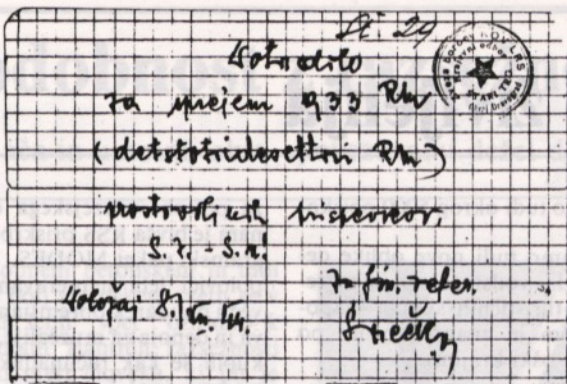
Okrožni komite KPS Dravograd je na seji 29. marca 1945 obravnaval tudi gospodarstvo in finance. V poročilu je poudarjeno, da so imeli 10 068 RM dohodka, izdatkov za nakup živine in sanitetnega materiala pa je bilo 8 594,25 RM.

3. maja 1945 je gospodarski referent sektorja 1 plačal za 120 kg krompirja 60 RM, za 20 kg moke pa 20 RM.

12 belogrice
abitanti in
partigiani
Hanka Gamsa
(Brando, Life)
KP 42 Nov. Gradec

Frankova (Ligetma)
beležnica za razdoblje
od okt. 1993 do juna 1994

KPMR Slovenj Gradec

Okrajni odbor OF
Slovenj Gradec

Položaj, dne 8. 11. 44.

POTRDILO

za prejem odrezkov od potrdil posojila "Svoboda" za 5870 RM (pettisosemstosedemdeset) ter 1803 RM (tisosemstotri) v denarju ..Prejeto od tov. R U D E T A f'n ..posojila na kraj Slovenj Gradec.

okrajni f'n ref. *Perec*

Okrajni Odbor OF
Kolportaža
Slovenj Gradec

Na položaju, dne 8. 11. 1944.

Kolportažni oddelček

POTRDILO

za RM 20. 50. / dvajset sto / kateri znesek ste plačali dne 8. 11. 1944. za poslano vam literaturo.

Smrt fašizmu • Svoboda narodni

Za kolportažo: *Joan*

5. Denarni viri

Gospodarski sektorji v okraju Slovenj Gradec so zbirali denar na različne načine:

- s prostovoljnimi prispevki,
- posojilom narodne osvoboditve in
- s prodajo literature.

V okraju Slovenj Gradec je delovalo 6. gospodarskih sektorjev. Največ ohranjenih dokumentov o prostovoljnih prispevkih je za sektor 2 - Slovenj Gradec; vodil ga je finančni referent Rudi (Jože Kotnik).

Navajamo nekaj primerov, ki potrjujejo načine zbiranja denarnih prispevkov: 29. novembra 1944 je sektor 2 poslal okrajnemu finančnemu referentu poročilo o prostovoljnih prispevkih: za mesec oktober 727 RM za mesec november 276 RM SKUPAJ 1 003 RM izdatki od prost. prisp. 70 RM prostovoljni prispevki 933 RM

Ta znesek je sektor 2 poslal okrajnemu finančnemu referentu (Srečko Hojnik), ta je prejem potrdil 8. decembra. Okrajni odbor OF Slovenj Gradec je v mesecu aprilu 1945 zbral 6920 RM prostovoljnih prispevkov.

Drugi vir je bilo posojilo narodne osvoboditve. Prva obveznica posojila narodne osvoboditve v Mislinjski dolini je ohranjena iz jeseni 1942. leta.

Pri Lakovnikovih v Šmiklavžu sta se novembra leta 1942 oglašila Franc Rozman - Stane in Groga; komandantu Stanetu so izročili 20 000 RM. Za to vsoto so prejeli obveznico Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, datirana je z dne 26. novembra 1942, pečat: štab 2. grupe odredov; obveznico je izdelal štab 1. bataljona Pohorskega odreda, podpisana pa sta Groga in Rajko.

Iz zapisnika Šaleško-mislinjskega okrožnega odbora OF izvemo, da bodo v novem tekmovanju „VSE ZA DOKONČNO ZMAGO“, ki bo trajalo od 20. avgusta do 20. oktobra 1944, zbrali 150 000 RM narodnega posojila. Okrožje je moralo ta znesek zbrati v 3. mesecih v 8. okrajih, in to:

- po 15 000 RM v Podgorju, Mislinji in Šentilju pri Velenju,
- po 20 000 RM v Št. Jedertu, Smartnem, Velenju, Šoštanj in
- po 25 000 RM v okraju Slovenj Gradec.

Okrožje je naročilo, naj okraji izdajo posojilodajalcem začasna potrdila, ki jih bodo pozneje zamenjali z obveznicami. Poročila, obračune in denar naj pošiljajo v okrožno blagajno. Imena posojilodajalcev so vodili konspirativno, šifrirano, in jih hranili do zamenjave potrdil z obveznicami. Ob tem so poudarili, da OF ne nastopa le kot predstavnik „narodnoosvobodilne politične organizacije, temveč tudi kot predstavnik države, svobode, demokratske federativne Jugoslavije, ki nudi popolno jamstvo za vračanje posojila v polni vrednosti.“

3. novembra 1944 je finančni referent sektorja 2 poslal okrajnemu finančnemu referentu poročilo o posojilu svobode za oktober 1944:

Skupna vsota posojila 3 320 RM
Izdatki 1 517 RM
fin. referentu poslano 1 803 RM

Iz potrdila, ki ga je 8. novembra 1944 poslal okrajni finančni referent sektorja 2, je razvidno, da je sektor 2 zbral 5 870 RM posojila.

27. novembra 1944 je sektor 2 poslal okrajnemu finančnemu referentu poročilo:

V novembru zbrali 2 880 RM
Izdatki za živino 1 800 RM
Drugi izdatki 505 RM

Finančni referent je ostanek 575 RM obdržal, ker je Propaganda (Tone Britovšek), gospodarski

referent, rabil ta denar za nakup živine, 27. decembra 1944 je Srečko, okrajni finančni referent, pisno potrdil, da je od Rudija prejel 2 835 RM posojila narodne osvoboditve. Iz pisnih virov je razvidno, da je sektor 2 - Slovenj Gradec - zbral mesečno okrog 3 000 RM posojila. Poudariti kaže, da je v sektorju 2 živelo največ prebivalcev in da je bilo najpomembnejše gospodarsko središče v Mislinjski dolini.

V okraju Slovenj Gradec so zbirali manjše vsote denarja tudi s prodajo literature. 9. oktobra 1944 je referent za kolportažo pri okrajnem odboru OF pisal vsem krajevnim organizacijam kolportaže, da literaturo in radijska poročila čimprej razdelijo in naj pobirajo prostovoljne prispevke za „prodano“ literaturo. Iz 6. ohranjenih potrdil (okt., nov., dec. 1944) je razvidno, da so za literaturo zbrali 197,60 RM

Zaključek

Partizanska gospodarska dejavnost v Mislinjski dolini je bila izredno razvejana in specifična glede na razmere narodnoosvobodilnega boja. Temeljne celice, ki so vse te aktivnosti organizirale in vodile, so bili naši ljudje v gospodarskih sektorjih; ti so sestavljali Okrajni odbor OF Slovenj Gradec, ki je bil podrejen Okrožnemu odboru OF Dravograd, ta pa Pokrajinskemu odboru OF za Štajersko, ki se je spomladi leta 1945 zadrževal na našem območju.

Pri zbiranju in kupovanju hrane, sanitetnega in tehničnega materiala, pri zbiranju denarja in delitvi socialnih podpor je sodelovala množica zavednih, pogumnih in poštenih ljudi. Nemogoče pa je natančno ugotoviti, koliko kg hrane, denarja, sanitetnega in drugega materiala so ljudje zbrali in razdelili v narodnoosvobodilnem boju.

Ohranjeni pisni viri: zapisniki, poročila, potrdila, obvestila in druge listine potrjujejo le del vsega tistega, kar so ljudje dajali, žrtvovali in zbirali za našo vojsko, ranjence in partizanske ustanove, ki so bile pomemben člen v boju za osvoboditev.

Literatura in viri

1. Dr. Metod Mikuž: *Oris partizanske sanitete na Slovenskem*, Zavod Borec, Ljubljana 1967
2. Jože Potočnik: *Ivan Kopač - Pavček, častni občan občine Slovenj Gradec*, Večer, 22. 6. 1981
3. Bogdan Žolnir: *Partizanski tisk ob Meži, Mislinji in Dravi*, Obzorja, Maribor 1962
- 3., 4., 5., 6.: *Arhiv KPMR Slovenj Gradec*
7. *Arhiv Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani*
- 8., 9.: *Arhiv KPMR Slovenj Gradec*
10. Jože Potočnik: *Spomeniki in znamenja NOB v Mislinjski dolini*, Slovenj Gradec 1985
11. France Filipič: *Pohorski bataljon, DZS, Ljubljana 1968*
12. *Arhiv KPMR Slovenj Gradec*

Aktualnosti iz muzejskega življenja

Precej časa je že minilo, odkar je bil v Odsevanjih objavljen zapis o delovnem načrtu in sploh o vizijah nadaljnjega razvoja Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije. Če se ozremo za leto in pol nazaj, lahko ocenimo, da je bilo delo muzeja v tem času dokaj uspešno in da so bile številne načrtovane naloge do danes uresničene, vse pa vendarle ne. Da smo bili uspešni, je seveda naša lastna ocena, vprašanje pa je, kako nas ocenjujejo drugi. Oglejmo si torej delovanje muzeja po posameznih področjih, tudi s kritičnim očesom, a ob sočasnem upoštevanju kadrovskih, prostorskih, finančnih in drugih možnosti in pogojev, v katerih je muzej v navedenem obdobju deloval.

A. RAZISKOVALNA DEJAVNOST IN OBJAVLJANJE:

Raziskovalno delo je v muzeju že vsa leta dokaj dobro razvito. Končni cilj raziskave je objaviti rezultate v strokovnih publikacijah ali celo kot samostojna dela. Tako je letos v okviru muzejske raziskovalne dejavnosti izšla knjiga „Antifašistično in narodnoosvobodilno gibanje slovenske mladine na Koroškem 1938 – 1945“. Tudi v Enciklopediji Slovenije, Vestniku koroških partizanov in drugje so bila objavljena gesla, članki in razprave muzejskih strokovnih delavcev. Trenutno so v teku naslednji raziskovalni projekti: Boji in akcije koroških partizanskih enot, NOB

v Mislinjski dolini in Koroška krajina 1945 - 1953.

B. RAZSTAVNA DEJAVNOST

Končni cilj raziskovalnega dela v muzeju je tudi izdelava scenarija za razstave. V preteklih letih je bila razstavna dejavnost v našem muzeju v določenem zaostanku, ker smo dajali večji poudarek drugim nalogam, precej pa je bilo temu krivo tudi pomanjkanje strokovnih sodelavcev. Pripravili smo sicer nekaj zgodovinskih kotičkov za šole, v muzeju pa so gostovale razstave Narodnoobrambni in delovni tabori na Slovenskem v letih pred 2. svetovno vojno (MNO Maribor), Boj za slovensko severno mejo (MNO Maribor) in Ljudskofrontna gibanja na Slovenskem pred vojno (Muzej revolucije Celje). Letos pa bomo tudi sami pripravili dve večji razstavi, in sicer **Koroški plebiscit** (ob 70-letnici) in **Koroška krajina 1945 - 1953**. V septembru bo v muzeju gostovala razstava Orožje, obleka in oprema slovenskih partizanov 1941 - 1945 (muzej ljudske revolucije Slovenije ob sodelovanju vseh muzejev NOB in oddelkov NOB pri splošnih muzejih).

C. PEDAGOŠKA DEJAVNOST

je že vsa leta med uspešnejšimi dejavnostmi našega muzeja. Učnim uram, ki jih izvede kustos - pedagog, prisostvuje letno okrog 180 šolskih razredov z okrog 6000 učenci, muzej pa obi-

šče letno tudi okrog 5000 obiskovalcev.

Razvijamo tudi nove oblike dejavnosti - vodstva šolskih razredov in turističnih skupin k spomenikom in znamenitostim po vsej koroški krajini.

D. OBNOVA KULTURNIH SPOMENIKOV

V lanskem letu smo organizirali dve delovni akciji, v katerih smo skupaj z mladinci, pa tudi z lastnim delom delavcev muzeja, zaustavili nadaljnje propadanje Paučkovih partizanskih bolnišnic. Z obnovo nameravamo nadaljevati tudi v letošnji jeseni.

E. NOTRANJE MUZEJSKO DELO

Zadnje čase dajemo velik poudarek na dodatno urejanje, preverjanje in računalniško dokumentiranje gradiva, za kar smo za določen čas zaposlili kustosa - dokumentarista (pripravnika).

F. TERENSKO DELO

Do sedaj so strokovni delavci muzeja za potrebe raziskovalnega dela pregledali precej gradiva, ki je shranjeno v arhivih v Sloveniji in tudi izven Slovenije. Manj pa je bilo opravljenih razgovorov na terenu. Vse to bomo skušali nadoknaditi v drugi polovici leta.

G. KADRI IN NJIHOVO IZOBRAŽEVANJE

Muzej bo v kratkem za stalno zaposlil še dva strokovna delavca in se tako po številu strokovnih delavcev približal podobnim muzejem na Slovenskem. Seveda pa ni pomembno samo število, ampak tudi kvaliteta kadrov, za kar v muzeju dobro skrbimo. Vsak kustos mora imeti visoko izobrazbo zgodovinske smeri in opraviti strokovni izpit. Poudarek dajemo izobraževanju na 3. stopnji, obiskom strokovnih seminarjev in tečajev, ogledom razstav v drugih muzejih in razgovorom z njihovimi strokovnimi delavci ter organizaciji lastnih oblik izobraževanja. Tako smo v spomladanskem obdobju letošnjega leta sami organizirali tečaj računalništva za delavce muzeja, v zimskih mesecih pa nameravamo organizirati še enega.

H. OPREMA, INVESTICIJE

Od junija lanskega leta, ko nam je bivša Kulturna skupnost Slovenije kupila računalnik in tiskalnik, smo z neverjetno naglico napredovali v pogledu opremljanja muzeja s tehničnimi sredstvi. Tako imamo trenutno v muzeju dva računalnika s tiskalnikom ter dodatki, kupili smo aparature za snemanje pogovorov in tipkanje, v kratkem bo tudi končana montaža alarmnih naprav. Kupili smo tudi programski paket za računalništvo,

za potrebe muzejskega dela pa nam je bivša KSS priskrbel programski paket MODES. V drugi polovici leta nameravamo dati večji poudarek opremljanju arhiva in depoja za muzealije, radi bi kupili še kak računalnik, video sredstva, naš končni cilj je tudi nakup službenega vozila za potrebe bodočega splošnega muzeja.

V lanskem letu smo skupaj z Galerijo likovnih umetnosti obnovili streho in fasado na drugi zgradbi, kjer so razstavni prostori obeh ustanov. Letos nameravamo skupaj z galerijo obnoviti streho na zgradbi, kjer je sedež obeh ustanov. V muzeju pa smo letos uredili nov prostor za strokovne delavce ter opremili glavno pisarno.

I. SODELOVANJE

Največ sodelujemo z zgodovinskim društvom za Koroško, ki je bilo ustanovljeno leta 1988 in ima sedež v muzeju. Tako smo skupaj z društvom izvedli v muzeju strokovna predavanja dr. Ignacija Vojeta, dr. Petra Vodopivca in dr. Toneta Ferencca. (V Slovenj Gradcu sta v okviru društva predavala še dr. Marjan Britovšek in dr. Janko Pleterški). V 2. polovici letošnjega leta nameravamo izvesti še predavanje o NOB na Štajerskem, dahuških procesih, slovenski vojaški tradiciji itd. V okviru praznovanja 70. obletnice koroškega plebiscita bo v muzeju odprta razstava na to temo, ob razstavi pa bomo organizirali okroglo mizo, na katero nameravamo povabiti znane strokovnjake za to področje. Oboje bomo pripravili v sodelovanju z Inštitutom za narodnostna vprašanja v Ljubljani in drugimi ustanovami.

J. DRUGO

S prvim januarjem letošnjega leta smo prešli na finansiranje iz enega samega vira - proračuna Republike Slovenije, kar nam bo bistveno olajšalo delo, saj se bomo glede financ odsej pogovarjali z enim partnerjem, ki je že prejšnja leta pokazal mnogo več razumevanja za naše težave kot nekatere občinske kulturne skupnosti.

Najpozneje 1. januarja 1991 bomo začeli, najbrž skupaj z Delavskim muzejem Ravne delovati kot enoten, splošni muzej za Koroško, kar bo velika pridobitev za Koroško krajino, saj bomo s tem dobili ustanovo, ki bo skrbela za vso pomično kulturno dediščino na območju štirih koroških občin. Seveda bo potrebno tej ustanovi zagotoviti določene pogoje za delo, v prvi vrsti prostorske.

Otvoritev razstave v prostorih KPMR

Sodobnost z razsežnostjo dediščine

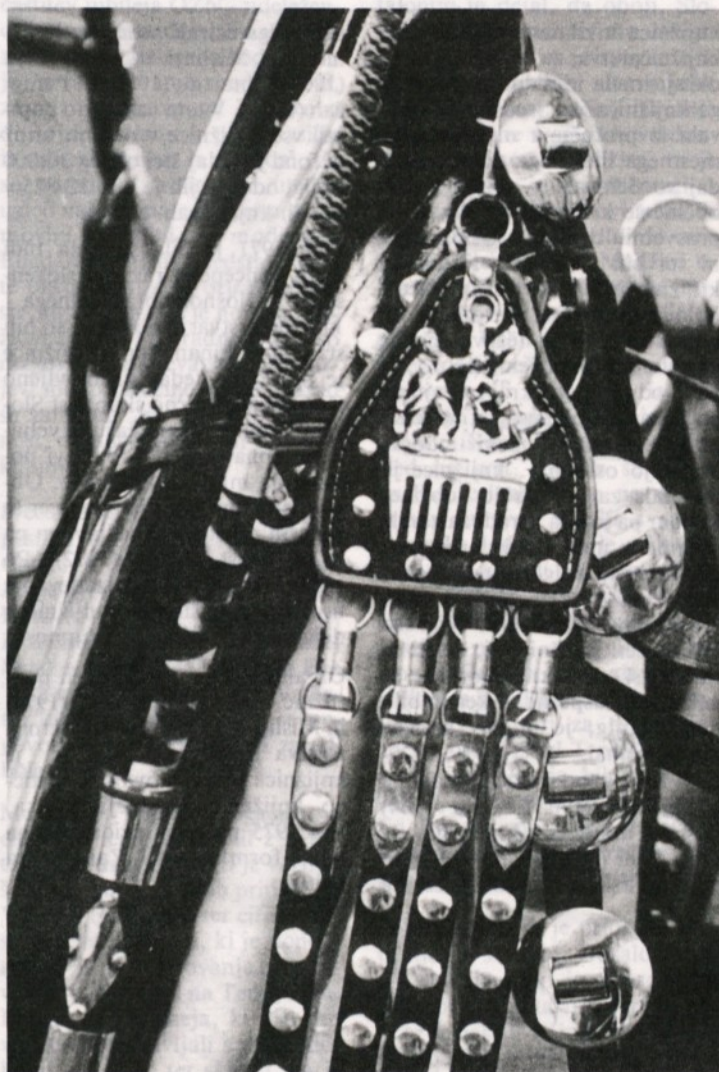
Domača in umetna obrt - povezovalki dežel delovne skupnosti Alpe-Jadran

V sodobnem betonskem in tudi vedno bolj atomskem svetu se v zadnjih letih spet oziramo k vrednotam žlahtnih razsežnosti in po meri človeka, ki jih je zgodovina v njihovem stoletnem življenju že nešteto krat preverila. Vendar pri tem ne gre za nostalgичno iskanje nečesa originalnega, pristnega, ampak za graditev alternativnih modelov, ki izvirajo iz dediščine. Pri tem pa nimamo v mislih le obrtne dediščine, ki je kot zgodovinski spomin shranjena v muzejih ali drugih zbirkah, ampak tudi vitalne oblike, ki so se ohranile v današnji čas. Naša pozornost je, glede na vse možne aplikacije in smeri razvoja v bodoče, usmerjena k roki in ročnemu delu, torej h kategorijam izvedenstva in poznavalstva, znanja in raziskovanja, odkrivanja in ustvarjanja.

Posamezne panoge domače in umetne obrti odpirajo sodobnemu svetu tudi vabljivo ekološko razsežnost. V poglavitem imamo opraviti z zaključenimi tehnološkimi krogi ter delovnimi procesi, ki ustvarjajo na gradivu domačega lokalnega kulturnega okolja. Ta „mala industrija“ torej že z vidika uporabe gradiv ohranja identiteto posameznih okolij ali kulture regij. Ohranja pa jo tudi s širšega kulturnega vidika. Če govorimo z vidika prostora Alpe-Jadran, imamo opraviti z obrtnimi sestavinami in zvrstmi, ki so osnova za medsebojno komunikacijo, spoznavanje in odkrivanje na osnovi ustvarjanja žlahtnih vrednot, navsezadnje tudi trgovskih stikov. S tem pa smo že izpostavili tudi ekonomsko razsežnost domačih in umetnih obrti. Domače in umetne obrti ter njihova komunikativna in ekonomska vloga imajo s tega zornega kota že bogato preteklost. Prav na ozemlju dežel Alpe-Jadran. Že najstarejši dokazi v arheoloških obdobjih in tudi novejši, polpretekli primeri dokazujejo zelo živahno komuniciranje na tej osnovi. Torej gre pri tokratni razstavi (in upam, da tudi pri vseh nadaljnjih) za nadaljevanje in revitalizacijo zgodovinskih modelov.

Ali z drugimi besedami: domača in umetna obrt kot povezovalni sestavini v prostoru dežel Alpe-Jadran nista neka novost, ampak le oživljanje in posodobljeno razumevanje večstoletnega modela.

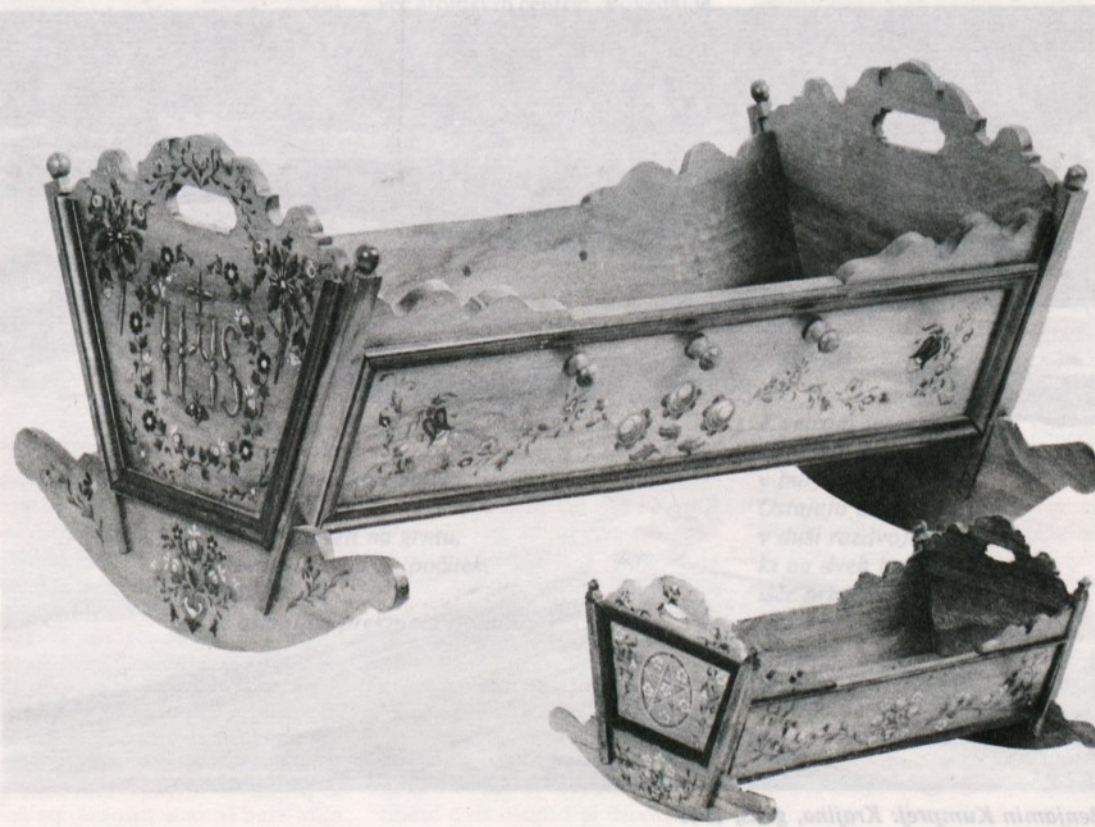
Posamezne panoge domače in umetne obrti sooblikujejo vsebine izobraževanja za posamezne poklice. Nasploh se zdi, da v mnogih okoljih in regijah v zadnjih letih namenjajo veliko pozornost prenosu znanj na mlade generacije, ki bi lahko prav v

panogah, izvirajočih iz dolgoletne dediščine videli možnosti za svojo bodočo eksistenco. S tem vprašanjem je povezana tudi samostojnejša poselitev agrarnega prostora, pa vsebina turistične ponudbe, ki je usmerjena v mehki turizem, turizem medsebojnega poznavanja in ustvarjanja, proč od agresije turistične industrije.

Vprašanj in možnih aplikacij je veliko, torej je tudi dela na tem področju še dovolj. Zato se zdi, da nam tudi za bodočnost biennialnih predstavitev domače in umetne obrti dežel delovne skupnosti Alpe-Jadran ni teba biti v skrbeh. Ne le, da bo koristno skupaj reševati določena vprašanja, ki so s temi dejavnostmi povezana, ampak bo treba prav na posameznih panogah in zvrsteh graditi modele medsebojnega poznavanja in komunikacije. Vse to pa bo lahko v veliki meri navdihovalo nastajanje novih oblik in spodbujalo ustvarjalnost.

dr. Janez Bogataj

Marijana Vončina

40-letnica knjižnice Ksaverja Meška Slovenj Gradec (1949-1989)

Praznovanje 40-letnice Matične knjižnice Ksaverja Meška Slovenj Gradec smo označili s tremi kulturnimi dogodki:

- 11. januarja smo na spomin-skem večeru s pisateljem prof. Jankom Messnerjem obujali spomine na pisatelja Franca Ksaverja Meška ob 25-letnici smrti;
- 9. marca smo ponovno odprli podružnično knjižnico v Mislinji;
- na zaključno slovesnost 24. novembra smo povabili pesnika, esejista, prevajalca in urednika Mladinske knjige Nika Grafenauerja.

Naša knjižnica je ob 40-letnici dobila priznanje Občinske kulturne skupnosti in plaketo SZDL občine Slovenj Gradec.

Prireditve so se udeležili tudi nekdanji knjižničarji: kot spomin na srečanje in slovesnost smo jim podarili Grafenauerjevo pesniško zbirko Izbrisi z avtorjevim podpisom.

Knjižnica v Slovenj Gradcu je bila ustanovljena 1. decembra 1949 (dejansko že 1945) in je do leta 1955 delovala kot okrajna ljudska knjižnica. Bila je osrednja

knjižnica v znamenju ljudskega knjižničarstva za slovenjegraški okraj; imela je redno zaposlenega knjižničarja. Sredstva je dobivala iz proračuna okrajnega in mestnega ljudskega odbora. Tedaj so delovale v večjih krajih občine še krajevne knjižnice pri prosvetnih društvih. Ustanovljeni sta bili tudi dve sindikalni knjižnici in strokovna knjižnica v bolnišnici. Načrt razvoja je bil dobro zastavljen, težave so bile predvsem z denarjem. Leta 1955 je bil odpravljen okraj in knjižnica je postala občinska, financiral jo je občinski ljudski odbor. Funkcijo osrednje knjižnice je obdržala za območje občine. Vendar pa je bila zaradi zastarele opreme in neustreznih prostorov obsojena na dolgotrajno stagnacijo. Enako se je godilo vsem krajevnim knjižnicam. Kjer so bili zavzeti knjižničarji, delali so ljubiteljsko, so knjižnice bile še nekaj časa uspešne, a ker ni bilo novih knjig, je interes bralcev počasi usihal.

Leta 1967 je po določilih zakona o knjižničarstvu (iz leta 1964) postala matična knjižnica, čeprav še ni izpolnjevala vseh pogojev. Ta status je omogočil, da

smo organizirali potujoče knjižnice v Mislinji in Podgorju (1968), Šmartnu (1970) in Pamečah (1971). V tem času smo popisali vse knjižnice v občini: knjižni fond je tedaj štel okrog 30.000 knjig, od tega jih je bilo 12.875 v javnih knjižnicah.

Leta 1971 je bila sprejeta tudi nova koncepcija razvoja slovenskega splošnoizobraževalnega knjižničarstva in določeni so bili standardi. Financiranje knjižnice je prešlo na tedaj ustanovljeno Občinsko kulturno skupnost Slovenj Gradec. V tem času je veljala posebna skrb posodobitvi poslovanja matične knjižnice. Obnovljena knjižnica je bila sicer še v starih prostorih, uveljavljen pa je bil prost dostop (1972). Po obnovitvi so bila prizadevanja usmerjena v širjenje knjižnične dejavnosti v krajevne skupnosti.

Organizirali smo delo dveh podružnic, in to v Šmartnem (1974) in Mislinji (1975). Ob 100-letnici rojstva Ksaverja Meška se je knjižnica preimenovala v Matično knjižnico Ksaverja Meška, leta 1975 pa se je pridružila na novo formiranemu Zavodu za kulturo.

Leta 1979 smo ob popisu vseh knjižnic v občini, upoštevajoč tudi šolske, našli 60.500 knjig, od tega je bilo v javnih knjižnicah 18.300 knjig. Ker se je prostorska stiska matične knjižnice stopnjevala, smo iskali najprimernejšo rešitev: ob pomoči občinske skupščine nam je uspelo pridobiti nove-sedanje prostore. Obnovili smo jih in se vanje vselili leta 1980.

Tako smo lahko razširili program in uvedli novo dejavnost: zaživelo je delo z mladino. Najnaštetem nekaj oblik: ure pravljic, vrtec na obisku, pedagoške ure za višje razrede osnovnih šol o uporabi knjižnice in gradiva. Pravljilne ure poslušajo otroci iz vrtca in nižjih razredov osnovnih šol. Občasno prihajajo v knjižnico tudi dijaki srednje šole, predvsem ob kulturnih dnevih oz. ob tematskih razstavah, ki jih pripravljamo. Seveda moram posebej poudariti, da je sodobnejše delo privabilo več bralcev in se je povečala izposoja vsega gradiva.

Novi zakon o knjižničarstvu (1982) postavlja nove temelje sodobnemu knjižničarstvu in razširja zahteve sodobnega poslovanja. Po tem zakonu ne izpolnjujemo vseh pogojev za matičnost in knjižnica je matična le pogojno (do konca 1990): največ zaostajamo pri nakupu gradiva, prostorskih normativih in tehnični opremi. Glede na število prebivalcev bi morali kupiti 4200 knjig letno in imeti okrog 800 m² knjižničnih površin. Kupimo pa lahko le slabo polovico, prostori pa merijo nekaj nad 300 m². Sodobne tehnične opreme nimamo. Vsekakor se bomo trudili, da bi stanje spremenili.

V okviru naše knjižnice delujeta dve podružnici, in to v Mislinji in Podgorju.

Konec leta 1989 smo imeli 32.342 enot knjižnega in neknjižnega gradiva. Knjižnica je imela 1953 rednih članov in evidentiranih 50.660 izposojenih enot.

Matično službo opravlja z naslednjimi nalogami: skrbi za strokovnost šolskih knjižnic in vodi register vsega knjižničnega fonda v občini. Sproti tudi obvešča uporabnike o novem gradivu, predvsem o knjižnih novostih. Knjižnica redno zbira domoznansko in dokumentarno gradivo. Občasno pripravlja tematske razstave in organizira srečanje z ustvarjalci ob različnih priložnostih. Tako se Matična knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec vsestransko vrača v okolje in prispeva nenadomestljiv delež k oblikovanju kulturne podobe kraja in ljudi.

Benjamin Kumprej: Krajina, gvaš, 1989

Tone Turičnik

Mednarodno pisateljsko srečanje „BITI“

Od prvega mednarodnega, tedaj domala še neformalnega, pisateljskega srečanja leta 1975, ko se je mudila v Slovenj Gradcu skupina pisateljev in pesnikov iz neuvrščenih držav, do srečanja pred petimi leti - Pero za mir, ko je sodelovalo 22 ustvarjalcev, nekaj tudi novinarjev, iz Evrope, Afrike in Amerike, in do lanskega srečanja klubov Unesco iz balkanskih dežel v sodelovanju z UNESCO je prehojena pot do letošnjega mednarodnega pisateljskega srečanja z naslovom Biti, srečanja, ki sodi v program prireditve v počastitev 45-letnice OZN, katerih pokrovitelj je tudi tokrat Perez de Cuellar, generalni sekretar Združenih narodov. Letošnja prireditev je bila nadaljevanje blejskega PEN, v Slovenj Gradec je prišlo šest pesnikov oz. pisateljev, trajala je dva dni, 19. in 20. maja 1990: prvi dan je bil namenjen okrogli mizi oz. pogovoru o naslovni temi, drugi dan pa izletu na Prežihovino in poslovnemu pikniku pri Prežihovi bajti. Velja opozoriti, da je tako zoženemu obisku botroval skrajno napet proračun za izvedbo prireditve.

Udeležence je najprej sprejel predsednik občinske skupščine, Ivan Uršič, in jih na kratko seznanil z doslejšnjimi kulturnimi prizadevanji v okviru programa prireditve pod pokroviteljstvom ZN. Zatem so si ogledali razstavo o življenju in delu skladatelja Huga Wolfa, s katero se je rodno mesto s soorganizatorji iz Slovenije in Avstrije ob 130-letnici rojstva poklonilo rojaku in velikega umetniku. Zatem so se zbrali za okroglo mizo v dvorcu Rotenturn. Po uvodnem pozdravu Draga Plešivčnika, predsednika

odbora letošnjih prireditev v počastitev jubileja OZN - udeležence je seznanil z idejami naših prizadevanj za kulturno sodelovanje in razumevanje med narodi, za mir in varnost, za človekovo dostojno življenje in proti nasilju in zastraševanju, in povedal, da so prireditve razširile in utrdile ugled našega malega mesta v domovini in tujini - je moderator Bogdan Pogačnik predstavil goste okrogle mize in orisal namen srečanja. Prevajal je novinar Božidar Pahor. Po uradnem delu so razgovor nadaljevali v Tisnikarjevi sobi pri Bučineku: zavzeto so se zanimali za njegovo umetnost, domačo glasbo in domačo kuhinjo.

Srečanja so se udeležili naslednji pesniki in pisatelji: Josep Cid Catala iz Katalonije (Španija), Jevgenij Guzalo iz Ukrajine, Herbert Kuhner iz Avstrije, Francisco Lopez Sacha s Kube, Batsheva Sheriff iz Izraela in Eva Toth z Madžarskega. Dr. Valentin Inzko, koroški rojak, se pogovora ni mogel udeležiti zaradi bolezni.

Moderator Bogdan Pogačnik je osrednjo temo opredelil z nekaterimi podnaslovi: Biti je važnejše kot imeti, Biti kljub pritisku in Veličina majhnosti ter citiral misel Ericha Fromma, ki je poudaril, da je pot delovanja pot bivanja, in opozoril na Tennysona, Bascho in Goetheja, ki so to vprašanje zastavljali s prispodobami o cvetici, ter sklenil, da je smisel biti pomembnejši kot imeti. Pisatelji in pesniki so se zavzeto odzvali na uvodne misli in razčlenili svoje videnje teh vprašanj.

Josep Cid Catala, pisatelj in ese-

jist, je primerjal Slovenijo in Katalonijo in dejal, da oboji, Slovenci in Katalonci, živimo ustvarjalno življenje in prispevamo k miru in napredku; ustvarjalec naj živi na svoj način, izkušnje naj povzdigne v splošne vrednote. Evropa se centralizira, to je obup, upanje je v različnosti. - Eva Toth, pesnica, novinarka in prevajalka, je ugotovila, da smo se tako Slovenci kot Madžari ohranili po zaslugi kulture in jezika, prvin, ki sta za identiteto odločilni. Večji narodi so manjše zatirali, največkrat tako, da so jim vsiljevali svoj jezik. Izguba jezika je tragedija, kajti jezik je način mišljenja, je drugačen pogled na svet. Ljudje se lahko izselijo, cel narod se ne more, ostaja na svoji zemlji s svojo usodo in dodala, da je prijateljstvo med narodi vir miru. - Batsheva Sheriff, pisateljica in pesnica, je najprej povedala, da na poseben način doživlja mirni Slovenj Gradec, in poudarila, da je članica številčno majhnega naroda, ki se bori za preživetje: hočem ostati živa! Trpela sem za usodo sina, ki je bil ranjen v vojski, dobro se je izteklo, sin je živ. Poudarjeno je še zagotovila, da podpiše le tisto človečnost, ki ji zagotavlja fizični obstoj.

Zelo živahno se je pridružil razmišljanju Jevgenij Guzalo, pisatelj iz Kijeva, ki je opozoril na črnbilsko katastrofo in strah, ki se je naselil v ljudi, saj se le-ti bojijo reke, bojijo se jesti ribe in sadje, ker je grozljiv spomin na tiste usodne dni. V Ukrajini je še več atomskih central. Povedal je, da Ukrajinci nimajo vseh pravic, da šola zapostavlja ukrajinski jezik in da tako narodu vsiljuje drugačno identiteto, in navajal

nekatero podatke, kako mnogi njegovi rojaki po svetu imajo drugačne možnosti. - Ob tej priložnosti je izročil Dragu Plešivčniku, predsedniku odbora, lepo izdelano (leseno) in umetelno poslikano velikonočno jajce, simbol optimizma, da se bo vendarle rojevalo (v Ukrajini in sicer) novo življenje. - Herbert Kuhner, pesnik in prevajalec, je prepričan, da velikost naroda ni tista prvina, ki govori o njegovem pomenu, pač pa je to kultura, ki je individualna. Kulturo izraža pesništvo. Svetovljanski Avstrijec, posrednik med književnostmi in prijatelj koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov, je prebral nekaj v angleščino prevedenih pesmi koroških slovenskih pesnikov. - Francisco Lopez Sacha, pisatelj, režiser in urednik, je osvetlil neodvisno vlogo Kube in menil, da bi evropska različnost utegnila biti zanimiva tudi za Latinsko Ameriko. Če bi odpadli razlogi za represijo, bi odpadli razlogi tudi za vojno. „Zame je največja sreča že - biti Kubanec!“

Govorniki in razpravljavci so se bolj ali manj poudarjeno zavzeli za prepričanje, da je različnost bogastvo, ki ga je treba spoštovati, da je jezik bogastvo različnosti, da je kultura moč identitete in da mali narodi ob svoji vztrajnosti, upornosti, moči, življenjski volji in kulturi postajajo veliki in da je to veličina majhnosti.

In „biti“ je torej več - spoznanje, da je življenje največja vrednota!

286.3 - 1

Marjana Vončina

Rosa na pajčevini

*Kot rosa na pajčevini
se zazdijo včasih
zasanjane misli in želje.*

*Ko roso na pajčevini
jutranje sonce obsije.
se na trenutke zazdi,
da vidiš prgišče biserov dragocenih,
le zajeti jih ne moreš v dlani,
ker se razdrobijo v nič.*

*Tudi zasanjane misli in želje
se v sončnih trenutkih zazdijo
enkratne in dragocene,
a se takoj razpuhtijo v nič.*

Jesenska pomlad

*Včasih
za kratek čas
priveje jesenska pomlad.*

*Takrat zacveti na grmu,
ki se pripravlja na počitek,
droben cvet
in osamljen prekmalu oveni.*

Pristan

*Z vetrom jesenskim
odhajajo želje,
v burji rojene.
Ostajajo brazde sledi
v duši razdvojeni,
ki na dveh bregovih
išče pristan.
A ko se utrdi,
zave se,
da le pristan domači
zavetje varno ji nudi.*

Rotenturn

V vodniku za Pohorje in okolico (1924) - knjižico z zelenimi platnicami in podobno planinske kočje spredaj sem kupil v antikvarni - piše Rudolf Badjura ob znamenitostih mojega rojstnega kraja, da greš z Glavnega trga v levo, severozahodno po ulici mimo prenovljene šole v gradu Rotenturm*, ob vhodu s starim grbom, dalje čez most potočka Suhodolnice. Levo je mestni park, desno pa po nekaj korakih koj v levo nadaljuješ ob krasnem pogledu na Grad po drevoredni poljski poti...

Ko sem izpisal teh nekaj vrstic, se je v meni obenem začelo prebujati pomnjenje na davno svetovlje mojega otroštva. Pa stezice, ki so včasih bile? Tam ne raste grmovje in ne več zelene trate. V uličici tja k šoli so pozidali nekaj hiš, prenovili celo njih hrbe na desni strani; osnovno šolo so preselili v novo poslopje na Štibuh v drugi del mesteca.

Pred letom so obnovili opuščeno graščino Rotenturn, temeljito, kar malce čez, kakor da bi jo polakirali. Od zunaj so tudi zidni stolpiči dobili bakrene strešice, znotraj sobe spet štukaturo, podi parket v vzorcih. Obnovljenega poslopja pa niso namenili več za začetne vaje duha, temveč bliže pridobitniškim poslom.

Preden sem začel hoditi v šolo po precej zanikrni uličici, a imela je ime našega najimenitnejšega pisatelja, sva z nerazdružnim prijateljem Nanto (podomačeno iz Ferdinand) splezala na za naju visoko zidno ograjo, ki je ločevala naš vrt od sosednjega širnega šolskega dvorišča. V tistem predverju nekdanje graščine je stržarilo nekaj mogočnih hrastov. Šola se je vsa mogočna košatila pred najinimi očmi s hodniki in neštetimi oboki v prvem nadstropju, z dolgim hodnikom in neštetimi okni in vrati v učilnice. Še popoldne, ko ni bilo otrok in je le včasih stopal po dvorišču mož, šolski sluga, je pri naju budila dotlej neznano počutje, če že ne odpor, pa nevšečnost ali strah.

Na jesen, prvega dne so nas pripeljale in izročile šoli matere, starejše sestre, okoliške pa kakšna teta. Mene in obenem Nanto je spremila tega dne še moja varuška, ki se je že poslavljala od nas, da bi se posvetila svoji družini.

Odtlej sva postala s prijateljem Nanto še bolj navezana drug na drugega. V prvo klop so nas posadili, vso bližnjo družino: Ladka, sina špecerista z začetka Glavnega trga, iz rojstne hiše skladatelja mnogih samospevov, kjer je bila vzdana spominska plošča v gotici. Med nami si je Ladko

kmalu pridobil veljavo, ker si je upal prijeti hrošča kleščarja, se ni bal čebeljega pika in je pogumno spravil v žep živega slepiča. Ko smo obiskovali že tretji razred in smo si razširili svet svojih potepanj tja do Gradu in v jarek pod njim, je prav Ladko prvi ujel potočnega raka in opogumil je vse druge. Tistikrat je pojedel kar surovo živalco, ki se je pravkar levila, si prenovila svoj oklep.

Najprej sem zraven njega sedel jaz, po vrstnem redu hiš, na mojem domu se je takrat še zmeraj blestel napis Narodni dom, kot spomin na čase, ko so se okoliški ljudje iz Podgorja, Šmiklavža, Šmartna, Pameč, Gmajne, Sel in tako naprej že včasih zbrali v gostilni, kjer so govorili in postregli na željo v njihovi materinščini, se oglasili v domači hranilnici in pri trgovcu njihovega rodu in jezika. To je bilo še pred koncem prejšnjega stoletja. K meni se je usedel Nanta, le za čas, ker je postal sprva zmeraj kriv za nemir, neposlušnost, pri-tajen smeh, pa čeprav bi se temu samo pridružil ali pa sploh ne. Nanta je stanoval na sredini ulice v pritličju sodnijskega poslopja v enosobnem stanovanju skupaj z bratom Cencem; tudi ta je hodil še v našo šolo, menda v peti razred. V veliki sobi je bilo dosti postelj, ker so doma prebivale še sestre, ki so bodisi obiskovale še meščansko šolo, ali pa bile že po službah. Spominjam se le, da so vse imele bogate prišeske valujočih las.

Nanta mi je tudi skrivaj pokazal jetniško sobo v prikletju, velik ključ je visel zmeraj v njihovi kuhinji. Tisti čas ni čepel ali poležaval v tej sobi noben tat ali celo razbojnik, a prostor z ležiščem, natrgano slamarico, smrdljivo kiblo v kotu za potrebo in majhno zamreženo okence pod stropom je pobudilo v meni prav čudna počutja. Po prstih sva prišla in zapustila prostor - in če bi oče izvedel, je rekel Nanta, bi me to stalo že kakšno kľofuto, to je pač bil ogled uradnega prostora mimo oblasti, Nantovega očeta.

Cetrtega je v klop napotila majhna in okrogla gospodična učiteljica, češ da je ta, svetlolasi Kurt, ki živi pri dedku in babici, tako droben in bi ga v kakšni klopi bolj v ozadju ne mogla imeti pred očmi. Nismo nikoli spoznali Kurtove matere. Njegov dedek je imel na nasprotni strani glavne ulice trgovino z raznimi drobnjarijami v neštetih večjih in manjših škatlah za šivanje, pletenje in podobno delo, vse od gumbov, sponk, igel, pletiva, voln... Oblečen je bil v dolg plašč, nosil je bogato sivo brado

na dva konca, majhno kapico, menda da je pokrival plešo. Zmeraj je potem, ko se je oglašil zvonec pri durih, pridrsal iz majhne sobice vzadaj za trgovino, kjer je venomer prebiral debele knjige. Čudežni zvonec je trepetal, dokler se vrata niso zaprla; pravcata čudežna naprava, smo si rekli.

Naposled je v tej prvi klopi na koncu dečkov sedel še Stanko, sin mesarja in krčmarja Dominika, doma nekje na sami sredini glavne ulice. Komaj, da so nas tisti čas kaj zanimala součenke, mogoče katera izmed njih, ki je imela spletene kitke, zaradi tega, da bi jo kdo izmed nas potegnil ali vsaj nameraval to storiti. Počasi smo se začeli spoznavati s fanti iz bližnje in daljne okolice, a na začetku so nam bili vsi ti sošolci tuji, iz nam komaj znane-ga sveta.

Dežurni nemirnež

Gospodična učiteljica se je sicer prijazno smehljala, a kmalu pokazala, da zna uporabiti tudi palico in to je lahko sprožil že vsaj po naši presoji hudo majhen nemir, komaj slišen šepet, smeh. Zdela se nam je živčna. In po navadi je pograbila Nanto in ta je občutil palico, če je bil kriv ali ne, karkoli se je pač dogodilo na levi strani prve klopi. Izvlekla je umikajočega, kazni upirajočega se prijatelja in nekajkrat sem z njim vred še sam zajokal, pa če-

prav nisem bil kaznovan. Učiteljica je premeščala Nanto najprej stran od mene, ga posadila med Ladka in mene, pa spet na začetek ali konec klopi, da je bil bolj pri roki, če je prišlo do nemira. V tej stiski sem vse to povedal materi in ta je rekla, da bo skušala gospodično umiriti s povabilom na kavo, in tako je tudi storila. Odtlej je bilo tepeža manj in včasih je oštela še koga izmed nas. Ne vem, če je bilo to v prvem ali drugem razredu. Dogodilo pa se je in bilo za hip slišati in videti kar najhuje.

Poduk o pekl

Gospod kaplan, naš veroučitelj, se je skušal na moč živo z mnogimi podobami približati naši notranjosti, jo obuditi in obvarovati pred raznimi grešnimi nagnjenji v nas in zunaj nas. Tistega dne nam je naslikal z bogato, že kar baročno domišljijo obarvano okolje, v katerem se znajde grešni človek. V peklu ga pograbi hudiči, spravijo v kotle in namočijo v vrelo olje. Poslušali smo ga z velikimi očmi, nekateri kar z odprtimi usti. Ob nas so počasi, ob nekaterih bolj, ob drugih manj, začeli plapolati zublji ognja, ob njih so se vzdigovale rogljate pošasti z dolgimi jeziki, kožnatimi krili, oborožene z vilami in ... Za čas je ob prvih vzdihih nekdo izmed nas otrok, šolarjev, zajecal, pa nekomu so se ulile solze, drug je zavekal, za njim še kdo in razred

je planil v živčen jok. Zaman je bilo, ko nas je gospod kaplan miril, tulili smo že v zboru in kakor da bomo prekričali drug drugega. Pritekla je gospodična učiteljica, sam gospod šolski ravnatelj ... poslali pa so po najbližje matere, pa samega primarija.

Šele ko smo odhajali in nismo več bili skupaj, smo se začeli umirjati.

Mesto se je porazdelilo v svojem mnenju, je to prav, kako nam je pripovedoval veroučitelj. Gre mogoče za nesrečno naključje, kjer je prišlo do množičnega otroškega izbruha. Liberalci so opozorili v šolskem odboru, da je treba s tem biti manj robat in previdnejši. Kmečki del odbornikov je rekel, da so to povzročile mestne cmere, se pa strinjajo, da te stvari niso kar tako. Drugače pa so z mestno mularijo vselej težave! Kadar gredo k verouku v dekanijo, vedo, da gre za pripravo k prvemu svetemu obhajilu, nazaj grede zmeraj robutajo sadje in jih je treba včasih prav resno pregnati. - „Nič ne zastopijo tile vampi,” je rekel kmet Vaupot, „ne zastopijo pač, da ne gre krasti jabolk!” To pa so mu očetje, mestni odborniki, ne glede na politično prepričanje, vzeli za slabo in za skopuštvu.

Bratski spopad

Mislím, da me tisti čas ni navdihnila podoba Franca Mihaela Straussa v mestni župni cerkvi, ko le-ta obdaruje reveže, pa čeprav so me na sliki kar bogato predstavljeni reveži, čakajoč da prejmejo dar, menda strašili kdaj kdaj, ko sem zrl tja nad oltar; pri nedeljski maši smo stali prav tam spredaj. Imel sem priložnost, da obdarujem svojega prijatelja, in tisti čas kar imovite starše in pa mater, ki mi je dajala dostikrat, kar je v domači trgovini sladkega bilo za prodajo. Z Nantom sva si to delila, čokolado, sladkorčke, lizike in podobno. Dokler tega ni opazil njegov

brat Cenc. Zahteval je, da deliva sladke dobrote še z njim. Midva tega nisva hotela, in ker je bil starejši in močnejši, nama je kratkomalo vse odvzel. Zahteval je, da mu izročim čokolado vsaj dvakrat na teden. Ko sva se mu družno skušala upreti, naju je oklofotal in obrcal. Odtlej sva mu ponižno prinesla, kar je zahteval, delež za naju pa je določal on. Hudo je pretepel in to bolj kot mene svojega mlajšega brata. In potrajalo je precej dolgo, menda skoraj vse leto, da sva se mu upala upreti. Še pred koncem leta je prišlo naposled do boja med nama dvema in Cencem. A odnesla sva jo in bila polna bušk, oteklin, celo pogrizli smo se v tem tudi bratskem spopadu; odtlej mu nisva izročala več podložniške čokoladne dajatve.

Spolna vzgoja

V času, ko sem hodil v osnovno šolo, sem imel ob četrtkih pouka prost dan. Meni pa so starši oskrbeli dopolnilni pouk pri nekdanjem upokojenem šolskem upravitelju nemške narodnosti; včasih je to bila ura, kakšen četrtek pa tudi še kaj več. Tega privilegija premožnega sloja nisem cenil. V pomladnih dneh je ta moj zasebni učitelj tujega jezika uvedel pouk na samem sprehodu. Hkrati mi je pojasnil in razlagal kakšen drobec iz naravoslovja. Nekega dne tudi poglavje o tem, kako žuželke, čebele, metulji pomagajo pri prenosu cvetnega prahu: „...Dass die Bienen und die Schmetterlinge, ja wohl, der Schmetterling von einer Blume zur andern flattert und so wird die Blüte befruchtet...”

Pomnim, da sva z bivšim nadučiteljem, precej upognjenim suhljatim gospodom, ki pa si je kdaj kdaj popravljal ščipalnik, stopala spodaj ob Suhodolnici, tja proti Staremu trgu, sredi visokih trav in poljskih rož, kjer je vse prav trepetalo, brčalo in so se pol pomladni in že skoraj poletni

vonji mešali med seboj. - Od nekod je pritekel tudi Nanta in je na moje odkimavanje spet odbrzel, pozdravil je z „Guten Tag” le mojega učitelja.

Na srečo je tudi te ure sprehoda bilo naposled konec in našel sem se s prijateljem. Hotel je vedeti, kaj mi je učitelj pripovedoval in kaj je spraševal po nemško.

„O tem, kako se razmnožujejo trave, rože, vse pač. Čebele in metulji prenašajo cvetni prah in pride do oploditve,” sem mu pojasnjeval.

„Ah, kaj. Pri ljudeh je drugače,” je začel Nanta.

„Kako veš?”

„Cenca je povedal.”

„Kako?”

„Ni metuljev in čebel.”

„Je pa kaj drugega.”

„Seveda. In veš, kako se pravi?”

„Kako?”

„Ne befruchten, ne! Nekaj na

„f”

„Kako na „f”?”

„Nisem dobro slišal, kaj je rekel. Na f - pa še ena črka ali dve. Mogoče: fi, fe, fu ali fa, fo ...? Nisem dobro slišal, ker je stopila v sobo Mila (najstarejša sestra) in zagrabila Cenca za „ta sladke” (lase ob ušesu) in se zadrila: „Baraba, a to boš učil ta malega, ti bom že dala...” In tako ne vem drugega kot na „f” in še kakšna črka zraven...

In tako si za tisti čas z Nantom nisva prišla čisto na jasno, kako je z metulji in z ljudmi pri razmnoževanju.

Stoji učilna zidana

Naše mestece je imelo v časih mojega otroštva vsaj enkrat na leto velik semenj. Vz dolž glavne ulice so se razvrstile stojnice, na zemljišču ob Suhodolnici desno od parka je bil živinski sejem. In naš Stanko je tistega dne bil velika oseba, mož v ospredju, saj je pomagal v stojnici prodajati mesnino, predvsem klobase, in to tudi konjske klobase. Mi, nje-

govi prijatelji, mu nismo bili v nadlego, mu skušali še kje pomagati, on pa se je oddolžil, da nam je prodal velike klobase za polovično ceno. Proti koncu dneva je dobil za svoje delo tudi prvi zaslužek in z nekim prejšnjim prihrankom vred si je kupil pri nekem sejmarju zračno puško. Njegov ugled je še porasel in proti večeru je že bilo, ko nas je povabil vso družino na preizkušanje orožja. Odkradli smo se za hišami in lastnik je najprej skušal zadeti v neko grčo na plotu, pripeli pa smo še papir z vrisano tarčo in preizkušali spretnost. Res se je Stanko izkazal za dobrega strelca. Tudi nama dvema je podaril dva ali tri naboj, a vsaj jaz nisem imel prave sreče že pri tarči. Potem pa je odločil, da bo ta puška pravšnja za živo tarčo, predvsem naj bi postali žrtve nadležni vrabci. In začel je prežati nanje. Ustrelil je prvega, pa še enega. Takrat smo se začudeno najprej spogledali. Potem je poizkusil Nanta, a mu ni šlo od rok. Jaz nisem niti izkoristil možnosti, bilo me je sram zaradi prejšnje nespretnosti. Lastnik nove puške je še streljal, a tudi njemu je šlo za čas narobe. - So morebiti vrabci spregledali, začutili nevarnost? Potem je naposled dobil spet ptička na muho, sprožil in ptiček je počasi padel, si skušal še pomagati, trepetal in trepetal, ko smo stopili k njemu. Ne Nanta ne jaz ga nisva skušala končati, to je moral opraviti strelec sam...

Na hitro smo se razšli. Ne vem, se je oglasila v nas pesmica, ki smo jo že leta prepevali v našem zboru, je odzvanjalo v nas, „grdoba grda paglava...” Cez dneve sva vprašala Stanka, če še kdaj strelja vrabce? Odkimal je, da ne... „Bomo pa kdaj še poizkusili s tarčo in vrisali tudi številke za našo tekmo,” smo se dogovorili.

* danes Rotenturn

Marijan Mauko

Breza

Gledal sem te,
kako si se ponosno
dvigala v višave
in širila veje
in pozvanjala s cekinčki,
ko te je potepuški šlatal veterc;
gledal sem te, kako si solze točila,
ko si rano dobila,
kako so te podrli
in zdaj gledam
mladiko,
ki je pognala iz tvojih
korenin.

Smiljana Legradič

Sij

Globina srca
je polna žarkov in svetlobe,
ki ne minejo nikdar; kot
odmev se odbijajo od neskončnih
zarij.

Hrepenenje

V obzoru pravljirnega sveta
si želimo biti odrasli.
Ko zrastemo, smo otroci.
V pozni jeseni pa je tako
lepo veseliti se

konca
in
novega začetka.

Tone Turičnik

Krik tihega minevanja

Človeška radovednost je neskončna: je valovito ogledalo, da nikoli ni mogoče videti prave podobe, niti svoje niti drugih. Smešnost je smešnost in ni smešnost, grozljivost je grozljivost in ni grozljivost, lepo se sprevrže v grdo in grdo v lepo: pa napraviš komaj korak ali le za nekaj prstov prestaviš gledišče! Kaj je torej spremenjeno? Pogledi so povečani, razpotegnjeni, zoženi, izbočeni ali umaknjeni: če verjameš, je težko, če dvomiš, še težje, če obupaš, se izločiš sam! Ah, zevajoče podobe zakrpanih spominov!

In upanje, omamni žarek neizmerljive moči, ki žene iz sebe in v gibanje in mami zavest, da bo mogoče kdaj drugače, iz dneva v dan, iz tedna v teden: čas pa tako dosledno odteka, dotika se me in drsi ob meni iz ene večnosti v drugo - ali pa drsim jaz! Preostaja mi, da se sprijaznim! Pa sestavim pogum in manj strašljivo gledam to kobaljenje!

Zdaj sem upokojenka: kako se imam? Nič drugega ne delam, kot samo delam. Živim, kot da bom večno živila. Rada živim, a vem, da pešam. Mislim, da je domala vse za mano. Telo in zavest: ena sama pisana vez, po kateri se pretaka moč iz enega konca do drugega in nazaj, silna energija in nebrzdano zdravje, pa bolezen in umiranje. Konec: kap je darilo narave!

A moja usoda: v najstniških letih me je zgrabila bolezen, me zaznamovala za vse življenje, potisnila med invalide, za nekaj časa celo na voziček, potem v težko hojo z berglami, zdaj s palico. Velike mladostne sanje so bile tako dokončno pomrle. Volja je moč, a vsega ne zmore. Moči silijo drugam: zakvasijo občutek, da so zdravi boljši in več.

Trkaš na vrata, ko iščeš delo: pa čudno pogledajo in smuknejo v drugo pisarno in za priprtimi vrati godrnjajo sodelavcem ali suho šepetajo predstojnikom in včasih zaslišiš neslišen smeh. Potem s pobožnim občutkom rečejo - ne! Morda je vse preobčutljivo, morda sploh ni tako: a tenka bolečina vse valovanje in izgovorjene in neizgovorjene besede meri natančneje in s pomenljivejšimi pomeni, ki poženejo močne korenine globlje in pisane odmeve ostreje na vse strani.

Tako sem kolovratila po širokih cestah sanj in plezala po kozjih poteh možnosti, kar naprej odmetavala prazne in neizpolnjene želje, ki so, primerjam, vrstnikom in drugim bile na dosegi roke, a jaz težkih vozlov, zunanjih in mojih, zlepljenih v temna čustva in izostrene stiske, nisem

zmogla presekati, in upanje in sanje in cilji so kopneli v nič.

Kotila se je sovražna nevoščljivost, ki je kar naprej poganjala kali krivic in odrinjenosti: in zame je ostajalo le v železno logiko ujeto spoznanje, da ni mogoče ničesar spremeniti, da čas z vsakim trenutkom neustavljivo odteka, da tistega, kar bi moralo biti ali bi lahko bilo, ni, da se v misel in svet želja in čustva nabira praznost, pristnost in toplino pa ožira hlad, ki se meša z zavistjo do vsega zdravega, do lepotic, mladih in polnih in gibkih, ki se cvetoče in pomenljivo nasmihaajo fantom, do moških, ki šepetajo žarečih oči razposajenim dekletom in ženam, kajpak, sladke in zapeljive besede, dražeče in vroče in jih vabijo v objem in naganjajo v strast, ki se ji nazadnje nasladno prepustijo. Kakšne sile zdravja, rasti in ploditvene usojenosti!

Nihče pa ni meni nikoli rekel ničesar! Še pred boleznijo sem doživela vročico zaljubljenosti in vzgibov strasti do začetnih poskusov: a to je bilo le odkrivanje skrivnosti. Ko sem bila zrela in napeta - nihče in nikoli. Še več: posmeh so delili in norčavost, metali blato, včasih, opiti, mešali opolzke grdobije umišljenih grobstvi. V črepi se je drobila samozavest, v moje žitje in bitje pa pognal strah in se plazil v besedo, odločitve in ravnanje.

—How do you do, Miss Mojcej! I love you!
Kolega pač. Veseli godec. Pred časom ločen, živi pri snahi, rad vidi kozarec, a kadar dela, dela.

Prislini se čisto k ušesu, vseeno, so okrog ljudje ali jih ni, in šušlja - še sedaj slišim tisti kleajoči moški glas, ki ni resnica in ni šala in je dramatičen in vznemirljiv, in je vse to in več in tako blizu, čisto pri meni:

— Čas beži! Ne bi ti vzela tega pa tega ... Je odličen za tisto! Ne bo ti žal!

— Eee! A tako strupene so besede tvoje, pust! Post te martra! Obdrži zase! Ne rabim ne advokata in ne nasvetov! Vem, kdo sem, kaj sem, kje sem in kaj mi je storiti. Amen.

Pa povesi greben:

— No, no, oprosti, draga moja Mojcej!

Bye!
In odrli, godčevski mešetar pri petdesetih!

A potem: potem vse popoldne in zvečer in ponoči slišim di, ki je glas, moški temni glas, ki se razleze povsod in naganja kri in raste v bolečino in potem razpade in drobci so spoznanje, kako prazni tek teče v prazno. A kako

naj ve, radoživo veseljaško rogovilo, kako sem se potikala po bolnišnicah, ko so prijateljice legale k fantom in možem in se topile v nežnostih in se prepuščale železnim objemom in potem rojevale: a mene so tedaj polnili z zdravili, injekcijami in tabletami, me rezali in šivali, zavijali v oklepe iz gipsa za po več mesecev, da sem ležala trdo in negibno, me tolažili in zmajevali - a če je usoda proti, nič ne pomaga! Rekli so, da so mi rešili življenje, vedno sem si potem dopovedovala, da so mi rešili življenje, kar naprej pa se je kot klobčič motalo vprašanje, zakaj je vse doletelo mene: zdaj ne bom, da, ne žena ne mati! In nikoli ne bo ne mehkih ne trdih dotikov moškega telesa, da bi me streslo, nič nasladnih glasov v sprostitvi, nič takega, nič bolečine ob rojstvu, nič krikov in solz sreče, nič takega, nič praznika, ko stopi v svet novo življenje in ga oznani jok, nič takega, potem nič nežnosti, nič norčij in ujkkanja, nič žalosti, veselja ali skrbi, ki je enaka kot ljubezen, nič pranja plenice in srečnega ponosa ob uspehih in rasti, nič klicev mama, ne svetlo sijočih oči v brezskrbnosti, ne drobnih ročic okrog vratu, ki potrebujejo varnost in ljubezen, nič takega, ne hvaležnih in toplih besed ob praznikih in sploh, nič, nič, nič ... nič ... Naganjalo me je v obup, ko so znanke stikale čela in se hahljajoče v omreži materinskega zanosa postavljale z otroki, ki so sedaj že odrasli in imajo otroke. Daješ in dobivaš!

Nič takega! Okleščeno mladostništvo je minilo: tu pa tam še kdaj izmota kak spomin, obledel in otožen, pa potiska predme razstavo resnih obrazov, ki kar naprej govorijo o meni in življenju in usodi, zapisujejo skrivnostne latinske besede, ki pomenijo - izvem šele pozneje - invalidnost in nezmožnost, in številke in odstotke, pa kaj bo mogoče morda popraviti - kot stroj, okrog katerega nagrbančenih obrazov iz vseh učenosti kujejo načrte bradati in plešasti mojstri, ki ga morajo pripraviti, da bo oživel.

Uradniško mrzlo: potrebno je najti manjkajoči podatek, da se kolone vodoravno in pokončno položijo v dokončno svojo pravilnost. In ovedenje je potres take in take stopnje: korenine mojega zdravega sem so obsekane - kako se naj deblo opomore! Le redkokdo je imel zame upa besedo: tisti, ki je slišal molčeči prelomljeni jok in zaslutil krike in stiske in upanje in padanje. Pa si je vzel čas: prijazna beseda je več kot grenke in sladke kapljice in tablete. Včasih je hodila blizu smrti, hladna slutnja je dihlila čez posteljo - blizu je bila in mi ni bilo hudo!

Ah, polni časi praznega upanja! Ko sem zapuščala bolnišnice, je bila sreča in svetla prihodnost: a preveč sem grabila po oblakih, v mladost, ki zmore vse, in upe, ki

so pohajkovali za mano kot predni fantje. Bilo je kot zidava hiše pri strehi, a še za to nimaš ne tramov dovolj in ne strešnikov!

Šla sem na ples - davno je že - le katera norost me je spravila tja: ko je plesalca presvetlilo, kaj in kako je z mano, se je trpeče trudil, olikan madenič, do zadnjega akorda. Potem je izginil in obsedela sem sama, pa pobegnila v noč, ne vem, je bila svetla ali temna, le, da sem bila sama in da sem skrila obraz in sebe. Podrli so se vsi mostovi in drugi breg je od tedaj za vedno na drugem bregu! Primerjam, kot tipanje zdravnikov po razbolelem mestu, kot da bi dotik odčaral bolezen: včasih je kdo položil roko na čelo, me pobožal, prijazno pokimal in bilo je več volje in moči in tudi sonca in upanja. Zlatih gradov v oblakih. Ko so nasmehi izginili, je ostalo vse bolj pusto, črno in grobo. Le očetova roka je bila mehka topla, vse drugo se je odmaknilo v zunanje tirnice z neakšnimi pobilski, ki so bili in izginili. Oče ni veliko govoril, okorno in resno je strmel predse, razbrazdani obraz je bil dober in miren, nič drugega, za trdo skorjo redkih besed pa je domovala varnost, neupogljiva ljubezen in zaupanje. Mama je vedno jokala, klepetavo na žive in mrtve tolažila obe, postavljala hišice iz kart, merila v velike želje in v vse bo dobro in si brisala ogromne solze. A oče: primaknil se je čisto k vzglavju in me vroče gledal in gledal, globoko, iz večnosti v večnost, nič drugače, gledal kot v pobožni molitvi, nič drugače, pobožal po laseh in čelu z okorno roko, skoraj plaho in begotno, in bolečina je otrpnila na izbrazdanem obrazu. Ko sta odhajala, je rekel:

- Spet prideva!

In nič več in je bilo več kot največ!

In tako si potisnjen na ozko pot večnega upanja in komaj kaj lahko storiš zase. Že v zibelko se je skrilo in z usodo bilo zvagano in zmerjeno, kakšen bo ta križev moj pot! Kocka je navrgla šestico, natanko zame, za tegobe in bolezni - do groba. Zadnje čase spet kar naprej hodim v apoteko - je preurejena in lepa - in tam mi naštevajo, preštevajo in štejejo tablete različnih velikosti in barv in kapljice in praške.

Mnogi so tako hodili, mogim se je uresničilo, mnogim ne in so odšli - v črnini in žalosti. Vedno, ko stopam čez tisti prag, gladko obdrsan s tisoč in tisoč koraki, težkimi ali plašnimi, me srečajo podobe iz davnih pripovedi: bica jih je pletla z dramatično besedo v dolge zimske večere. Lasje so silili pokonci. Kaj ne bi, saj je bilo strašno: zadaj na dvorišču so v kotlu, v katerem je stalno klotalkal krop, kuhali mrlič. Davno je že: nekdo je tja pogledal, pa se je stegnila mrtva roka proti nje-mu... Golo telo mladeniča! In

spet: stari lekarnar, vem, je sre-
po pogledal vsakogar skozi mo-
nokel, včasih mrmral črne čarov-
niške besede, iz katerih se je koti-
la groza. Koliko moči si rabil, da
si pobegnil: šele, ko si bil na
Glavnem trgu, čez cesto, zeleni
junak, tja moč ni segla! Ah, te
bicine pripovedi: le v katero pod-
zavestno gredo so vsajene, da
jim trezna misel ni kos! Si je
eksemplar izmislil lekarnar, da
so ljudje s privzdignjenim spoš-
tovanjem vstopali in postali maj-
hni pred ugledom? Se tako roje-
va bog? So domači strašili otro-
ke, da ne bi segali po prepoveda-
nem? Si je kdo izmislil, da je
nebrzdano zajahal divjega konja
domišljije? In polnil dolgočasne
jesenske ali zimske večere? Kot
zgodbe o okostnjakih, ki lezejo o
polnoči iz domov svojih - gro-
bov! Kot o črni ženski v Hudi
luknji! Otrdele so nam kosti in
nismo si upali v temo! Trajna
sled - ta tesnoba, sončen spomin
- ta brezskrbna mladost! A ta
tesnoba: kot kadar srečam haj-
duškega ajlavjuveža, ko me ob-
lije hladno in vroče. Kot usoda
babičinega bornega imetka - iz
kron v dinarje, iz dinarjev v pfe-
nige iz pfenigov v pare! In po
vojski ji je ostalo za frč! Takole!
Kot meni - samstvo, samota, po-
koj in tablete. A vseeno: hotela
sem in zmogla! Nabirala se je
moč: dosegla sem maturo, našla
delo, svet se je razširil. A druga
polovica: žalostno pogorišče - nič
družine, ne moža in otrok, ne
doma! Okrog te rdeče luči se je
zavrtela mavrica - strah, revšči-
na, staranje, prazni cilji. Moči
nagonov so zorele, orale po vsem
bitju, prihajanja v sanjah so laj-
šala pritiske, in seštevki so pres-
kočili v drugo krožnico - denar!

Ko si tako obubožen, ko te kos
umanjka, ko nimaš svojih in ne
doma - stanovanje še ni dom - ko
nimaš komu tožiti stisk, ko ni
nikogar, ki bi bil z veseljem tvo-
jim ali bolečino, uspehom in ne-
uspehom, ko tavaš po labirintih
upov in obupov, ko slutiš mor-
ram in morem, ko veš za to ter
zato - tedaj, tedaj moraš ugledati
svetlo zvezdo, kjerkoli in kakr-
šnokoli, da ti pokaže pot. Denar!
Oče in mati sta umrla: dediščina
- komaj za spomin. Preprosto,
stvarno! Grobovi so se odmakni-
li, ovedelo me je spoznanje: sta-
raš se! In sklep: šparaj, škrpiči!
Moraš imeti za starost! Do obse-
denosti: pod roko sem kupovala
marke, branila prihranke pred
neusmiljenim tisočglavim zma-
jem - inflacijo. Moraš imeti ne-
kaj, da si varen, pravijo; vem, je
lahko to tudi utvara!

Ah, tenka bolečina tihega mine-
vanja!

Bila je upokojitev: veličastni dol-
gi govori in reke solz! Vzdignili
smo čaše, slovesno potrdili do-
končnost odhoda mojega, si na-
ložili v svetlo in trajno dolžnost,
da se bomo videvali, da bom
prihajala na gavde in izlete in
piknike: vabijo, a tam sem tuja,
koš za odpadke, mladi so nov
svet, razpoloženje je uklenjeno.

Potisnjena sem v praznino: pen-
zija je sramotna, moram zelo
cviliti, tenko piskati, ko obračam
tiste milijone.
Kot okrogla senca dežurnih teg-
gob, ta norčava in na vse strani
odprtim srcem srčna klepetulja:

-How do you do, Miss Mary! I
love you!

Glasno, da vsi pasejo zijala.

In tiho na uho:

— Čas beži! Ne bi ti vzela tega
pa tega ... Je odličen za tisto!
Inflacija je grozna! Dvema bo
lažje!

— Eee!

— Veš, bajalica! Ti pokažem!
Tudi posteljo moraš prestaviti!

— A tako? In zakaj ta skrb? Le
kaj kupčkaš? Je, kakor je! Vi-
dim, kako gledajo za invalidno
babo! Vsak in vsi. Je tako? Je
tako!

— Mary, plat zvona ti bije, res-
no!

Bye!

In že ga ni več!

Potem pa spet neplodno vrtnanje
vase: le čemu me je doletelo!? A
vendar - ostala sem! Tja čez pri-
deš tako vedno prezgodaj! Ko v
tišino kakega večera položim
breme malodušja, se v mir obre-
gne spoznanje: praznina! Ta po-
srka moči. Pa spet in spet. A
nenadoma nekoč: moram - ta-
koj, nič odlašanja - moram pre-
sekati. Kup nesreče, ki se smili
sebi in pretaka krokodilje solze,
zbira obup in črne misli, več kot
nesreča v nesreči! Kot obljube,
ki praznemu želodcu ne ustavijo
godrnjanja pajka. Praznina-proč!
Proč, mrz strupeni! A zakaj
tista skrb? Nič, le popoprana ša-
la, ki cika na usmiljenje!

Moram!

Lej, komu si mar, moj jok ali
veselje?! Zvonjenje v Starem tr-
gu je oklic, da tečejo ure in mi-
nute in sekunde. Smiliti se sebi -
balzam, a nejunaško početje!
Žene moč in vre, vedno seže do
največ in najboljšega. Kot da se
nagne tehtnica. In daleč v pod-
zavesti nekaj prikima. Uporno
kot sosedova češnja: le majhen
kos je še zelenja, vse je suho,
rogovila, a tudi odmrlo vztraja,
da se ve, kje je živo: mora oboje
biti?! Moja preteklost in prihod-
nost moja?! Jesen: vedno se do-
mislim, primerjam, kako mrtva-
ški odri vonjajo po jesenskih ro-
žah.

Večer žalosti ali večer veselja:
priteče in se izteče. Odtisne sled,
manj globoko, bolj globoko, in
se umakne: pretrgani spomini po
čudnih poteh postajajo zdaj, ka-
dar jih poiščemo ali kadar pride-
jo sami. Včeraj - danes - jutri!
Odkod žubori noč, kje je doma
neustavljivost volje ali seme de-
janj?! Kaj je bilo doslej? Mo-
ram! Sinoči smo prepevali: če-
prav so se glasovi topli, nam je
bilo všeč. Ob tem tesnoba po-
misel: kaj, morda je poslednjič,
morda zame že jutri ne bo ne
sonca ne senc. Ne morem si do
kraja domisliti, kako je ne čutiti
sonca in toplih vetrov! Mrak,

tema, zemlja, prah. Prah si in v
prah se povrneš! Žalost za umr-
lim: a vigilijske pojejo svečano ve-
selo. Punca, nič več seštevanja
solz, nič klecanja, postavi se!
Lov za nedoseženimi dosežki so
zgodlj požlinki, a oklepa me čas,
energija mora v gibanje. Smrt,
vem, je razpadanje in vračanje,
pravijo, v atome, v prvine. Mo-
ram iz mirujočega životarjenja v
čas zdaj in prostor tu in zagoreti
in izgoreti, kar me je, do kraja,
za točke, ki težijo v pomen zase
in za polno biti! Ko se dodobra
prebudiš, mora mōra zbežati.

Ah, prijazni trenutki lepe jeseni!
Drobna so to veselja: včasih so
bila bežna, malo pomemba, zdaj
v širino in globino, primerjam,
polnijo čas moj in srce. In želje
in voljo. Kaj je torej sila, moč -
živeti, čeprav nalomljen in za-
lomljen!? Veliko in mnogo. Je
mreža drobnih lepot in zadovolj-
stev. Čaj ob petih, zdaj tu, zdaj
tam. Pri znaniki: ni dolgo, kar
smo pokopali moža. Velik po-
greb, veliko cvetja, še več solz. A
sicer: nekaj industrijski pogreb.
Po tekočem traku! Nemci so ga
potisnili v vojaške cape, potem je
prišel v partizane, po vojni postal
okrajna živina, poštenjačina,
brez dlake na jeziku, pa jim ni bil
po meri in so ga po ovinkih
diferencirali in zdiferencirali in
se zavihteli na mesto njegovo in
razstavili na oltarju domovine
zasluge svoje in nepomembne
pomembnosti. Otroci so odrasli,
hčerki in sin, pri svojem so. Rak.
Ostala je sama. Čudna ta človeš-
ka pot: nekoč so jo vrgli iz šole,
ker je v navadi staršev hodila v
cerkev, in kazali za njo kot greš-
no devico, črnim izrodkom, pa
je dosegla šole in jim, živčnim
sodnikom in preganjalcem ubo-
gim, solila pamet in vest: orjaška
sila in volja! To: veliki in majhni
spomini, neusahljiv vir za ne-
skončne pomenke. Kakor kruh
in vino.

Ah, trapa trapasta! Včasih - dol-
go je že - sem hitela v mesto, da
bi srečala koga, pravim, da bi me
povabil na kofetek v pisarno, da
bi videla značilni dihi delovnega
prostora in papirjev in občutila
lahkotno škrtanje pisalnega stro-
ja in otipala vonj orumenelih
fasciklov. Toda - kot programi-
rano - nikjer nikogar. Pogledi
najstnice, ki prvič čaka na ljube-
zen svojo! Kadar je kdo poškilil
skozi okno, sem se potulila in
zavetela in sitno mi je bilo, da bi
spregledal pobožno misel mojo,
ki se je tisti hip spravila v spaček
pozabljenosti sramežljivosti. A sem
zanesljivo vedela: vsi so zaprede-
ni v tegobe svoje in skrbi. Konec:
čez te čirečare sem odločno na-
pravila križi!

Nad našo hišo pod robom gozda
je sililo v modrino mogočno dre-
vo, kostanj ali kaj: vihar ga je
brezobzirno prelomil. Z nekaj
vejami je še štrcljalo kvišku. A
na pomlad je to težko ranjeno
telo pognalo dolge in močne
mladike. Pa so se štrclji skrili in
strašljivost je izginila in zdelo se

je, da je bilo lahko samo tako.
Zdavnaj so ga že podrli, za drva.
A kakšna je sila v močno ranje-
nem orjaku? Iz štora ti žene v
rast neugnano in živo, s silovito-
stjo, da ohranja življenje. Celo
plodove in seme je zaredilo.
Moč, ki mora v rojstvo in je veri-
ga rodov! A kakšna moč je v
meni? Je? In je sila, ki je moj čas!
Spomin, pravijo, nima razdalj, a
je preteklost: ko ga poiščeš, je tu.
In glej, spet je dan manj: lep dan
z lepim večerom. Občutek min-
ljivosti se zagodji v vrtnanje do
spanca in še vanj: toliko in toliko
trenutkov je manj, toliko občut-
kov in njih časa je manj, toliko
mojega življenja. Zato vztrajaj,
užij z vsemi čutili živo, z vsem
dotipaj lepo in osrečujoče, koli-
kor še moreš, da se živo in občut-
ljivo moje napolni in opi je in šele
potem pomiri pred zadnjim po-
mirjenjem. Ko sta umirala oče in
mati, obakrat, primerjam, sem v
slutnji našla poslednjo njih vol-
jo: vztrajaj! Živeti je vendar naj-
več in vse...

Dostikrat brezciljno tavam in
uživam, čeprav me korak muči
in jemlje moči. pa je to strast
velika in slast! V mestu ljudje
begajo*sem in tja, pa srečam
koga: komaj pozdrav in kako si,
kam greš, stisk roke in že ga ni
več. Pa ostajajo hiše: dolga je
njih preteklost pa ulic, tam se
nikamor ne mudi. Tu so bili, ki
jih že zdavnaj ni - včasih se v naš
čas pretolče kako ime - čas svoj
so preživel po svoje, tretetali
pred nesrečami vseh vrst, bobne-
čimi korakanji vojska, plesali,
preklinjali, veseljačili, se ljubili,
rojevali in umirali, hoteli v svet in
se vračali. Danes ni nič drugače,
za vsemi temi okni živijo s tego-
bami svojimi in radostmi, le več
nasilja se po različnih poteh sili v
domačnost. Kadar poletno sonce
žge, je težka soparica dušljiva, a
starinski hlad diha iz obokanih
hodnikov. Tod skozi so stopali
sprevodi na cesto - h krstu, na
svatovanje, s krstami. Proti cer-
kvi in spet v zatišje mirnega do-
ma. Le krste so odšle na pot med
vrste grobov, z večjimi kamni in
napisi ali lesenimi križi: oznani-
lom večje ali manjše pomemb-
nosti. Vsi, ki so hodili za njimi,
so - kot mi - verjeli, da je les za
njihovo poslednje bivališče še v
gozdu, grobar pa se še ni rodil.
In vedno so - po krstu, prstanu in
krsti - veseljačili, jedli in pili na
prihodnost, v slavo in spomin.
Bili so blizu - živi in mrtvi - a tudi
ura je odbila prej, kot so mislili.
Pa zakrevsam tja mimo graščice,
novi obleko so ji ukrojili,
starinsko, kot nevesta je. V šolo
sem hodila tja: s pokovci smo se
podili kričavo po hodnikih in zle-
zli tudi na zakajeno in skrivnost-
no mračno podstrešje, ki je tiho
in hladno godrnjavalo v nas z
vonjem mokrote in prepeline. Pa
je kdo sklatil osir in vrečaje smo
pokazali pete temu neprijazne-
mu koščku podirajoče se graščin-
skosti. Pozneje so bila vrata ved-
no zaklenjena. Zdaj so v tem
posodobljenem dvorcu zapleteni

labirinti modernih pisarn in bogate in drage trgovine, do devete občine se sliši glas o restavraciji Pri grofu. Tam je bil naš razred.

Že veliko sošolcev ni več, mladostna davnost je domala obleдела. A mogočni vhod še kar naprej dopoveduje, kako si majhen! Je mogočniku kar naprej dopovedoval, kako je mogočen? A grobovi tistih, ki so plaho ali jezno zrli v težke zidove in obokana okna ali z domišljijo tipali, kaj se za rešetkami in okni mota in plete, in tistih, ki so pogledovali dol, zviška ali posmehljivo ali sovražno ali pomilovali in hvalili boga vse žive dni in prednike, da so, kar so, in vseh, ki so bili vmes, so že zdavnaj izravnan. Le zidovje in orumeneli papirji po muzejih zgovorno prikrmavajo, da so bili. Dobri in slabi - kot danes! A moje so tako vijugave! Dotipam se do čela, da bi pomirila senčno misel in zavozlano, dotipam senc: ah, lobanja - v šoli so nam kazali skelet in naštevati kosti - lobanja, ki se tam čez hladno vanjo zaleze zemlja, kamen in ilovica in ji počasi in dosledno odzame vse vezi in moči, da se sesuje v prah.

Prah si in v prah se povrneš! In samo korak je od rojstva do groba! Kako dolgo bo spomin živel name? Bo sploh živel!

In senca moja, donkihотовski ajlavjuvež:

— How do you do, Miss Marička! I love you!

Zijalasto maha od daleč, pretirano privzdigne klobuk in zadihano šepeta:

— Čas beži, Marička! Ne bi ti vzela tega pa tega ... Je odličen za tisto! Je zgovoren za dva, ne bo ti žal! Sam biti je hudičevo žalostno, umreti pasje! In matilda je dragica, drago drago je umreti. Tudi radiestezijska kaže, s telepatijo sem hotel sporočiti! Si čutila?

— Eee! Kolanta čenčasta! Ej, ne veš, kaj je zlata svoboda! Sam sebi si gospodar, nič računov, nič prepirov, nič opravičil. Primerjam, kot ptičica na veji!

— Človek mora z modernim časom naprej! Glej, kaj ti ta znanost ponuja! Zgrabi srečo za roge in za rep! Premisli!

Bye!

In že odleti.

A ob srečanju mi vedno ustavlja misel in korak pretrgana tesnoba: morda, ker zadeva v črno, pa tega nočem vedeti in si zveržene podobe postaviti predse, morda, ker se tako klovnovsko mota. Naravnost glej v ogledalo in premeri stranice! Sreča: nesreča = x:y (ali y:x). Včasih čudno menjata mesti! A kaj mi ostaja in kako, kaj bo x, kaj y? Vsak prijazen trenutek je sonce in topla sapa. Slutnja, prva stopnička doživetja: sile hočejo biti - brst lepega in užitka krst. Rada sem. A čas teče: enemu pojejo bilje prej, drugemu pozneje, vsem gvišno. Dobro, da je ta ura v daljni meglici!

Včasih obiščem bratovih otrok

otroke. Kakšen spominek in čokolada: kot da je premalo! Pa se spet srečam z davnostjo - ne hodi tja, tam straši, so grobovi! Vojna je povsod sejala smrt. Pobalini se očetovi pridigi muzajo, kikelce podolgovato posmihajo - a se zaleze pod kožo in tam ostane! Morda za spomin! Tako živim in ura je še daleč. Mnogo jih je že čez, letnikov mojih! Na zdravje, ker imamo sonce in vino in pečenko in kislo zelje in klepet! Naj jo plent: še mačka se je spajdašila in mi pobegnila. Sila je velika, mora po seme! Morda se bo vrnila: toda kam naj z gnezdom. Tudi mačje življenje ni poceni. Morda pa bodo sosedovi hoteli, otroci bi radi mucko! Pobiti jih, zločin nad zagonetko porajanja in rojstva in živega!

Glejte, praznik so mi dekleta iz soseske polepšala in poživila s šopkom. Rada jih imam, rdeče vrtnice in rdečelična in razcvetajoča se dekleta! Hihitajoči in zvr-goleči živčavi! Zdrava so in kmalu bodo zaterjala seme, zanosila in rodila: vidim, že vzdrhtijo, ko ugledajo gibke in močne mladeniče!

Imam vrt, kos zemlje v namemu, ljudsko premoženje po agrarni: negujem in je rast - peteršiljček, solata, korenček, rože! Kmečka korenina! Čutim živo in življenje - vonj sušče se spomladanske zemlje, vonj semena! Vsako leto ga lačno vdihavam. Pa vonj lilij, zaupljivo blažen in nedolžen, a barvo tipam, božajoče lila in modro in šrajasto rdečo - strast, ki me požene v dotik živega! Pa jasmin, omotica ljubezni, pa španski bezeg - zlati spomin: kje si že, prvi drhteči poljub in iskra prvega kikirikanja! Tudi jaz sem dobila prvi poljub: dotik, ki strese in oživi in omrtviči vse! Od vseh strani se plazijo energije - prepuščati se, izgorevati, želeči in sejati. Moči norijo povsod in se ženejo v možgane, da si skoraj zmešan in te nosi luna. Kot cvetje, kadar cvete: čuti, vem, da čuti človekovo prijaznost, jo sliši, otipa vonj, se strese ob poljuba in se svetlo nasmehne.

Tudi mene je tako na jesen obiskala pomlad!

Ej, kratkočasna igra, kadar podarimdobimsko stavim: tam še danes niso zvišali, toliko za, toliko proti - za zmago ali poraz. Zmaga: zdaj doumevam tekmovalce, kaj pomeni iti na vse, ali nič in kaj je biti prvi! Poslušaj, pravim, zabava bo velika, kako se gospodinje glasno in zadirčno, kot bi bral napeto kriminalko, zvito in udarno pogajajo o cenah. Številke gor, številke dol! Seveda, pridobitev: naučili smo se matematiko in računamo z milijardami, bilijoni in trilijoni. Znižanje - tombola, zmaga, če zadeneš! Zmaga? Prestavi posteljo! Smešno: svinčnica pleše rumbo in vse se razkriva - kolikokrat greš lulat, kako vpiješ pri zobozdravniku, kaj najraje ješ, si blizu pametnim ali neumnim,

imaš to ali ono bolezen, kakšne so spolne moči, kje so nevarne življenjske točke, kje je varna postelja. Čudno šloganje v polblazneli in računarski in zaslužkarski čas! Prestavila sem posteljo: nekaj je drugače, a ne vem, je to res ali si le verjamem. Dobra volja, oltar moj in molitev, več, pobožna častitev, židana volja, naj rečem sodobno, saj povzdiguje moč in častimo vse, kar je le sodobno - enkalonska ali nylon-ska ali bombažna volja, čudovito: vsak dan bo to moj cilj! Morem in moram meriti meje glasu: ne uide mi odtenek drobnih različic poudarkov, popolnosti, ki je zaupanje in razumevanje, ritmov, pravim, in glasov, ki so dramatični, primerjam, pa živčni, očetovski, materinski, prikrito lažnivi, napihnjeni, iskreni in vredni zaupanja-miru ogledalo in veličine in človeške naklonjenosti, krhkosti in moči ali razbitin, krikov in životarjenja. Rahli in komaj slišni-hladen piš smrti! Kot tišina in mir med grobovi, kjer se svobodno veter lovi in skriva. Sklenem: izklesano kamenje je vez med - so in so bili! Pustimo učenost! Krivica, da sem zverženo življenje, da so želje in sanje zorele v prazno, da, ko bom odšla, za mano ne bo kake presenetljivo obžalujoče misli in vidne potne sledi ne, ne majhnih in ne velikih spominov in niti ne redkih obiskov zadnjega domovanja, kaj sele cvetja ob praznikih; ah, ta krivica ob samotnih in žalostnih večerih potrka na okno in pride v goste in mežika starim bolečinam, ki oživijo in plešejo svatbeni ples: popijem kozarček, da me tesnoba ne zaduši, da zaspim in pomirim bučno črno slavlje, da v dan naslednji ponovno razgrne razkošni plašč nova moč in poženejo viri dobre volje. Kako bi bilo, če bi bilo drugače? Usodno in smešno: vedno je ena sama pot - tisto, kako bi bilo, če bi bilo, je smešno! Še za to revščino se bodo pulili: testament, ne, ne bo ga, vem za grenke izkušnje. Pa zakaj se trapiš? Pač tako mora biti! Je to modrost ali naveličanost?

Poizvedi, pravijo, na katerem seznamu najprej umanjkaš: ni treba, vem, na tistem, kjer pišejo - dati! Osišča prihodnosti so v mladosti, ves svet se v krogih in elipsah tedaj vrti razposajeno in ponuja utvare, na vseh seznamih si, potem spoznaš: glava je trda, zid še bolj! In znamenja bušk so vstopnica za v cirkus - sreča nesreča, izguba-dobitek, rast-padeč. Grobo: vse ni v naših močeh! Tudi pozneje ne! A še je imam: mora in more me še ponesti do tistih nedoseženih trenutkov doslej in občutkov in dotikov in počutkov, ki jih še zmorem - vredno je iskati, hoditi v neznano! Primerjam, lepo je imeti družino, dom, bližnje. A če nimaš? Kaj potem? Šahiraj s figurami, ki so ti ostale! Pošteno igray, kolikor zmoreš! Včasih goltam knjige in gledam filme, s katerimi posega v čas moj TV.

Naprtijo ti ali-ali: primerjam, nagovarjajo za in za proti! A vseeno - samota in osamljenost, vem, krivenčljaja in kravžljaja možgane, opijanja zajedljivost, nevoščljivost, sitnobo, preobčutljivost in bolečino: zaznati in postaviti ogrado, čutim in vem, je prva zmaga zadnje zrelosti!

— How do you do, Miss Mojci-ka! I love you!

Širok smeh, zaupen glas lažne igre in težak vonj po starem vin-skem sodu:

— Čas teče! Ne bi ti vzela tega pa tega... Je odličen za tisto! Lažje bosta! Vse krožnice horoskopov se tu stekajo!

— Eee! Ponudil si prst, past vržem, prav, zgrabim roko: vzamem! Glej, lepo sem se oblekla!

— Ah, kakšna lepota! Ne, obleka ni lepa, več, je famozma! Super! Sploh barve in kroji! In ta rdeča umetna roža! Sem vedel, da bo tako. Kakšen zaklad! — Čakaj, čakaj, nekaj mi je padlo na misel: bi varučvala snahinega pamža? Štiri ure! Ni treba takoj reči! Jutri, pojutrišnjem, čez teden! Velja!

Bye!

In veter zdrvi za njim.

Vsa čast: kako polne prazne čenče! Za razposajeno srečen dan!

O bog, je res že skoraj vse preteklost?!

Spet ga bom srečala, škrate neugnane igrivosti!

Varučka? Bom!

Še bo razposajenih in lepih dni! Tudi zame!?

886-3-1

Milena Cigler

Zdrava družba

je rekel Fromm in precej nasvetov je prišlo izpod peresa humanista,

ampak najverjetneje ni poznal kakega peka, kajti

tudi pek Milan nikoli ne bere knjig, ker se ne more spraviti zraven

in je veliko lepše

delati buhteljne,

ritem življenja je pač tak,

če si pek, se nikoli v redu ne naspiš,

imaš dan, razdeljen na dvoje,

in če bi ne poiskal vzvoda,

bi postal nevrotik,

drugače je sedaj kar zadovoljen in umiren,

včasih pa je izgubljal živce

za šankom.

„Ti bom dala veseljca! Zdi se mi, da osji strup že deluje, da ti je izstrelil pamet na Mars, saj sploh več ne veš, kakšne klatiš.“
 „Raje poskusimo, če so čevapčiči že pečeni,“ je resno predlagal Aleks.

„Daj, Lipe, daj, ti si gotovo najbolj lačen.“

„Franc, kar ti pojej te konjske fige, jaz počakam na kurja bedra.“

„Fige, dobre fige, jih bo še kdo?“

„Dober tek, Franc, daj še meni,“ se je prva oglasila Jasna.

Tema je prilezla na jaso. Kresnice so se za hip prižgale. Obrazi so jim žareli. Lipetov se je skrtil v kožuh las. Ogenj je bil nizek, nad njim se je z vejo vred sklanjala tema.

„En glažek je prazen, ne gremo še narazen...“ je zahripal Jaka. Za njim vsi. Kozarci so se polnili in praznili. Nalivala jih je nevidna roka, ki je prihitela na pomoč iz teme. Jeziki so jim pobegnili.

„Si pa pljunil na karbid!“
 „Lipe, kaj ti veš, saj nisi bil zraven. Jaz pa vem, na lastne oči sem videl, da je bil oblečen v krilo. Tudi priče so, škoda, da se nisva šla stavit.“

„Bomo videli, Franc. Bom vprašal soseda. Vino! Kje je vino?“

„Na, tu imaš, pa bodi tiho, pusti še druge do besede. Spočij si od neumnosti.“

„Pusti ga, Aleks!“ je posegla Jasna.

„Vsega sem že sita, pustite vsaj Jaka, da poje, ne prekinjajte ga kar naprej!“ se je vznevoljila Marjeta.

„Pojte, pojte, vsi pojte!“

je vzkliknil Lipe in pričel peti:

„Bila sva mlada oba, ko preko mosta sva šla, Micka pr'men, Ančka pr'teb, oja, ja, ja, je lušt-no...“

Franc in Aleks sta v besedila navrgla malo nemških, nekaj angleških besed. Preglasil ju je Jakov, sedaj bolj svež in čist glas. Zvezde so se čudile njihovi vne-mi. Nanje so spustile komet, ki pa je nekaj svetlobnih let prej ugasnil.

Drevesa so si prišepetavala. Najstarejša smreka je zaškrpala in pri tem zamrmrala: „Kaj takega pa še ne, kaj takega pa še ne, kaj takega pa še ne...“

„Kura je zasmojena!“ je oznanil Franc.

„Zmeči jo v ogenj! V ogenj z njo! Bogovi nam niso naklonjeni, zato se je zasmodila, ožgala in bogve kaj še vse je ubogo revo doletelo. Takoj jo vrzi v ogenj!“ je zatulil Lipe.

„No, tako hudo pa spet ni, kar pojedel jo boš, saj smo jo pekli le zate. Ostali smo že konjskih fig siti,“ je pripomnil Aleks.

„Vi ste že siti; če ste res siti, predlagam, da gremo domov.“
 „Nadaljujmo v gostilni „Pri potoku,“ če je še odprta!“ je dodal Jaka.

„Pogasimo ogenj!“

„Prav, Franc, naj Marjeta in Jasna pokažeta, če sta za med gasilce.“

„Aleks, kar sam raje pokaži,“ sta ga zavrnili.

„Franc naj stopi na čelo, mi za njim. On je gozdni mož, varno nas pripelje do potoka. Aleks, vzemi vino!“ je odredil Lipe.

Ozka steza je zavijugala med podrastjem in debli.

„Franc! Počasneje, počasneje!“ je zaklicala Jasna.

„Četa, stoj!“

„Aleks, ti kar stoj, mi pa gremo,“ se mu je zarežal Jaka.

Lipetu, ki je šel za Francem, se je za trenutek zazdelo, da ga ni več pred njim. Koj zatem je zaslišal lomljenje vej in kotaljenje kamnja, potem pa klic: „Stojte!“ „Mi stojimo,“ odvrne Aleks in tisti hip zdrse dol.

Zadrži ga grmovje tako, da nekako obvisi na sredi med Francem in ostalimi.

„Gozdni mož, mi bi raje šli okrog tega prepada. Potem te pridemo pogledat.“

„Jaka, ni treba, vi kar naprej, takoj vas dohitim.“

Nekaj odrgnin je opazil šele v gostilni „Pri potoku“.

„Če bi bil trezen, bi bilo gotovo huje, tudi ubil bi se lahko,“ je pomislil.

„Resnico na mizo, da jo razčetrverimo, razsekamo, pohodimo!“ je zavpil Lipe.

„Bi se dalo bolj kulturno, tu se pa res ne spodobi, saj nisi več na jasi,“ ga je opomnil Aleks.

„Ti si za ultra levico. Groziš poštenemu proletarcu, tebe bodo zaslišali, jaz te bom zajebnil, mimogrede.“

Eno šljivovic, njemu tudi, meni kavo, tudi Marjeti in Jasni.“

„Pustite Lipeta, mori s politiko, pa sam pojma nima, kaj je to ultra levica!“ je posegel Jaka.

„Če se boste prepirali, grem domov. Bolj ste pijani, bolj ste dolgočasni, jaz že ne grem več z vami na piknik.“

„Marjeta ima prav, najbolje bi bilo, da odidemo.“

„Hura, Franc, kako si vedel? Gremo v vas. Vaščani spijo, vas je naša!“ je vzkliknil Lipe.

Bleščava obcestnih luči jih je polila s svetlobo. Asfaltna cesta je bila prazna. Bližala se je polnoč. Tišina je Jako odvrnila od petja. „Stole na pločnik, stole, stole!“ je zapovedal Lipe.

Telesa, pripravljena za počitek, so spremenila smer.

„Zakaj ne tudi mize?“ je vprašal Franc.

„To je diletantsko, debilno. Le neprištevne posadiš za prazne mize; če se ti mednje šteješ, izvoli.“

„Tako je, če si prismojen,“ se je strinjal Aleks. „Jasno, in Marjeta gor!“ „Jaka, ti raje katero zapoj. O tem nimaš pojma. Saj vendar ni žive duše, da bi mu jih naroštili.“

„Živi ju požrem, s kostmi vred,“ se je ponudil Aleks.

„Ti raje glej, da se obdržiš na nogah, kdo te bo pa nosil, saj si nadevan ko pečeno prase,“ mu je zabrusila Marjeta.

„Kaj se pripravite! Stole! Stole!“

„Lipe, ne kali nočnega miru!“

ga je opomnil Jaka.

Stoli so se zvrstili na pločniku ob živi meji.

Odšli so naprej na sredo vasi.

„Snemimo plakate! Te, ki so sedaj tu, dajmo tja, one sem!“ je poveljeval Lipe.

Franc je poskočil od navdušenja:

„Ta ideja je pa zares izvirna. To jih bo zmešalo. Predstavljajte si: danes tu, včeraj tam. Dajmo, zamenjajmo še klopi!“

Vse, kar se je dalo, so premestili. Potem jih je z vetrovi vred, ki so zapihali na njihova lebdeča tele-sa, požrla tema.

Benjamin Kumprej: Tihožitje - gvaš - 1989

886.3-1

Anica Rader

V kotičku

*Tam, veš,
 kjer tisti skriti je kotiček,
 tam v notranjosti,
 kamor roka mi ne seže,
 me včasih čudno zaskeli,
 neznan občutek vzvalovi
 in pljuskne ob nabrežje duše.*

*Za njim kot odmev
 in jata lačnih ptic
 podijo s kremplji ostrimi se bolečine
 in sedajo na krhke liste čustev,
 prepoditi jih ne morem,
 kljujejo in kljujejo in kljujejo
 in silijo v zavetje svetlih upov.*

*Vem, ko bolečine bo pojenjala nevihta
 in duša razočaranja očistila bo naplavine,
 nič več ne bo skelelo,
 le v skritem mi kotičku grenkobe
 hladni piš ugasil upanja bo lučko.*

Slavka Dragolič

Punčka s kanglo

Tolikokrat sem slišala pregovor: Lepo je imeti domek, pa čeprav ga je samo za bobek! S svojim sem bila kar zadovoljna, tudi s takšnim, kakršen je bil, saj je bil ves moj. Delo se je ponujalo na vsakem koraku, drobižek se je motal pod nogami in njegov smeh je bila zame glasba. Otroške oči so začudeno zle vame in me spraševale: „Naj kaj pomagam, mami?“

Odprla sem kuhinjsko omaro in že pozabila zakaj, potem pa se zagledala vanjo, da bi se spomnila, kaj sem iskala. Na hodniku so se na lesenih stopnicah oglasili otroški koraki in lastnica se je hip zatem prikazala med vrati in vprašala: „Bova šli po mleko?“ „Seveda, kangla za mleko!“ sem se udarila po čelu.

Pogledala sem po prostoru in še na štedilnik, potem pa zgrabila kanglo in sva šli: „Upam, da bova v četrto ure nazaj!“ sem ji zašepetala.

V trgovini je pred pultom čakalo že nekaj ljudi, sem in tja je kdo stopil iz vrste, kupil salamo, pašteto ali kaj drugega, mene pa je minevalo potrpljenje.

Tudi punčki se je zdelo že predolgo, zato me je vprašala: „Bova še dolgo čakali?“

„Bo mleko?“ sem vprašala prodajalko.

„Imelo bi že priti!“ je bil suh odgovor, da me je kar udaril.

S punčko sva se ves čas držali za roko in čakali, tedaj sva se spogledali, in ne da bi odmaknila pogled, sem počenila k njej in jo vprašala: „Kaj naj naredim? Morala bi pogledati, kaj se dogaja doma?“

„Bom pa sama počakala!“ In že se je drobna ročica stegnila po držaju kangle, spustila sem ji ga v roko in segla v žep po denar. Zelen bankovec je prešel iz moje ga žepa v njenega.

„Kolikor boš dobila, tudi polno, takoj pridem nazaj!“ Mogoče bi ji morala reči kaj lepega, pa nisem znala, samo stisnila sem jo, ne, bolj pobožala preko ramen in zbežala iz trgovine. Tekla sem v svoje kraljestvo, bala sem se, da bom našla samo še razvaline. Po lesenih stopnicah so stopinje votlo odmevale, tišina je bila srečna, da lahko sploh obstaja. Plaho sem vstopila, hrana v loncu na štedilniku je prijetno brbotala, nič še ni bilo dima, ne smradu; globoko sem se oddahnila.

Hitela sem z delom, ki sem ga morala opraviti prej, predno bi se vrnila v trgovino. Otoka ne

smeš nikoli razočarati, takoj boš videl v njegovih očeh nekaj bolečega. In žalosten pogled te bo spremljal povsod, kot da bi iskal najljubšo igračo, ki se je izgubila kdove kje.

Z olajšanjem sem zaprla vrata za sabo in odštorkljala po stopnicah. Zunaj me je zajelo žarko sonce, s srcem, polnim sreče, sem se že hotela zapoditi na cesto, pa je izza grmovja ob cesti pokukal in naprej poskakoval znan čopek las. Obstala sem za trenutek, res, izza grmovja je prišla najprej velika temnordeča kangla, ki je vlekla za seboj majhno deklico. Obe sta šli po cesti, da sem veselo poskočila in stekla naproti. Najrajši bi jo objela in se smejala od sreče, pa sem se samo sklonila nad njo in vprašala: „Si dobila?“

Modro-zeleni zaupljivi očesci sta me navihano pogledali, samo odgovor je bil zelo resen:

„Polno!“

Pritisnila sem ji poljubček na nasek, jo prijala za roko, dvig-

nila polno kanglo mleka, ki je hotelo takoj na vsak način zbežati preko roba.

„Pazi, rekla sem ti, da je polna!“ me je okarala punčka.

„Neroda pa taka, dobro bi jo bilo kaznovati, kaj praviš?“ sem dejala in ves čas gledala kanglo ter premišljevala, kako jo je mogla prinesiti prav do sem, ne da bi polila eno samo kapljo.

Prstek, ki je počival na bradi, se je odlepil in pokazal na kanglo: „Saj ni ona poredna!“

„Čakaj, rekla sem, kazen mora biti; koliko še imaš drobiža?“ Pokleknila sem pred njo in čakala. Na mali dlani so se zasvetili trije kovanci. „Kaj imaš rajši: žvečilni ali čokolado?“ sem vprašala.

„Za čokolado tako nimaš dovolj, zato rajši zvečilni! mi je mimogrede stresla dva kovanca v roko in že odskakljala nazaj po cesti. Čez čas se je ustavila in mi

zaklicala: „Pridem takoj, pridna bodi!“

Z nasmeškom sem se dvignila in previdno vzela kanglo in se vrnila po dvorišču v hišo. V brado sem si šepetala: „Neverjetno, komaj je začela hoditi v vrtec, pa je že odrasla.“

„Bom smela jutri spet sama po mleko?“ me je čez nekaj dni vprašalo dekletce. Nejeverno sem jo pogledala, toda punčkin obraz je bil tako zelo resen, očesi pa sta kakor sveder vrtali vame. „Ne jutri, punčka, že danes bi morala!“ Kakor da bi ji potegnili tenčico z obraza, tako ji je zažarel. Zapodila se je vame in me objela čez noge. Nisem vedela, da bo tako vesela odgovora; bila sem presenečena, zato sem jo stisnila k sebi. Ponudila mi je berglo, na katero se naslanjam že celo življenje.

Stala sem na dvorišču in gledala po cesti za punčko s kodrčki. Korakala je modro po cesti in za njo je šla prav tako velika kangla za mleko.

Benjamin Kumprej: Krajina zvečer - gvaš - 1990

Večer

Glej, zdaj je miren večer,
dan se je s ceste poslovil.
Pridi! Na tvoja ramena bi rad
glavo v počitek naslonil.

Daljni glasovi cerkvenih zvonov
mrejo v krajini, kjer mirno ugaša dan.
V strahu pred tihim zrakom mrakov
sežeš z roko v mojo blede dlan.

O mir s teboj: svetniška avreola
blešči se v krono tvojih mladih las,
a v duše dno ko blaga tipka mola
sestopa čudovit dekliški stas.

Nekje v daljavi tone pesem
v tišino globlje zamaknitve,
nekje leži pod belim snegom
želja zemlje, volja njene izpolnitve.

Nazadnje oni daljni zvon zapoje
vsaki boli globočino oddahnitve,
in ves svet pomeni le še dvoje:
jaz in ti... odrešena od izgubitve.

Venčni listi

Dahne vetrič skozi stebila španskega bezga,
tisoč zvezdic sproženih cvetov spusti se name,
eden njih zaplava in pristane prav na mojo dlan...
Si mar sreče bližnje stavni listič?
Ali pa prinašaš tihi rahel opomin,
da je ob prerani smrtni slutnji
ura tu, ki mene kakor tebe z vejice spihlja?

Življenja tek

J. f. Sch. pozdrav za novo leto 1912

Ne vemo nič o času in prostoru,
potujemo v neskončnem krogu.

A glej, budi nas hrum, nemir spreleta:
„Slovo od starega, začetek novega je leta!”

Čaka nas napetost časa, strme ture,
minuta sreče in trpljenja dolge ure.

Šteje noč in vzitje sonca,
nalivamo si kapljico brez konca.

in hrumno se mrmranje v zraku spleta:
„Slovo od starega - začetek novega je leta!”

Iščemo si pomočnico, ki bo zvesta,
in rečemo „najdražja” ji, „nevesta”.

In ko čas dotlej dozori,
rečemo ji „žena” ali karsibodi ...

Potem pa sanje pregloboke
zagrnejo nas tja v temin oboke.

Ne vemo nič o času in prostoru,
potujemo v neskončnem krogu.

Ahasver

Oddihovala sva si po vrhovih
brez besed pod žarki sonca -
mirni ovni iz oblakov pa v domovih
nad dolino najino brez konca.

Vzel sem tvoje hladne roke:
„Brez miru je zame svet.
Da ga znova kakorkoli najdem,
sem pridružil se ti spet.”

Kadar glavo k meni si nagnila
in težko jo na ramo mojo položiš:
„Odkar si dušo mojo prebudila,
pravega miru nič več ne zadobiš.”

Počivala sva tam visoko na vrhovih
tihu v žaru sončnega svetila -
brez miru je gori v puhaštih gradovih
nad dolino, kjer od doma sva se poslovila.

Prevedel Vinko Ošlak

929 Ernst Goll

Ernst Goll se je rodil 14. marca 1887 v Slovenj Gradcu; oče Ernest Goll, je bil lastnik pošte in hotela „Zur Post”, mati Ana, rojena Orosel, pa je bila hotelirske družine iz Rogaške Slatine. Ko mu je bilo pet let, je umrla mati, oče pa se je vnovič poročil. Materina smrt je bila udarec za mladega Nestlana - tako so ga klicali domači. Doleteli pa so ga še drugi udarci, ki jih rahločutni pesnik ni prenesel. Oče, praktično usmerjen človek, je želel, da bi sin študiral pravo; Nestl pa se je vpisal na filozofsko fakulteto in študiral literaturo na graški univerzi. Vezi z očetom in domom so se omajale. Še bolj pa ga je prizadelo nerazumevanje. Oče je nasprotoval tudi poroki: želel je, da bi si njegov nadarjeni sin našel izobraženo in bogato nevesto. Pesnik pa se je zaljubil v Vido Ungerjevo, preprosto dekle, hčerko slovenjegraškega lastnika pekarnice. V duševni stiski je pesnik 13. julija 1912 skočil skozi okno graške univerze. Pokopan je v družinski grobnici na mestnem pokopališču v Slovenj Gradcu. Po smrti (1913) so izdali v Gradcu zbirko njegovih pesmi pod naslovom „Gedichte.”

Ocene

286.3.03

Mira Cajnko

FRČ V FRČILONIJI

(Edicije Amaliotti, zbirka Vse
dobre stvari so 3, 1989)

Za marsikaterega Slovenjgradčana je bila lanskoletna domačijska predstavitev desetih frčilonk Mire Cajnko presenečenje, saj smo le redki vedeli za njene že pred tem v Cicibanu izišle vragolije Švigahopa in Smuka oziroma v jutranjem radijskem programu interpretirane in otrokom namenjene poslastice (ne Tete ampak) gosnice Lize, da o pripravi za lutkovni oder zaenkrat še ne zastavljamo besed. Še posebej

velja nameniti knjižici pozornost zato, ker ni bilo in ni ravno v obilju domačinov, ki bi lahko pritrdili staremu vzhodnjaškemu pregovoru o treh stvareh, ki naj bi jih človek storil v življenju, da o damah ne govorimo (slednje nima nikakršne zveze s poimenovanjem zbirke).

Frčilonija je na glavo postavljena resničnost, ki s svojo ironijo in sproščenim humorjem neprestano dreza v naš vsakdan in nedvoumno ter brezobzirno ali brezkompromisno dokazuje, da smo v življenju enako naporni starši in otroci. Cajnkova nam to dopoveduje na prijazen in ljubezniv način, tako da naše staršev-

ske soočanje s samim seboj ni preboleče in si velikokrat nerazumljive in do avtomatizma izbrušene oblike torture nad otroki lažje odpuščamo. Tudi zato, ker se med branjem sproščeno in neobremenjeno nasmihamo, če že ne krohočemo. No, ustvarjalki v dobro je treba reči, da moralna oziroma idejna naravnost nikakor ne štrli iz dela, nasprotno - prav imenitno je prikrita v frčilonskem svetu zamenjanih vlog.

In - hvala bogu - da je tako samo v Frčiloniji, kajti v resničnem svetu smo starši drugačni in otroci nam sploh niso podobni. Saj res - komu je Frčilonija sploh namenjena? Staršem ali otrokom?

Slovenci smo imeli do pred leti v svetu konkurenčne izdaje literature za otroke (ne le glede umet-

nostnega naboja v besedilih, tu smo v vrhu še danes), zato je potrebno dodati, da v ilustracijah A. Novaka pogrešamo več frčilonske radoživosti, domiselnosti in duhovitosti, pa tudi razkošnejše opremljeno knjigo, toda to je že druga zgodba - o drugih ljudeh in drugačnih zagatah našega vsakdana.

A. Makuc

Jože Zlatar

POTI

(samozaložba, Grafika Prevalje,
1989)

Profesorica Irena Oder je na zavitu Zlatarjeve nove knjige zapisala, da je to avtorjeva druga knjižica, kar je za samozaložni-

štvo hrabro dejanje (s tem mi-slim na odnos Slovencev do na-kupa knjig in do branja), ob vsem tem pa avtor v epilogu obe-ta še podobne samozaložniške podvige.

Poti so Zlatarjev svojevrsten ko-laž, ki mu še tako pozoren bra-lec težko določi arhitektoniko oziroma prodre v skrivnosti raz-poreditve literarnih enot. Zbirka

se pričenja z osmimi pesmimi s skupnim naslavljanjem Poti ter s podnaslovi oziroma dodatnimi določili, tem sledi esej (?) Poti (namesto uvoda), ki razlaga ozi-roma opravičuje piščevo spopa-danje z literaturo, za omenjenim prologom je štirinajst proznih poizkusov ubeseditve intimnih, posvetnih in tudi banalnih mor-narskih doživetij (morje, kopno,

pijača, ženske...) pa spet sedem pesmi, ki s poimenovanjem od-zrcalajo začetni del, in seveda že omenjeni Epilog.

Spopad z različnimi literarnimi zvrstmi je bil in je še krepak zalo-gaj največjim mojstrom besede, zato si je Zlatar s svojim poiz-kusom storil slabo uslugo. Treba je reči, da ob okorni poeziji zble-di še tistih nekaj svetlikajočih se

lis, ki jih je opaziti tu in tam na nekaj več kot petdesetih straneh proze.

Zlatar je bil mornar in natančno ve, da je v življenju veliko poti, težko pa je zanje najti tudi veliko pravih in vrednih besed. Ob tret-jem samozaložniškem podvigu bo moral razmišljati tudi o tem.

A. Makuc

Marjan Linasi

ANTIFAŠISTIČNO IN NARODNOOSVOBODILNO GIBANJE SLOVENSKE MLADINE NA KOROŠKEM 1938-1945

Partizanska knjiga, Ljubljana
1990

Spremnje besede tej knjigi je na-pisala koroška partizanka Olga Kastelic - Marjetka z name-nom, ... da bi mladim povedali preprosto resnico: naši ideali so vaši ideali. Od narodnoosvobo-dilnega gibanja do danes se torej niso mogli bistveno spremeniti, saj je človekova težnja po osebni in narodni svobodi večna in torej nespremenljiva. Mladi so pose-bej v ospredju zaradi tega, ker so v narodnoosvobodilnem gibanju predstavljali kar 80 odstotkov ce-lo-te. Pisati o njih potemtakem pomeni dejansko pisati o gibanju samem. Navzlic temu dejstvu mora pisec v uvodu ugotoviti, da je ravno poudarek na deležu mladih naša zgodovina zanemar-jala. Zaradi obsežnosti se M. Li-nasi tokrat omejuje z delno izje-mo v zadnjem poglavju (o na-stanku in delovanju koroških partizanskih enot) na zgolj poli-tične vidike gibanja, in sicer v Mežiški dolini že od konca I. sve-tovne vojne, v zamejski Koroški pa od Hitlerjeve priključitve Av-strije k Nemčiji 1939. Z nemško zasedbo Jugoslavije 1941 je meja odpadla in koroška mladina je zavestno izkoristila zgodovinsko priložnost, da se enotno kot ses-tavni del slovenskega naroda upre nemškemu nasilju in narod-nostnemu zatiranju. To osvetli-tev je pisec v obravnavani knjigi ustvaril tudi na osnovi pričevanj priznanega slovenskega pedago-ga prof. dr. Franca Strmčnika,

koroškega rojaka, ki so ga Nem-ci 1944 zaradi sodelovanja z OF v Črni celo obsodili na smrt, pred katero ga je rešila le njegova mladost, vendar pa mu ni bila prihranjena mučeniška pot od dravograjske mučilnice do nemškega taborišča.

V splošnem geografskem, gospo-darskem in socialnem orisu kot naslednjem poglavju študija smotno povzema zgodovinsko in splošno podobo Koroške. Na-vaja Zornovo oceno, da v tam-kajšnjem zamejstvu tudi še dan-es živi okrog 80.000 koroških Slovencev, kar je precej več, kot to priznavajo avstrijski uradni podatki. Glede na dokaj temelji-to obravnavo mladinskega gi-banja že od leta 1918 naprej, bi lahko sodili, da naslov knjige po nepotrebnem zožuje njen vsebin-ski okvir in pomen. V tem delu Prežihovega Voranca sicer omenja, vendar bi po mojem mnenju - lahko več pozornosti namenil njegovemu delu tako s političnega kot književnega vidi-ka, saj je ravno Voranc - pač z močjo družboslovne in umetniš-ke besede gotovo izredno močno vplival na narodno zavest tudi s tem, da je ves čas opozarjal na goljufivo avstrijsko politiko, ki je koroške Slovence takoj po do-bljenem plebiscitu opeharila za vse dane obljube. Dovolj znana je tudi Vorančeva ocena, da so se za slovenske narodnostne pravice in enakopravnosti še najbolj bo-rili obe kumunistični partiji in zavedna duhovščina. Linasi pa pravilno opozarja, da so bile po-dobna prevara tudi dvojezične šole, ki so dejansko bile prisilje-ne služiti germanizaciji. Približ-no enako kot za Voranca lahko trdim tudi za Draga Druškoviča - Roka Ariha.

Vsebinsko jedro knjige sestavlja-jo poglavja o posameznih poja-vih upora od priključitve Avstri-je k nemškemu rajhu do ustano-vitve koroškega okrožja oktobra 1942, začetkih organiziranja mladine na obeh straneh nekdan-je meje od oktobra 1942 do no-vembra 1943, razmahu mladins-kega gibanja do novembra 1944, delnem zastoju pozimi 1944 in ponovni oživitvi spomladi 1945 ter o delovanju mladine na ob-močju bivšega mežiškega okrož-ja od septembra 1944 do konca vojne. Seveda je do odpora prišlo predvsem zaradi tega, ker je Hitler vse slovenske ustanove ta-koj zatrl zaporedno v enem in drugem delu Koroške. Pri zame-tkih odpora so delovali zlasti Du-šan Kveder, Pavle Žaucer, Ela Ulrih in Karel Prušnik. OF je bila proti koncu vojne dejavna kar v petih okrajih zamejske Ko-roške (Pliberk, Velikovec, Celovec, Beljak in Podklošter). Parti-zansko gibanje je na območju Djekš in Svinške planine prodrlo najgloblje v nemški rajh, naj-močneje pa prav v okraju Celovec.

V sklepnem delu pisec poudarja posebnosti odporiškega gibanja na Koroškem - hude naravne ovi-re, potujčevanje Slovencev in nji-hovo nasilno vključitev v nemško vojsko, večinska podpora Hitlerju - kar vse samo še pove-čuje pomen odpora. Nekatere trditve so sicer premalo doku-mentirane in torej ostajajo pred-met nadaljnega raziskovanja. Knjigo dopolnjujejo obsežne sprotne opombe, posebej pa še priloge z imeni mladinskih vod-stev, ki jim je dodan celo imen-ski seznam 502 mladincev Mežiške doline in 250 iz zamejske Koroške; pri slednjem je zlasti poudarjeno, da so podatki še ze-

lo nepopolni oz. se nekaterih so-delujočih še ni dalo imensko ugotoviti. Dragocena je nadalje časovnica dogodkov od 13. mar-ca 1938 (priključitev Avstrije k Nemčiji) do 15. 5. 1945, ko poli-tične organizacije po zadnji bitki II. svetovne vojne na Poljani preidejo na legalni način dela. Tu sta še seznam najvažnejše litera-ture in bogato kazalo oseb, kra-jev, domačij, enot, organizacij, političnih organov in nekaterih pojmov, včasih tudi z nemškimi poimenovanji, kadar je to zaradi lažjega razumevanja nujno.

Današnjost morda že postaja pretirano nenaklonjena raziska-vam, kot je ta Linasijeva, kar je gotovo škoda, saj gre za zgodo-vinsko pomembna pričevanja. Z njo je M. Linasi objavil že svojo drugo knjigo po Koroškem partizanskem zdravstvu (PK, Ljub-ljana 1985, skupaj z A. Ikovec-cem), na katero se tukaj pred-stavljeno delo vsaj ponekod na-slanya. Preseneča pa, da se je pi-sec - čeprav najbrž povsem pravi-lno - odločil za območje Koroške bolj v prvinskem smislu besede, torej brez Mislinjske in Dravske doline vzhodne od Dravo-grada. Zlasti zaradi zamejske Koroške pogrešam kakšen pri-ročen zemljevid obravnavanih kra-jev in enako prevod nemškega fotoponatisa v osrednjem sli-kovnem vstavku. V celoti vzeto so to seveda le manjše pomanj-kljivosti, ki nikakor ne morejo zmanjšati posebne vrednosti te knjige.

Franček Lasbaher
Slovenj Gradec, 22. 5. 1990

Marija Ovčar:

VSE VISI NA POPKOVINI
Podnaslov: Iz spominov slovenj-graške babice
Založba Obzorja, Maribor 1989

Spomine je zapisal Ladislav Hory, pripovedovalkin zet in avstrijski publicist; izbral, prevedel in uredil Slovenjgradčan Drago Druškovič, publicist (kot pisatelj je znan z imenom Rok Arih), napisal je tudi spremno besedo na knjiginem ovitku; uvod s spodbudno oceno primarij dr.

Drago Plešivčnik; soizdajatelj je slovenjgraška kulturna skup-nost. Po ljudskem reku preveč babic ne obeta nič kaj krepkega deteta! In vendar je pred nami zanimiva knjiga, ki nas postavlja v drugi, zdaj vsaj na videz že dokaj odmaknjeni čas, ko so se otroci rojevali na domu in naj-večkrat v značilni splošni pode-želski revščini, če vse skupaj pre-sojamo z vidika današnje tehnič-ne razvitosti in višje kulturne ali vsaj izobrazbene ravni.

Babica - porodničarka Marija

Ovčarjeva - je v Mislinjski dolini pomagala na svet kar 3200 do-jenčkom v obdobju od daljnih dvajsetih do še bližnjih šestdesetih let tega stoletja. Neskončne pešpoti so jo vodile skoraj v vse kmečke hiše, tako dolinske kot tiste na visokih in strmih poboč-jih Pohorja in Uršlje gore. Pri tem je srečevala najrazličnejše ljudi in razmere, največkrat pa tudi stvarno in duševno revščino oz. vsakršno pomanjkanje. Rojevali so se otroci, spočeti v lju-bezni, a tudi takšni, spočeti brez

nje in že od takrat nezaželeni. Skupaj z opisom in z babico do-življamo vrsto pretresljivih usod podeželskih in mestnih ljudi in njihovih potomcev.

Bralec osupne ob njenem odlič-nem obvladovanju strokovne po-moči na osnovi trdega in le eno-letnega šolanja v Ljubljani, s ka-terim so se babice usposobile že za marsikatero opravilo, ki ga danes lahko opravlja le zdrav-nik. Seveda to ni nič čudnega, če upoštevamo, da je Slovenj Gra-dec takrat z bolnišnico vred pre-

mogel samo 3 do 5 zdravnikov. Osupne nas trdosrčnost in odedušnost avstrijskega zdravnika med obema vojnama, ki je vse delovno življenje prebil v naših krajih, a se ni naučil slovenščine, svoj poklic pa je izrabljal zgolj za nabiranje denarja, in nepričakovana dobrotnost pravega Nemca, primarija bolnišnice med okupacijo, ki je pomagal celó partizanom in domačine poskušal razumeti tudi z učenjem njihovega jezika. Ostrmimo nad brezsrčnim ravnateljem podeželske šole in nad popolnim pomanjkanjem človečnosti pri nekdanjem slovenjgraškem župniku, ki ga je s svojim značjskim nasprotjem povsem zasenčila slovenjgraška gostilničarka, vedno znova botra vseh revnih in predvsem nezakonskih otrok. Srečamo pa še eno nasprotje - tako rekoč svetniškega selškega župnika, pisatelja Ksaverja Meška, ki je tam živel v še večji skromnosti kot večina njegovih

faranov. Babica nas celo razveseli s kratkim pregledom Meškove književne ustvarjalnosti.

Prav Meško pa je tudi edini primer, ki ga Ovčarjeva poimenuje osebno in upošteva prava krajevna imena. Razumljivo je, da je nekakšna zadržanost priporočljiva, kadar gre za posebne človeške stiske, ki mejijo na poklicno molčečnost. Manj razumljivo je, da tudi Slovenj Gradec z izjemo v zvezi z Meškom ostaja zgolj brezimno mesto in da so brez imena vsi drugi kraji in ljudje, ki jih boljši poznavalci še zdaj poznajo, nekateri jih lahko le slutimo, mlajši bralci pa še tega ne.

Gotovo bi ne bilo nič narobe poimenovati podeželskega grofa (Hartenštajnskega?), prikazane ga kot odurnega izkoriščevalca dminark, ali kmečkega kralja, ki je za svobodo nazadnje žrtvoval še svojo ponosno domačijo, ali vsaj tiste zdravnike, od katerih se je kot babica največ naučila. Z

vsemi temi imeni bi bila knjiga še dostopnejša, zanimivejša in bogatejša, saj se dejansko neredko pojavljajo celo v leposlovju v najožjem smislu in toliko bolj v spominski književnosti.

S tega vidika gotovo tudi urednik ni najbolje opravil svojega dela.

In sploh se je za pripombo pod črto odločil le enkrat samkrat in še takrat ne najbolj potrebno. Vrsto latinskih rekov ter omembo danes že manj znanih pisateljev in politikov pušča brez pojasnila. Nadalje nekoliko moti pogosto umeščanje Mislinjske doline tja čez v balkanske dežele, neverjetna zima z mrazom 50 stopinj Celzija, kmetovo poznavanje Schuberta in nenehna pravopisna nedoslednost vrste proizvajavec-raziskovalec.

Da strnem! Knjiga bo dobrodošla vsakemu, ki si zaželi izvirnega in pristnega pričevanja o življenju naših ljudi v polpretekli dobi. Preveča jo čustvena navezanost

na prostor in čas. Ni pretirano reči, da so nekateri opisi blizu epskih razsežnosti Vorančevega realizma. Zlahka soglašam z mnenjem Marjana Krambergerja, da bi bilo takšno streznujoče branje nujno vsem Slovencem določiti kot obvezno čtivo. Naj dodam le še: predvsem večnim nezadovoljnjem.

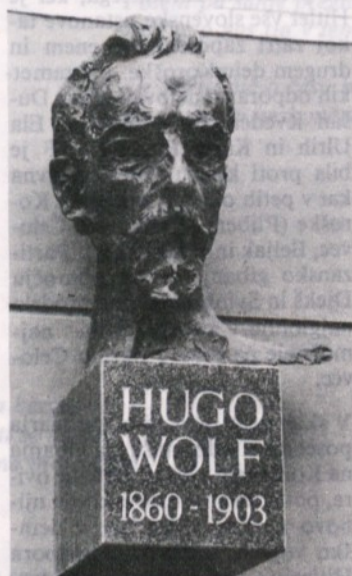
Približno ob istem času je pri Mohorjevi družbi v Celovcu izšla sorodna knjiga Delovanje podeželske babice v času preobrazbe Anne Patzeltove iz koroškega Grebinja. Uvodni prispevek ji je napisal znameniti Peter Handke, nekoč tudi njen rojenček.

Franček Lasbahar
Slovenj Gradec, 9. 6. 1990

Andreas Dorschel
Hugo Wolf

Založba Drava, Celovec 1990
Prevod Borut Trekman
Spremna beseda (na zavihu)
dr. Danilo Pokorn

130-letnica rojstva skladatelja Huga Wolfa sama po sebi še ni razlog za kakšno posebno slavi, če ne bi nekako sovpadala z dokončno potrditvijo (Jožeta Leskovarja) že starejše domneve (Jakoba Sokliča in Josipa Mravljaka), da je bil Wolf tudi po očetovi strani slovenskega rodu. To dejstvo je vendarle dovolj pomembno, da se je osrednji slovenski prireditveni odbor pod vodstvom Marjana Lipovška odločil za vrsto prireditev predvsem v skladateljevem rojstnem kraju Slovenj Gradcu, a tudi v Ljubljani, Mariboru in Celovcu. Največja je gotovo velika Wolfova avstrijsko-slovenska razstava v slovenjgraški Galeriji likovnih umetnosti od marca do junija, ki tako z obsegom kot katalogom močno prekaša dunajsko ob 100-letnici njegovega rojstva. Gotovo pa je primerno tudi, da je ob tej priložnosti izšla prva knjiga o Hugu Wolfu v slovenščini - žal, torej ne tudi prva slovenska knjiga o njem, ker gre le za prevod dela „Hugo Wolf“ Andreasa Dorschla, ki je sicer izšlo 1985 v znameniti življenjepisni zbirki hamburške založbe Rowohlt s polnim naslovom „Hugo Wolf - s samopričevanji in slikovnim gradivom.“ To sicer ni najnovejša knjiga o Wolfu, saj je v letu 1988 izšla že 14. velika Wolfova biografija. Napisal jo je med tem žal že umrl Kurt Honolka (glej NR št. 24/1988). Zaradi upoštevanja slovenskih glasboslovnih virov bi pri izbiri za prevajanje lahko celo imela prednost, ki pa jo je celovška založba Drava nazadnje dala Dorschlu najbrž tudi

HUGO WOLF, delo akademskega kiparja Mirsada Begića

zaradi mnogo manjšega obsega. Prevajal je Borut Trekman, spremno besedo - žal le na zavihu - pa je napisal dr. Danilo Pokorn. Po izvirniku je prevajalec knjigo razporedil v pet osnovnih poglavij, vendar pa ni bil (mogel biti) povsem dosleden z dokumentarno zelo bogatim drugim delom knjige. Za izhodišče (z uvodnim poglavjem Bolezen in glasbeni navdih) jemlje Dorschel medicinsko razlago Wolfove osebnosti, po kateri zaradi zgodnje sifilitične okužbe razmeroma kratki ustvarjalni obdobjem sledijo obdobja globokih depresij do popolne umske omračitve. Poglavje Večni diletant? na kratko opiše Wolfovo mladost v rojstnem Slovenj Gradcu in njegove neuspešne poskuse šolanja oz. študija, kot tudi zgodnje skladateljske dosežke, v katerih je G. Krek že l. 1910 opazil motiviko slovenske ljudske pesmi. Sledijo najboljše deli: Kritični (pri dunajskem Salonskem listu) in Ve-

liki pesniški cikli (po Mörikeju, Eichendorffu in Goetheju), nato pa še poglavje Pesmarici (španska in italijanska) in sanje o operi ter sklepni del Jalova leta - Opera Koregidor - Konec.

Skladno z že omenjenim (v prevodu izpuščenim) podnaslovom Dorschel v vsa poglavja vpleta številne Wolfove izjave in zlasti navedbe iz njegovih pisem. Wolf je bil namreč izredno ploden in duhovit dopisovalec. Bibliografski povzetek v knjigi navaja kar devet knjižnih izdaj njegovih pisem sodobnikom - družini in prijateljem, tiskanih v razdobju 1903-1978.

Dorschel nepravilno piše, da je Windischgraz dobil ime Slovenj Gradec šele po 1. svetovni vojni. Ravno tako napačno je, da je „mestece“ vse do takrat bilo „nemški otok v slovenskem neselivnem okolju“, saj tudi nemško ime izpričuje ravno obratno, poleg tega pa je Slovenecem znano, da je Trubar že 1577 uporabljal slovensko ime, ko je zapisal ... v Slovenskem Gradcu...

Prevajalec bi na ta dejstva skorajda moral opozoriti, enako na podatek, da je Wolf učil klavir ... tamkajšnji vaški učitelj - v Slovenj Gradcu, ki je mesto že od leta 1267.

Še dva drobca. Izvirnik navaja uspešno praižvedbo opere Koregidor v Mannheimu, prevod pa le „praižvedbo“; klub tej uspešni praižvedbi, s katero je Wolf zaslužil le toliko, kot ga je stala hišna gospodinja v enem samem tednu, pa je bila opera vse doslej le malo izvajana. Dorschel omenja tudi Wolfov kratek izlet leta 1898 v Tržaški zaliv kot „Italienreise“.

Prevajalec temu seveda natančno sledi, znano pa je, da gre za potovanje - Wolfovo sploh prvo na morje - v takratni Avstro-Ogr-

ski, ki se je pričelo v Trstu in nadaljevalo preko Pule na Mali Lošinj, kar je seveda vse zelo daleč od kakšnega pravega potovanja po Italiji.

Kot rečeno, je vendarle škoda, da prevod prinaša le skrajšani del dokumentacije. Posebej se mi zdi škoda, da so izpadla Pričevanja znamenitih osebnosti o Hugu Wolfu, tudi takšnih, kot so J. Brahms, D. V. Liliencron, R. Strauss, G. Mahler, R. Luxemburg, H. Hesse, T. Mann, T. W. Adorn, A. Einstein. Naj jih nekaj navedem vsaj v skrajšani obliki:

Herman Hesse, Nobelov nagrajenec za književnost (Wolfa omenja tudi v znamenitem delu Stejni volk): „Ta samotni Hugo Steppenwolf s svojim grozljivim pogledom in lepo postavbo je že vse življenje eden mojih ljubljencev, to se pravi že nekako od mojega sedemnajstega leta, ko sem prvič spoznal njegove speve.“

Thomas Mann, prav tako nobelovec za književnost, v Zapiskih o nastanku romana Doktor Faustus:

„Izvrlečki iz Wolfovih pisem. Razmišljanja, sanjarjenja, beležke. Spet Wolfova pisma. Zaneseno predzvočje, ki pa se za tem - kot pri Nietzscheju - odraža v obsedenosti z lastno veličino.“ Izredno odklonilno mnenje pa je podal Gustav Mahler, Wolfov sostanovalec in sošolec, a tudi tekmeč:

„Ta mali studenček bo kmalu usahnil; čez nekaj let ne bo več nihče vedel, kdo je bil ta Wolf.“ Seveda se bo spet marsikdo zamislil nad že ustaljenim slovenskim zamudništvom. Zgolj s prevodom se zares ne bi bili smeli zadovoljiti. Ob sicer ustreznih spremni besedi na zavihu moramo pogrešati uvodno študijo, ki bi lahko temeljiteje kritično

predstavila dosedanje slovenske vire o Wolfu in tudi s tega vidika poglobljeno na novo ovrednotila Wolfovo ustvarjalnost. To bi se dalo narediti brez značilnih slovenskih predsodkov, kot to sedaj ponovno dokazujejo Avstrijci z uvodno študijo k razstavnemu katalogu. Zatorej v prevodu vendarle vidim novo podobo za obsežnejše slovensko delo o tem avstrijskem in evropskem skladatelju slovenskega rodu, torej tudi našem geniju.

Franček Lasbafer

Zbornik ob 70-letnici Planinskega društva Slovenj Gradec

Času in jubileju primerno je PD Slovenj Gradec lansko leto namenilo praznovanju 70-letnice društvenega planinstva v Mislinjski dolini (1919-1989). Najpomembnejši dogodek ob tej pomembni obletnici je gotovo izid posebnega zbornika, ki trdno in dostojno zagotavlja, da ta zgodovina ne bo pozabljena. Ob upravnem odboru društva, ki je vse leto prizadevno skrbel za predvideni potek prireditev in spodbujal zbiranje gradiva, imata za natis največ zaslug uredniški odbor z Andrejem Makucem in Jožetom Potočnikom kot glavnim oz. odgovornim urednikom in finančni odbor pod vodstvom Ivana Hovnika. Zbornik je lepo in domiselno oblikoval Rado Žaž, njegova slovenjgraška tiskarna pa ga je natisnila tako dobro, da so posamezniki jasno spoznavni tudi na najstarejših posnetkih. Obseg: 77 strani revialne velikosti.

Namen in nastanek zbornika uvodoma kratko opiše J. Potočnik. Takoj zatem sledi najboljširnejši in najpomembnejši prispevek - Bogdana Žolnirja dejanska zgodovina planinstva na obeh straneh Mislinjske doline. Prispevek obsega - povsem upravičeno - skoraj polovico knjižice, napisal pa ga je nedvomno najpristnejši strokovnjak za to področje. Težko je povzemati tako bogato vsebino in tvegal bom vsaj nekaj navedkov: Mislinjska podružnica planinskega društva je bila kot 29. po vrsti ustanovljena 6. 6. 1919, ko prevzame dom na Plešivcu, ki je bil do takrat last celovškega nemškega PD. Vendar Žolnir poseže tudi v obdobje pred prvo vojno. 1932 - je speljana nova pot na Plešivec skozi Meškove Sele preko Kozjega hrbta namesto prejšnje zamudnejše po Suhem dolu.

1934 - zgrajena prva postojanka na Kremžarjevem vrhu, ki je za Slovenjgradčane že od nekdanj posebej privlačen kot najbližji ti-sočak.

1937 - postavljena prva koča pod Veliko Kopo.

1941 - 1945 požgane vse tri postojanke (v tem delu Žolnir podrobneje opiše delavsko in narodnoosvobodilno gibanje, povezano s temi domovi).

1946 - društvo odstopi dom na Plešivcu Prevaljčanom.

1945-1947 silne težave z obnovo pohorskih koč (ni bilo cementa, opeke, napeljav, še žebeljev ne).

1948 - ponoven požig obnovljene koče pod Kopo; razmah dejavnosti v času neštetihih sestankov in udarništvu, društvo prejme več kot 300 dopisov in okrožnic.

1952 - sadovnjak sibirskih mičurink na Pungartu (se ni obnesel). 1954 - končno odprta po vojni že drugič zgrajena koča pod Veliko Kopo.

Žolnirjevo zgodovino, ki se konča v letu 1970, nadaljujejo nekdanji predsedniki društva: Jurij Simoniti, Drago Zagorc, Simon Dobernik, Jernej Friškovec, Marjan Vergles, poleg njih pa še J. Potočnik. Od 15 dosedanjih predsednikov sta društvo najdalj vodila Jože Druškovič (1924 do 1935) in Miloš Grmovšek (1936 do 1956).

Slovenjgraški alpinistični odsek, ki je s prvimi oblikami dela zaživel 1937. leta, zares pa 1969, predstavi s številnimi smermi, načelniki in plezalci Rajko Štalekar. Ivan Matvoz piše o PD Gorenje Fecro, ustanovljenem 1978, in Mirko Tovšak o delovanju PD Mislinja (1982).

Planinstvo v naših šolah so prikazali Franček Lasbafer (splošno in posebej na SŠ Slovenj Gradec), Hajda Vrunč (OŠ Slovenj Gradec), Marta Gašper (Podgorje), Pavla Pelc (Šmartno) in Marjan Križaj (Mislinja). Glede stopnje optimizma o možnem vzgojnem učinku na mladino za nadaljnji razvoj našega planinstva se prispevki precej razlikujejo, gotovo pa drži: uspešna sta lahko le načrtna skrb in vztrajno delo zagnanih posameznikov.

Posebni spominski zapisi ne-utrudnega urednika Jožeta Potočnika so namenjeni najzaslužnejšim slovenjgraškim planincem Jožetu Druškoviču, Milošu Grmovšku in Bogdanu Žolnirju, pri obeh slednjih tudi z njunega pomembnega vzgojnega vidika, ter Jožetu Šiserniku, za katerega je Karči Hauser dodal kratek opis njegove spominske poti. Sledi še nekaj statistike, izbrani pregled člankov o planinstvu v Mislinjski dolini in seznam odlikovancev. Prav na koncu so dobrodošli opisi planinskih poti po zahodnem Pohorju Petra Ficka in Plešivcu Stanka Klinarja. V celoti gledano, lahko ugotovimo, da se je trud vseh sodelujočih izplačal, saj je nastala dovolj ustrezna zgodovina pomembnega dela slovenskega planinstva. Srečamo se z množico imen, krajev in dogodkov. Večjo preglednost nekoliko ovira časopisno podpisovanje člankov, nenavadno za zbornik vsaj, kadar gre za daljše prispevke. Enako velja za dejstvo, da se urednik ni odločil za kazalo, ki ga bo ob takšni obilici gradiva še kdo pogrešal. Prav tako lani so približno na enak način enak jubilej slavili v PD Prevalje kot dediči 1919. leta v Pliberku ustanovljenega Koroškega mežiškega društva. Njihov zbornik - uredil ga je Stanko Lodrant - je sicer skromnejši in se z zgodovino lastnega društva skorajda ne ukvarja, zato pa toliko bolj z zgodovino mežiškega, črnjanskega, ravskega in celo vuzeniškega, ki so bila - razen mežiškega (1926) - vsa ustanovljena po osvoboditvi.

Franček Lasbafer
Slovenj Gradec, 10. 6. 90

VEČ KOT KRONIKA

(Jože Potočnik: Tovar na usnja Slovenj Gradec, izdala TUS, Slovenj Gradec 1990)

Ob 140-letnici Tovarne usnja je izšla lepa knjižica, trajen dokument o jubileju in hkrati tudi primerna možnost, da delovna organizacija premeri razdalje in se zave korenin: „...čim globlje v preteklost segajo, tem pomembnejše in odločilnejše so za sedanjost. Še posebej tedaj, ko se je treba na križiščih časa odločiti, po kateri poti naprej!“ ugotavlja v uvodnem zapisu Ivan Bošnik, generalni direktor TUS.

Obširno in nadrobno dokumentirano besedilo je pripravil prof. Jože Potočnik, ki je pregledal številna poročila, zapise, dokumente, se pogovarjal z delavci in direktorji, prebrskal arhive in tako zbral veliko pričevanj in podatkov, ki so interpretirani v treh vsebinskih delih. V prvem avtor razčlenjuje razgibani zgodovinski razvoj od začetkov do današnjih dni, v drugem primerja podatke o gospodarski rasti in podarja oz. dokazuje, kako je tovarna rasla iz obrtno-manufakturne delavnice v sodobno podjetje, v tretjem pa opozarja, kako je povezana s krajem in ljudmi. Preglednost olajšujejo podnaslovi in diagrami, ki so nadomestili številne tabele, ter slike, črno-bele in barvne, ki dokumentirajo in vizualno poglobljajo vsebino: morda bi lahko bil ta del še izrazitejši, tudi s poudarki na estetskih prvinah, če bi fotografije bile večje!

Način pripovedovanja je dovolj poljuden in jasan, citati in osebne izjave ga približujejo reportažno-pripovednemu postopku. Tako stvarnost zanimivih podatkov sili bralca k radovednemu pričakovanju: in ni razočaran! Razvojne možnosti tovarne je pred povzetkom, ki je preveden tudi v nemščino in italijanščino, predstavil Marjan Jurjec, vodja razvojnega sektorja TUS. Knjigo sta recenzirala Marjan Jurjec in Edo Korat, oblikovala jo je skupina ALEA iz Maribora, natisnilo GZP Mariborski tisk v 1000 izvodih. Škoda, da ni naklada večja: tako bi knjižico dobil vsak delavec TUS in bi jo, smo prepričani, z zanimanjem in s ponosom prebral.

Nekaj stvarnih napak (napačne letnice), tiskarskih škratov (več v prevodih) in nepotrebnih praznin bistveno ne zmanjšuje pomena in razumevanja, pa tudi zgodovinske vrednosti publikacije ne; ob malo večji skrbi bi lahko tudi ti spodrsrljaji odpadli!

Kaže pa poudariti, da je izid knjige pomemben kamenček v prizadevanjih za ohranitev zgodovinskih podatkov in poročil o naši gospodarski preteklosti in sedanjosti in potrjevanju ukoreninjenosti razvojnih in življenjskih poti v čas in prostor: prav zato pomeni tudi kulturno dejanje, ki zasluži pozornost. Lepo bi bilo, da bi preraslo v zgled!

T. T.

70 let planinstva v Mislinjski dolini

70

Umetnine iz javnih in zasebnih zbirk na Koroškem

Temeljitejša terenska raziskovanja premične dediščine v zadnjem letu dni so prve rezultate pokazala na razstavi poimenovani „Umetnine iz javnih in zasebnih zbirk na Koroškem“, ki se je pred časom iztekla v prostorih galerije. Kvaliteten izbor iz starejše in noveje likovne zapuščine seveda še zdaleč ni dokončen in celovit, vendarle predstavlja prerez sorazmerno bogate tradicije likovne kulture Korošcev, dokaj jasno pa lahko sledimo tudi kontinuiteti v razvoju umetniškega snovanja in okusa ljubiteljev in mecenov. Kronološko zasnovana razstava vključuje, predvsem iz izborom spomenikov starejših obdobij, gotike in baroka, dela tipično koroških umetnikov, ki so kar zadeva plastično okrasje v zač. 16. stoletja, predvsem iz dveh razbarskih delavnic, Beljaške in Sentviške - izdatno oskrbovali celotno območje severno-vzhodne Slovenije in Koroške. V teh izdelkih se

idealizirana pozna gotika kot konservativni element obrtniške tradicije sicer trdovratno upira novim idejam, ki so vendarle prepoznavne, saj so ravno prek Koroške južnjaške pobude najmočnejše prodirale na sever. Med temi plastikami je že ob znani sv. Barbari iz cerkvice z obronkov Pohorja, danes varno spravljene, bolj zanimiva figura apostola Jakoba, ki bi ga skorajda z gotovostjo lahko pripisali Sentviški delavnici okoli leta 1515, če že ne skupini obeh znanih apostolov iz Dovž, danes hranjenih v Narodni galeriji. Ne glede na uničeno polihromacijo in precej slabo stanje (za prezentacijo je bila le grobo očiščena in konzervirana pred črvojednostjo), kaže tako v habitusu kot detajlih vse značilnosti omenjene delavnice.

Bogato baročno obdobje je poleg del Straussa mlajšega (nekateri izmed slik razstava leta 1963 in zajela) in „zlatih“ kipcev iz mariborskega kroga kiparjev - dovolj bleščeče prezentiralo dvoje nedavno rastavranih slik, po vsej verjetnosti gre za 17. stoletje, iz Vuzenice ter baročne plastike štajerskega rezbarja (J. J. Mersija?), ki so nekoliko krasile prižnico župne cerkve v Šmartnem, a so po preureditvi cerkvene notranjosti končale na podstrešju. Med slikami s podobami svetnikov iz druge polovice 18. stoletja je po kvaliteti izstopal lik sv. Vincenca Ferrerskega, ki bi ga po obraznem tipu in izdelavi rok, še bolj pa po načinu podslikave in obdelavi inkarnata, bilo moč pripisati Fortunatu Bergantu. V tekstu na straneh odprte knjige, ki jo svetnik drži v rokah, pa lahko beremo celo signaturo (Wergant). Med deli domačih baročnih mojstrov se je v razstavi znašla kvalitetna slika neznanega nizozemskega mojstra iz ok. leta 1700, ki se je ohranila med opremo Thurnove graščine na Ravnah.

Dovolj obsežno ilustriran čas bidermajerja, ki je z značilnimi portreti zaznamoval okus meščanskih naročnikov v provinci še krepko prek sredine stoletja, je vključil lep ženski portret najodličnejšega med slovenskimi portretisti te dobe - Jožefa Tominca, medtem ko je posebej zanimiv in mikaven trojni portret družine grofa Kometerja (lastnika graščine Bukovje v Dravogradu in znanega zbiralca). Izbor značilnih portretov in romantičnih krajin so dopolnila štiri tihožitja, med katerimi je najkvalitetnejše Tihožitje s sadjem „celjskega“ Holandca Cornelisa van Hulstijna iz leta 1856. Zadnje četrtino 19. stoletja zaznamujeta predvsem slika neznanega slikarja Dekle ob oknu, ki bi jo lahko uvrstili med dela slikarjev münchenskega kroga, ter oljna skica Jurija Šubica Suzana v kopeli, ki je že bila razstavljena leta 1937 v Ljubljani. Med domačimi slikarji, ki so v teh krajih delovali v začetku tega stoletja, kaže na prvem mestu omeniti Oskarja Pistorja - predstavljen je bil z nekoliko širšim izborom del - ob njem pa manj znanega, a v svojem času v domačem okolju dovolj cenjenega portretista Milana Petka, ki je večinoma upodabljal v pastelu. Vsaj Pistor kot akademsko solidno izobražen slikar in nenavadni posebnosti v vsakdanjem življenju bržkone zasluži temeljitejšo študijo.

Med umetninami v razvojni liniji sodobne slovenske umetnosti od impresionizma (zastopana sta Jakopič in Grohar) do danes, ki predstavljajo doberšen del razstave, bi bilo treba poleg lesenih plastik Ivana Napotnika in bronastih miniatur Franceta Goršeta ter slikarjev Kraljev, Birolle, Gasparija in predvojnega Slavka Pengova izpostaviti še slike predstavnikov mariborske skupine Brazda, ki so v predvojnih letih oblikovali kvalitetni vrh ustvarjalcev v severovzhodni Sloveniji. Ob Jiraku, ki je bil osrednja avtoriteta skupine, sta na razstavi predstavljena še Dore Klemenčič in Zoran Mušič, slednji z značilno krajino ob reki, nastalo v kratkotrajnem mariborskem obdobju. Dokumentarno zanimiva je v segantinijski postimpresionistični maniri naslikana krajina Franja Stiplovška, datirana 1921, v letu, ki zaznamuje Stiplovškov vpis na Umetnoobratno šolo na Dunaju. Med koroškimi umetniki iz časa med vojnima je bil z dvema deloma zastopan Franjo Golob, ki mu tragična usoda ni namenila dokončnega umetniškega razvoja. Redka dela izdajajo predvsem odličnega risarja in nadarjenega grafika. Dovolj, da njegova zapuščina kliče po strokovni obdelavi in to ne zgolj skozi optiko njegovega socialno kritičnega angažmaja. Izbor najnovejših del so sklenila manj znana dela domačih umetnikov: Pečka, Tisnikarja, Repnika, Draušbaherja ter nekatera zgodnja dela prve povojne generacije slovenskih umetnikov z ljubljanske akademije: Dovjaka, Aleksa Horvata in Iveta Šubica.

Razstava je imela med stalnimi obiskovalci Galerije, ki si vse manj lahko privoščijo obiske evropskih likovnih muzejev, zelo pozitiven odmev. Približala je namreč delček ozračja, ki ga nudijo tradicionalne postavitve „klasičnih“ umetnin. Izbor slikarskih in kiparskih del, ki so v privatnih rokah v štirih koroških občinah, je dokaj posrečeno dopolnila sočasna razstava Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Maribora, ki je ob tridesetletnici pripravil prikaz varovane nepremične dediščine v istem geografskem prostoru. Zavest o nacionalni dediščini, ki pa je vendarle zgolj kamenček v pisanem mozaiku svetovnega kulturnega bogastva, je zgovorno zaokrožila še fotografska razstava spomenikov z Unescope liste svetovne dediščine.

Marko Košan

V galeriji Kolar

Franc Berhtold

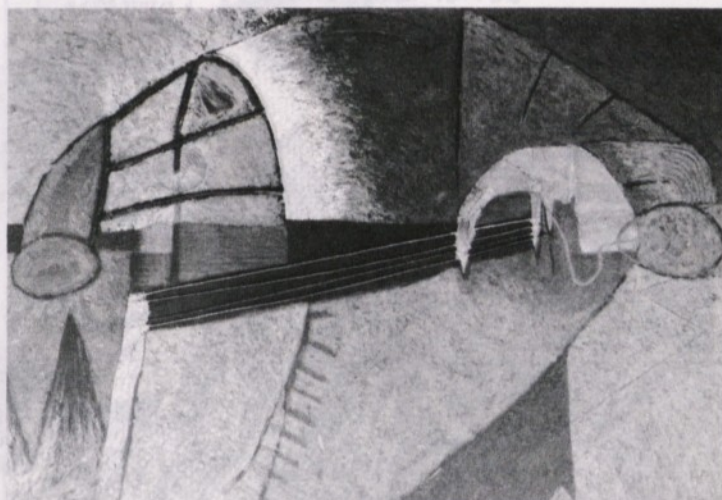
Park, barvna jedkanica, 1987

Z izjemno večšo roko in zavidanja vredno disciplino je Berhtold osvojil specifično grafično likovno govorico. Z neprestanim izpopolnjevanjem in eksperimentiranjem je dosegel stopnjo grafičnih efektov, ki se lahko merijo s tistimi v delih starih mojstrov, vendar pri tem ne podležejo lažni patini pretirane klasičnosti. Izjemo sveži in igrivo lahko pričajo o ustvarjalčevem velikem talentu. Naključni realistični motivi iz narave, ki so nosilci likovnega sporočila, so tukaj zgolj zato, da lahko gledalec neposredno in s čim manj naprežanja občuduje virtuosnost grafičnih rešitev. Neštete nadrobnosti: bilke, listje, bujno rastlinje in drobne živali, subtilno jedkane ali izluščene iz gladke površine kovinske plošče z brezštevilnimi drobnimi vrezji, zlitimi v celoto, harmonično gradijo magično atmosfero estetizirane narave, iluzionistično poglobljene v logične prostorske plane, ki jih ločujejo trepetajoči svetlobni efekti. Umetnikovo z izkušnjo pridobljeno mojstrstvo brez večjih problemov anticipira končno uravnoteženost odtisnjene slike, ki jo površina grobo obdelane plošče le nakazuje in sluti. Grafični listi Franca Berhtolda so kot časovni stroj, ki pred našimi očmi opisuje zgodbo za grafično ustvarjanje tako značilnega drhtečega pričakovanja prvega poskusnega odtisa, ko se v brezštevilnih gradacijah sivih odtenkov na belini papirja zariše v celoti - naenkrat razrije končno upodobitev. Praviloma manjši format ali celo miniaturne polnovredno izkoriščajo intimno noto izvirnega grafičnega likovnega jezika. Deviška brezmadežnost kot pajčevina razprte črno-bele podobe predstavlja pravo nasprotje arogantnosti in drzni provokativnosti modernega slikarstva, napolnjenega z enigmatiko in zgoščeno barvno teksturo duhovnega fluida. Gledalca vabi k tihemu dialogu, krhka in graciozna doslednost izraza pa lahko zadovoljuje tudi največje sladokusce in ljubitelje grafične umetnosti. Ne glede na ugotovitev, da iz narave odbrani motivi v Berhtoldovih grafikah ne igrajo ključne vloge nosilca likovne invencije, jih je mogoče zamejiti s skupnimi značilnostmi, ki jih lahko označimo za umetniškovo osebno poetiko. Krajine namreč še zdaleč ne učinkujejo kot realističen izsek vidnega polja običajnega pogleda, ki ga vodi kriterij uravnotežene estetske kompozicije, temveč gre za romantične pejsaže, napolnjene z irealno atmosfero pričakovanja. Mističnost celotnega vtisa je v zadnjih delih uspešno podkrepljena z uporabo večbarvnega tiska. Megličasti odtenki modre, rjave in vijoličaste tiskarske barve poetično odmikajo vtis celote od vsakdanje resničnosti. Bujno rastlinstvo zaprtega vrta - hortus conclusus, jasno nastopa kot nezavedna želja hotenja po časti in vzvišeni umetniški sublimaciji, ki pa ni nikoli do konca razgaljena. Pogled v široki prospekt idealne pokrajine je kot po pravilu zastrt z objektom v prvem planu (vrati, osamljenim drevesom ali grmom), ki simbolično preprečuje nasilen vdor v ustvarjalčev subtilni duhovni svet, v katerem je brezpogojni vladar. Neulovljivost podobe pušča gledalca v dvomu, da je mogoče spregledal pomembno nadrobnost, dvoumna provokativnost pa ga sili, da se s pogledom venomer vrača k njenim skrivnostim.

Marko Košan

Franc Berhtold, rojen 26. novembra 1945 v Strojni pri Prevaljah. Leta 1967 je diplomiral na Pedagoški akademiji v Mariboru. Po desetletnem pedagoškem delu se je zaposlil kot industrijski oblikovalec v Tovarni meril Slovenj Gradec. Študijsko se je izpopolnjeval na seminarjih za grafiko v ZRN in na Nizozemskem. Sodeloval je na več skupinskih razstavah; za malo grafiko je prejel več nagrad.

Jože Šubic

Sediva v krog, 1988, kombinirana tehnika, 150 X 200 cm

Primerjava med dosedanjim delom Jožeta Šubica, približno deset let aktivnega na slovenski likovni sceni, z njegovimi najnovejšimi slikami, nam odkrije, da si je ta, razmeroma mlad slikar, oblikoval svojstven likovni jezik, ki bo ostal, ne glede na izgrajevanje oziroma opuščanje posameznih parcialnih oblikovnih pristopov, njegov prepoznavni slikarski rokopis. Vsebinsko izhajanje iz arhetipske simbolike oblik, trdnost kompozicijske gradnje in pikturalni hedonizem so tiste značilnosti Šubičevega slikarstva, ki predstavljajo njegovo osnovno kvaliteto ter hkrati njegov zagrizen boj s problematiko esteticizma in dekorativnosti. Vse večje opuščanje detajlov, povezano s hotenjem „ad absolutum“ obvladati slikarski prostor z barvo in linijskim rezom vanj, je smer, v kateri gradi Jože Šubic svojo sliko. Zadnja umetniškova dela prinašajo, ob opazni umiritvi slikovnega ekrana (utišane barve, manj detajlov), zapiranje razmeroma velikih barvnih ploskev v ostre geometrijske like, ki pa jih mehča prisotnost in očitnost slikarjeve poteze. Nov značaj daje Šubičevim slikam tudi vedno bolj radikalno objektiviziranje njihovih površin z dodajanjem neslikarskih materialov. Avtorjeva želja po totalnem (čeprav dosledno zanika iluzijo prostora) privede do kolažiranja in s tem do vizualne tenzije med dodanim materialom in dvodimenzionalno slikovno podlago. Nastane prostor, ki ni iluzija, temveč realnost. Umetnik je tako ustvaril prostorsko napetost, ne da bi kršil pravila nealuzivnega slikarstva. Seveda pri tem ne smemo pozabiti na barvitost posameznih materialov (velika barvna polnost in svetlobna odbojnost bakra) ter na njihov simbolični pomen. Šubičevo potenciranje telesnosti slike ne izhaja le iz neke nove skulpturalno- pikturalne relacije, temveč tudi iz njegovega ikonografskega izbora. Šubičeva slika ostaja likovni „anagram“, njena dvojnost (enigmatičnost) je v prepletenosti likovnega organizma kot slikarskega absolutizma s simboliko, izvirajočo iz (pra)pomena osnovnih geometrijskih likov z antropomorfni konotacijami. Njihovo zajedanje drug v drugega ustvarja likovno mrežo Šubičevih podob, ki jim šele barva da potrebno izrazno potenco tako s svojimi optičnimi kot materialnimi lastnostmi. Gledalcu je prepuščeno, kako bo te slike doživljal: kot obarvano telo ali kot vizualno metaforo. Slikar nam ponuja dvojce v enem.

Meta Gabršek-Prosenč

Jože Šubic, rojen 11. marca 1958 v Mariboru. Leta 1982 diplomiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Nadaljeval študij slikarstva na slikarski specialki, ki jo je končal leta 1984. Ukvarja se s slikarstvom, risbo, grafiko in knjižno opremo.

V galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec

Ratimir Pušelj

Mitološka imaginacija je dominantna forma spoznanja prvobitne družbe, kjer še niso obstajale ekzaktne meje med realnim in irealnim, mogočega in nemogočega, želenega in resničnega. Vendar je stopnja razvoja družbe skozi tisočletja do sodobnosti vseskozi vključevala mitološka zavest kot forma logosa, ki nosi v sebi številne in raznovrstne pomen, svojstva in vrednosti. Tako se družbeni kompleks odraža v pojmovanju simbolizma, interpretiranega v smislu časa in družbenega razvoja, pomensko obarvanega in kritično zaznavnega. Temu sledi tudi likovna pripoved Ratimirja Pušelja, ki je vseskozi vsebinsko podrejena vsečloveški identiteti. Odslikava nam mitološki pregled tradicije in njeno vnovično uveljavitev „iz jedra filozofskih ideologij“ v današnjo resničnost ali vsaj njihovih razlag. Z interpretacijo mita o Orfeju, kot moči nad divjo in neskončno naravo, zgodbe Evidike in Križanega kot imaginacijo blažene nesmrtnosti, pohotnosti Matere Gee, žene vseh možev, utira pot k alegoriji sodobnega mita, ki se navezuje na spoznanja „neeksistence“ individuum in njegove nemoči.

Slike Ratimirja Pušelja, nastale v zadnjih dveh letih, poimenovane „Prisotnost mitologije v simbolizmu forme“ (Meta Gabršek-Prosenec, katalog Ratimirja Pušelja, 1989), pomenijo nadaljevanje predhodnih barvno monohromnih in racionalnih podob, vendar le v vsebinskem smislu, medtem ko se je oblika razpela po vsej dimenziji slikovne ploskve. V brezupnem gibanju, v živčni drgetavosti, ki kot plamenasti jeziki tvorijo prostor in lik človeka kot nosilca dvodimenzionalnega slikovnega polja, je umetnik realiziral ambivalentni likovni svet.

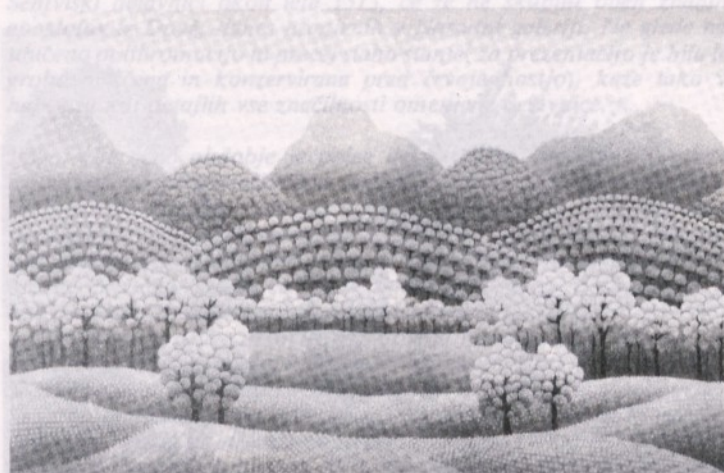
Formalni likovni jezik je razgradil do limitne točke reizma in s simbolnim nabojem prešel v fantazijsko, skorajda abstraktno podobo. V težo modro črne barvne magme, ki nosi vrednost imaginarnega sveta in preplavlja format slike, se zažro odtenki rdeče in zelene, komplementarne barve rasti in življenja. Dvojnost figure je izrazil v brezmadežni belini in z njo identificira nemoč človeka v vrtincu razmerij potrošniške družbe.

Tako nam umetnik s simbiozo vsebine in oblike nudi prepoznavnost motiva, ki ne izhaja samo iz sanjskega, neresničnega sveta, temveč je hkrati tudi zrcalo našega časa.

Alenka Domjan

Ratimir Pušelj, rojen 1941 v Poščinju pri Savniku v Črni gori. Diplomiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani; podiplomski študij pri prof. Zoranu Didku na ALU Ljubljana. Aktiven kot permanentni član v mednarodni GRUPI JUNIJ - sedaj društvo Junij, prav tako je vključen v pedagoško delo.

Ivan Rabuzin

VELIKI BREGOVI, 1983, serigrafija na papirju

Moja prva spoznanja o grafiki izhajajo iz pogovorov s pokojnim Dimitrijem Bašičevićem, ki mi je predlagal, da naj sam naredim motive in matrice za ovitek kataloga moje prve samostojne razstave v Zagrebu, ki je bila odprta 21. maja 1960. leta v Galeriji primitivne umetnosti. Katalog je narejen v enobarvni tehniki serigrafije. Ko sem bil prvič v tujini, v Parizu 1963, je bil plakat za mojo samostojno razstavo narejen v tehniki litografije in tako sem spoznal novo tehniko. Čeprav je v mojem nadaljnjem delu prevladovala tehnika serigrafije.

Leta 1966 je pariška Galerija „Mona Liza“ izdala grafični list „Šumsko cvijeće“ (Gozdni cvetovi) v litografski tehniki. Leto dni pozneje, 1967, so ob moji samostojni razstavi v tej isti galeriji, izdali še drugo grafiko „Mrkvin cvet“ (Korenčkov cvet) prav tako v litografski tehniki, kar bo skupaj s tem motivom tudi plakat za razstavo.

Z Galerijo za primitivno umetnost v Zagrebu sodelujem pri izdajanju nekaterih posebnih grafičnih listov. Leta 1967 sem pripravil serigrafijo „Daleki cvijet“ (Oddaljeni cvet), leta 1969 pa celotno pripravo za serografski list „Crveni cvijet“ (Rdeči cvet).

Kot prilogo katalogu za mojo samostojno razstavo leta 1970 v Galeriji primitivne umetnosti (Zagreb, 17.4.-17.5.) sem pripravil dve mali serigrafiji, ki sta vneseni v katalog.

Istega leta sem tudi pripravil predlogi za dva serografska lista za grafično mapo „Veliki mojster naivne umetnosti“, ki ga je založil V. Crnković, in list za grafično mapo „Naivci 70“ v založbi Galerije Primitivne umetnosti v Zagrebu.

Že 1971 se je velik zbiralec mojih slik in izdajatelj mojih dveh monografij Dino Tega iz Milana dogovarjal z menoj o izdaji serografskih listov, prve v mapi z nazivom „Tri pejsaža in ena pesem“. Pesem je na pisal italijanski pesnik Raffaele Carrieri. Potem je ta zbiralec izdal še več grafik, nekatere izmed njih se nahajajo celo v japonskih muzejih.

Iz opisa grafičnih listov v tem katalogu razberemo velik interes za moje serigrafije, pa tudi za druge grafične tehnike, s katerimi sem se začel kasneje ukvarjati.

V sodelovanju z milansko firmo „Trident graphics“ pripravljam 1980. leta nekaj grafik v tehniki akvatinte, leta 1985 pa sem dobil grafično prešo. Leta 1986 je moj sin odšel v Milano v atelje L'INCISIONE Corbetta na izpopolnjevanje globokega tiska in akvatinte.

Zahvaljujoč sodelovanju z grafičnim ateljejem Braneta Horvata iz Zagreba v Podsusedu, ki je izdelal moje serografske liste, in v sodelovanju z mojim sinom Damirjem sem spoznal velik del grafičnih veščin. Zelo si želim, da bi spoznal čimveč. Kolikor mi dopušča čas, berem literaturo o grafiki in naredim še kakšen bakrorez. Zelo sem vedoželjen na področju akvatinte.

Številnost samostojnih grafičnih razstav v domovini, posebej pa na Japonskem, potrjuje široko zanimanje za moje grafike. Ta interes se je potrdil z mapo serigrafij v čast našega nobelovca za književnost Iva Andriča, ki je prek Galerije Börson iz Malmöja naročil gospod Artur Lungsvit.

Ivan Rabuzin, rojen 27. 3. 1919 v Ključu pri Novem Marofu. Od leta 1927 do 1931 je obiskoval osnovno šolo, v letih 1937 do 1940 pa obrtno šolo v Zagrebu in Zemun. Prve risbe je napravil leta 1944. Mojrstrsko šolo v Zagrebu je obiskoval od leta 1945 do 1947 in v tem času je tudi obiskoval tečaje risanja v Zagrebu. Potem je bil zaposlen v mizarskem podjetju „Bor“ v Novem Marofu do leta 1961. Naslednje leto se dokončno posveti slikarstvu. Živi v Ključu pri Novem Marofu.

Ferdo Fischer — Mojka

Februarja letos je v osemindesetletnem letu preminil znan bivši partizan iz Mislinjske doline, Ferdo Fischer - Mojka. Rodil se je 12. maja 1922 v Slovenj Gradcu. Pred vojno je hodil na klasično gimnazijo v Maribor in končal šest razredov, nadaljnje šolanje pa mu je prekinila druga svetovna vojna, tako da je zadnja dva letnika končal po vojni. Nato je študiral veterino v Zagrebu, zaradi bolezni pa je študij opustil in se vpisal na Filozofsko fakulteto, oddelek za slovenski jezik in primerjalno književnost. Ta študij je uspešno zaljučil, nato je bil dolga leta zaposlen na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani kot lektor, prevajalec ter raziskovalec. Znana je njegova razprava „Metode okupatorja pri zatiranju slovenske kulture na Štajerskem“. Od leta 1974 do 1981, ko je bil že upokojen, je delal kot honorarni ravnatelj Muzeja ljudske revolucije Slovenj Gradec. V tem obdobju je bilo mnogo dela z obnovo muzejskih prostorov, pridobivanjem novih razstavnih površin, postavitvijo nove stalne razstave ter pridobivanjem novih kadrov za bodoči Koroški muzej

revolucije. Z velikim trudom in zavzetostjo je vse naloge uspešno opravil. Ob vsem tem delu pa je, kolikor mu je čas dopuščal, opravljal tudi strokovne naloge.

Občudovanja vredni so bili njegovi govori, ki jih je imel na shodih bivših borcev, proslavah, zelo lepo je znal govoriti učencem v šolskih razredih, kamor so ga kot bivšega borca pogosto vabili. Bil je eden najboljših lektorjev; mnogi napisi na spominskih ploščah in spomenikih so njegovo delo. Ob delu v muzeju ter na svoji kmetiji je še vedno našel čas tudi za dejavnost v krajevni organizaciji ZZB NOV Šmartno, v komisiji za revolucionarne tradicije pri OK SZDL in OO ZZB NOV. Zadnje čase se je močno trudil za postavitve spominske plošče domačinu Karlu Barletu, ki je bil skupaj z ženo krivično obsojen na smrt na znanih domaških procesih.

Bil je prijazen, dostopen vsakomur, kdorkoli je prišel k njemu po nasvet ali pomoč. Vsakemu je rad pomagal. Zaradi takih lastnosti ga bomo trajno ohranili v lepem spominu.

prof. Marjan Linasi

GALERIJA

PRODAJA OLJNIH SLIK, GRAFIK IN SKULPTUR

Prodaja izdelkov domače in umetne obrti
Prodaja plošč in kaset klasične glasbe
Prodaja likovnih monografij, plakatov in razglednic
Založniška dejavnost za področje umetnosti in kulture
Posredovanje likovnih razstav doma in v tujini

ODSEVANJA — časopis za leposlovje in kulturna vprašanja.

Izdaja:

Zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec v sodelovanju z Literarnim klubom Slovenj Gradec. Uredniški svet: Marjana Vončina, Mirko Krevh, Mirko Tovšak, Jože Potočnik, Alenka Horvat, Matjaž Gostenčnik in Karel Pečko. Uredniški odbor Niko R. Kolar (glavni in odgovorni urednik), Andrej Makuc (poezija in dramatika), Tone Turičnik

(proza), Jure Juričan, Jerica Smolčnik in Vladimir Verdnik. Grafični urednik Rado Žaže. Tajnica uredništva: Marjana Štalekar.

Naslov uredništva: Zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec, telefon: (0602) 42-660

Tisk: ČGP Večer, Maribor. Naklada: 1000 izvodov. Cena: 30 dinarjev.

Časopis je oproščen prometnega davka.

boutique

GRAD ROTENTURN,
Slovenj Gradec

Telefon: 0602/43-752
Odprto od 9. do 12. ure
in od 15. do 19. ure.

PROIZVODNJA IN PRODAJA
ŽENSKIH IN MOŠKIH
ELEGANTNO ŠPORTNIH
UNIKATNIH IN MALOSERIJSKIH
OBLAČIL IN MODNIH DODATKOV

Restavracija Pri grofu grad Rotenturn

Solska ulica 5, 62380 Sl. Gradec
telefon: 0602/ 43-769

Odprto
ponedeljek
torek, sredo, četrtek
petek, sobota
nedelja

zaprto
12.00—24.00
12.00—01.00
12.00—18.00

DROGERIJA ZALA
Grad Rotenturn
Slovenj Gradec
Telefon: 0602/44-155

ABANKA D. D. LJUBLJANA

AGENCIJA
SLOVENJ GRADEC
POSLOVANJE S TEKOČIMI
RAČUNI IN HRANILNIMI
KNJIŽICAMI ABANKE
V JUGOSLAVIJI

BENJAMIN KUMPREJ

Umetnikova likovna ustvarjalnost je zelo raznolika, saj eksperimentira z različnimi slikarskimi tehnikami in ga zanima predvsem učinkovitost kolorita. Tiisti, ki pozorno spremljajo njegovo ustvarjanje in razvojno pot, se dobro spomnimo njegovega obsežnega ciklusa krajin, kjer je izbral čudovite motive domače krajine, od pogledov na Uršljo goro do valovite Podjune. Nekaj časa je bila ta njegova krajina še razpoznavna, a je prehajala vedno bolj v stilizirano - nedoločno, mogoče celo namišljeno, dokler se to obdobje ni zaključilo v velikih barvnih ploskvah, kjer je prišla do izraza glavna umetniškova domena - barvna kompozicija.

Zadnji ciklus Tihožitja bi lahko poimenovali kar kompozicija. Tudi tu ne gre za razpoznavno cvetje in točno določeno vazo, ker je oboje stilizirano, namišljeno. Slikar spet gradi na barvni kompoziciji. Zanima ga nastajajoča struktura, ki ni vezana na motiv, zanima ga učinkovitost tehnike, svetlobni odboj, predvsem pa je spet v ospredju barvni učinek. Vse naštetu daje učinkovite dekorativne podobe.

Silva Sešel

Akad. slikarja Benjamina Kumpreja obiskovalci slovenjegraških razstav dobro poznamo, saj je redno sodeloval na razstavah del koroških likovnih umetnikov. Zpomnili smo si ga kot krajinarja - zapisovalca optimističnih krajin, kjer so zažarele barve sicer umirjenih krajinskih podob.

Gozdovi in značilne poseke hribovskih kmetij so postale ploskve in barve slikovnega polja resnična upodobitev določene pokrajine se je vedno bolj odmikala stilizirani upodobitvi. Slikar je iskal motive, ki so bili likovno zanimivi, jih po svoje preoblikoval, predvsem pa izrazil lastno interpretacijo vidnega sveta. Pri tem mu ni bila nepomembna tekstura površine, ki je v sozvočju svetlobe in barve gradila likovno videnje. Razvoj od realne upodobitve izbranega motiva, do njegove predelave in osebno prenetene podobe, se ne kaže le v krajinah, temveč še značilneje v Kumprejevih tihožitjih. Že na prvi pogled sicer prepoznavamo dobro znani motiv vaze z rožami, vendar ne v vsej svoji „cvetoči razsežnosti“ in bogastvu realistično naslikanega tihožitja, temveč je tudi tihožitje postalo umetniškova osebna izkušnja. Slikar ni več posnemovalec z veliko mere obrtnosti, temveč prej raziskovalec vseh odtenkov

barv in oblik, ki jih zazna v polju spoznavnega. Tako nastajajo tihožitja, ki so likovni zapisi slikarjevih videnj, kjer se spekter barv prepleta s snovnostjo in dematerializacijo trdnih predmetov. Kljub pastoznemu nanosu barv in klasični kompozicijski gradnji se predmeti pred nami razblinejo, vendar ne na način, kot so ga poznali in utrdili impresionisti. Zdi se nam, kot da gre za razkroj predmetov, ki pa ob tem dobivajo nove forme in nove vsebine. Tako krajina kot tudi tihožitje sta doživela v zgodovini likovne umetnosti številne preobrazbe in interpretacije. Vselej sta bila izraz neke dobe in spodbuda za likovne raziskave, z včasih bolj, drugič pa spet manj izraženo težnjo skozi ta priljubljen motiv spoznavati že preverjene resnice in novosti likovnega sporočila. To staro pravilo se potrjuje tudi ob delih akad. slikarja Benjamina Kumpreja. Na videz preproste in neobremenjene upodobitve krajin in rož dajejo slikarju dovolj možnosti za študij in razreševanje povsem likovnih vprašanj. Nekaj teh likovnih rešitev je slikar postavil na ogled v galeriji Splošne bolnišnice Slovenj Gradec in z ogledom razstave vstopamo v svet njegovih razmišljanj ter nenazadnje odkrivamo slikarjev notranji svet ter z njim vse skrite lepote narave, preoblikovane v osebno slikarjevo izkušnjo.

Milena Zlatar

Akademski slikar Benjamin Kumprej je bil rojen 13. 5. 1952 na Lešah nad Prevaljami. Gimnazijo je končal na Ravnah na Koroškem. Leta 1973 je diplomiral na Pedagoški akademiji v Ljubljani - odd. za likovni pouk - zgodovina, na likovni akademiji v Ljubljani pa pri profesorju Štefanu Planincu in prof. dr. Jelisavi Čopič leta 1979. Sedaj poučuje likovno vzgojo na srednji šoli na Ravnah na Koroškem.

Benjamin Kumprej: Tihožitje - gvaš - 1989

Benjamin Kumprej: Tihožitje - gvaš - 1989

Študijska knjižnica
DZ 05
ODSEVANJA
1990

886 3

3004616

KOROŠKA OSREDNJA KNJIZNICA
RAVNE

COBISS